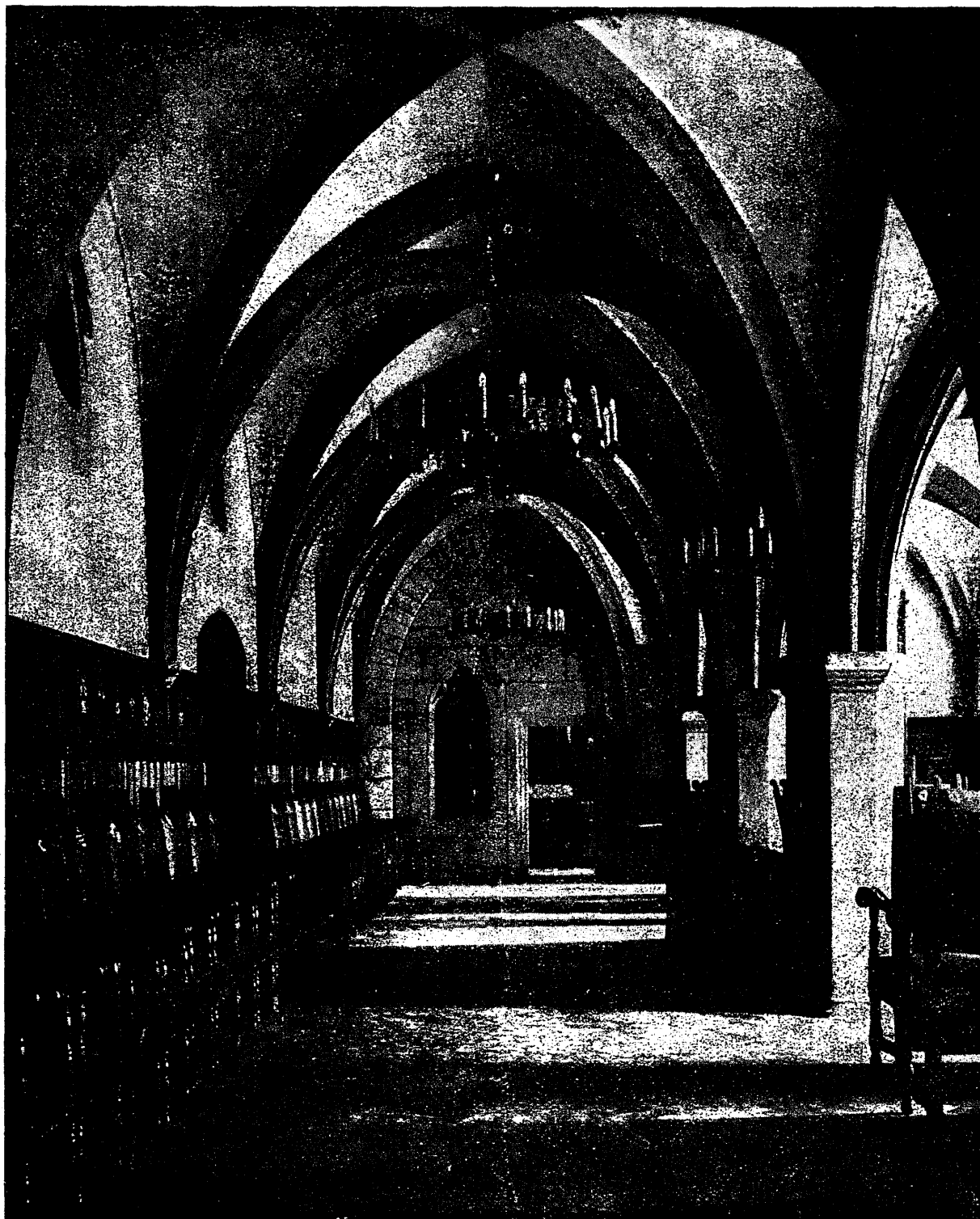

ODAMEES

NR 3 / NOVEMBER / 1922

Eesti Kindlustuse Selts

(end. nim. Eesti Wastastikune Tulekinnituse Selts, Asut. 1907. a.)

Walitsus:

Tartus Suurturg nr. 10,
kõnetr. 172.

Toimetab:

Osakonnad:
**Pärnus, Wõrus, Wiljandis,
Walgas, Kuresaares.**

Agentuurid:
teistes **kodumaa linnades ja
maakohtades.**

igasugu waranduse kindlustust **tuleõnnetuse wastu**;
waateakende ja teiste klaaside kindlustust **pragunemise
ja purunemise wastu**;

koduse majapidamise asjade, põllumajanduse inwentaari ja
saaduste, kaubandus-tööstuse ettevõtete, rahaasutuste, kon-
torite, kirikute jne. kindlustust **murdawarguse ja
rööwimise wastu**;
elukindlustust.

Kindel wastutus, odawad preemiad

Juhatus

„ O D A M E E S “ N R 3 S I S U

Kuresaare loss. Lühike ajalooline ülevaade. Kuresaare lossi plaan. Müüritud rüütel.
Magnus v. Holsteini raha. — H. Kruus (6 pildiga).

Saarte maalinnad. Valjala, Linnuse ja Kahutsi maalinn. (4 pildiga).

Kuresaare eided ja taadid. (4 pilti).

November 1917. (pildiga).

Viis aastat kommunismi Venemaal. Eeljärg. Uued hüüdsõnad ja põhimõtted.
Kommunistliku walitsuse aparaat. Miks nõukogude kord püsima jäi?
Murdejärk. Uued teed. A. Bachmann (8 pildiga).

Punasel Venemaal. Piir. Peterburis. Mõned viisid. Jevreinovi juures. Võilill
nööpaugus. Moskvast. Kirjanikkude kohvikutes. Eesti kirjanduse õhtu. Kom-
munistliku revolutsiooni neljandal aastapäeval. Üks päev ja mõndasugust.
Gratsh, Konenkov, Duncan. — Henrik Visnapuu.

Esimene vene enamlaste poolt korraldatud kunstinäitus Berliinis.
(11 reproduktsiooniga).

Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast.

Fashistid Itaalias (4 pildiga).

Vanemuise sinfonia orkester. J. Aavik (3 pildiga).

Õpereis Prantsusmaale. V. Reinthal.

Ella Ilbak (2 pildiga).

Kino (4 pildiga).

Heinrich Zille: Suurlinna lapsed (10 joonistust).

Pääle selle pildid: Jaan Tõnisson, 3 enamlaste kihutusplakaati, Inglise sõjalaevastik
Krimmi sõja aegu Tallinna all, Balti riikide välisministrite konverents, Alamohvitseride
kool manöövri suvel 1922, Itaalia saadiku vastuvõtmine Tallinnas, Persia Shah, Lu-
natsharski, Jalgpalli võistlus „Estoonia“ ja „Draamateatri“ näitlejate vahel (2 pilti)-j. t.

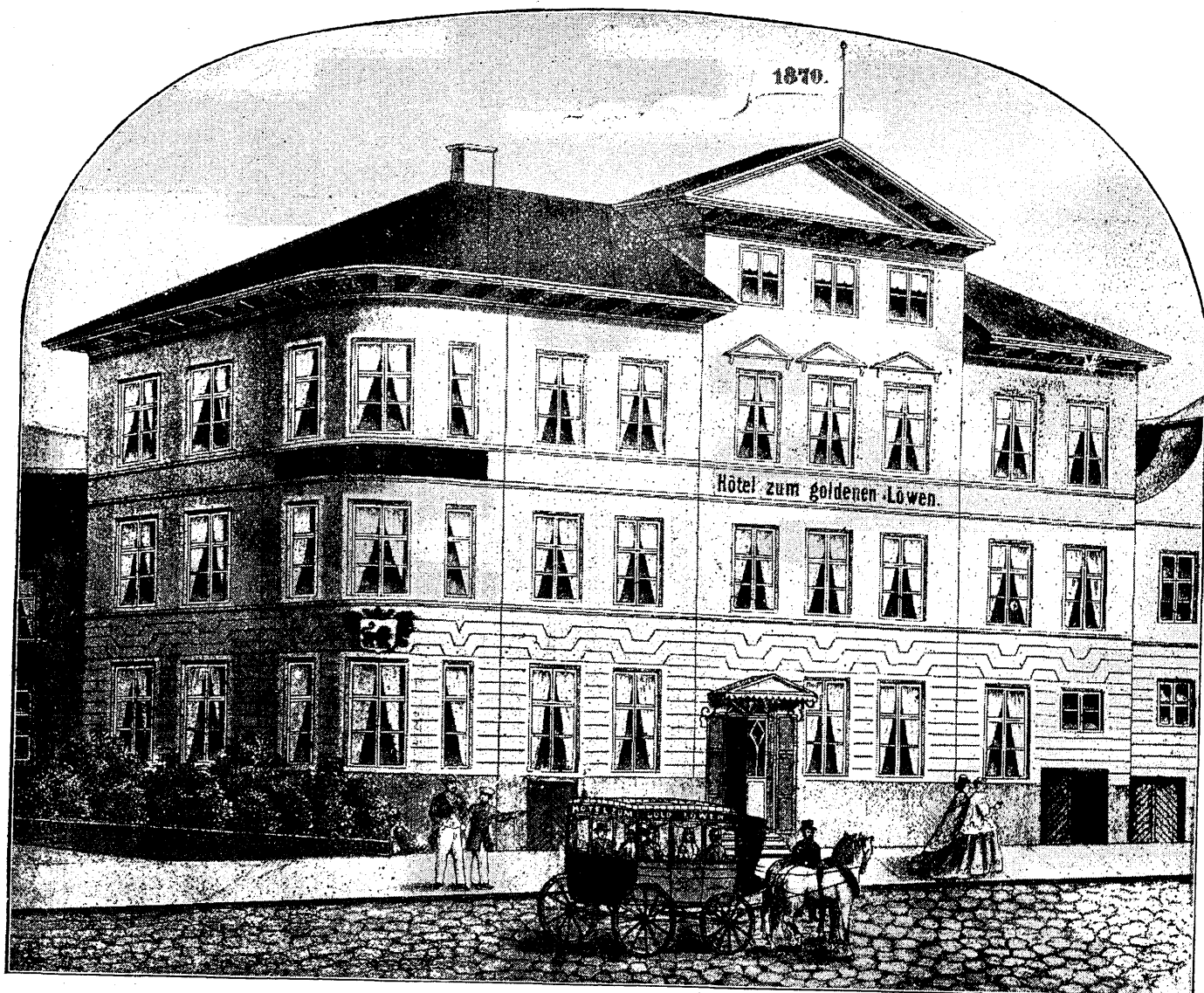
*Kõige armsam ja
maitsevam*

SHOKOLAAD

ja shokolaadi kompvکید

EESTIS

Kuld-Lôwi aastal 1870

I. järgu võõrastemaja-restoraan

„KULD-LÔWI“

Harju tän. nr. 40, kõnetraat 3-36 ja 18-40

Monafo

Raatusse plats 12

TALLINNA

Lilled

Teatri kirjanduse ja tarviduste keskladu

soovitab suures väljavalikus uuemat ja vanemat näite- ning ilukirjandust, naljaettekandeid, kupleesid ja noote.

Ilmusid trükist

1. Üldine näitekirjanduse nimekiri, milles üle 1200 üksiku näitemängu tegelaste arvu ja dekoratsiooni seletusega.
2. Näojumestamise kunst. Albert Borèe järele H. Anto. Praktilised juhatused algajaile näitlejaile ja asjaarmastajaile.

TAVET MUTSU
KIRJASTUS

Tavet Mutsu raamatukauplus ja laenu-raamatukogu
Vabadusväli Nr. 1. Kõnetraat 1-78. Tallinna

Käesolevaks õppeaastaks soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidelle I

F. V. Mikkelsaar. Hind 60.—

Geomeetria algkoolidelle II

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle III

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. Hind 45.—

Ülesannete kogu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“ juure. J. Koppel.

Eesti keele grammatika I

Sõnade muutmise. Prof. J. Jõgever. Hind 60.—

Eesti keele grammatika II

Muutelõpud. Prof. J. Jõgever. H. 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks. Prof. J. Jõgever. Hind 60.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. I. Lugemik. E. Kikas. H. 80.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. II. Grammatika. E. Kikas. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. III. Sõnastik. E. Kikas. Hind 40.—

Little Lord Fauntleroy

F. H. Burnett. Piltidega ja Inglise-Eesti sõnastikuga. Hind 145.—

Eesti uuem ilukirjandus

Fr. Tuglas. Hind 75.—, 60.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. H. Oras. Ilmub lähemal ajal.

Eksperimentaalne pedagoogika

Dr. W. A. Lay. Tõlk. A. Koort. Ilmub käesoleval sügisel.

Bioloogia. M. Univer. Hind 75.—

Andmed Pühajärve uurimisest II

Pühajärve plankton. Piltidega ja kaartidega. A. Audova. Hind 150.—

Andmed Pühajärve uurimisest I

Geofüüsiline ja botaaniline osa. Piltidega ja kaartidega. Dr. H. Bekker. Ilmub lähemal ajal.

Paeseina profiil Martsal

Põhja-Eesti paekalda geol. ülevaade. Dr. H. Bekker. Hind 15.—

Pühajärve ümbruse taimeühingud

Dr. H. Bekker. Hind 5.—

Järve taimed. Piltidega. A. Audova. H. 30.—

Kogu eeskujulisi koolimajade põhikavandeid

A. Marfeldt. Trükit Berliinis. Hind 100.—

Pääladu Tartus — Promenaad 7a, tel. 67, postkast 51. / Tallinna ladu — V. Pärnu maantee 19

tel. 281. / Rakvere esitus — J. Sarap'i rmkpl., Pikk tv. 11.

Koolidelle ja kooliõpetajaile hinnaalandus

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrit) — 380 mrk. || $\frac{1}{2}$ aastas (6 nrit) — 205 mrk.

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 290 „ || $\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja raamatukauplused

Tellida võib igast numbrist alates

Üksiku numbri hind 40 mrk.

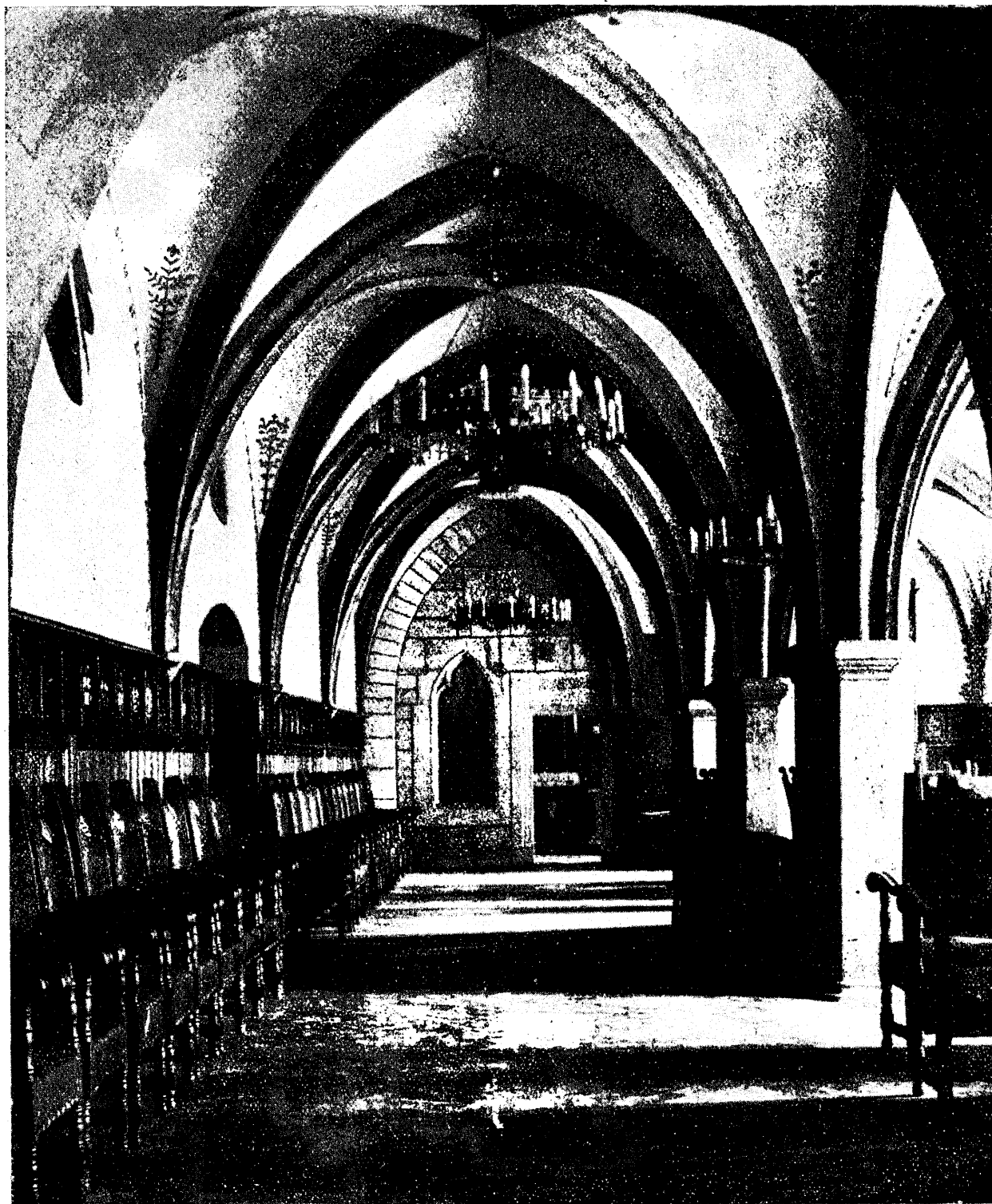
„Odamehe“ tellimis-aadressid:

Tallinna — Väike-Pärnu maantee 19, tel. 2-81

Tartu — Promenaad 7a, postkast 51, tel. 67

ODAMEES

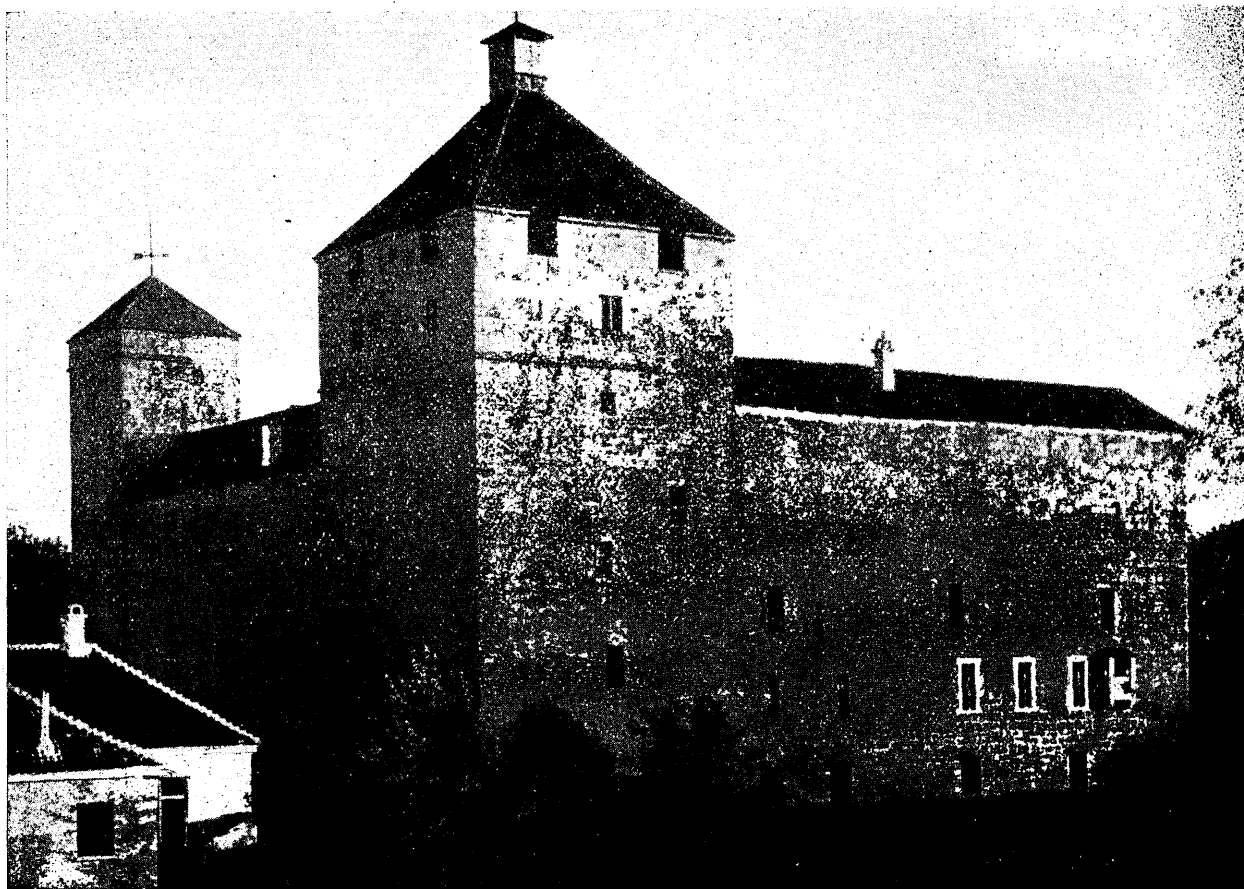

Kuresaare lossi nõukogu saal

Foto Buhgan

KURESAARE LOSS

Kuresaare loss praegusel ajal

Lühike ajalooline ülevaade

Vana-Liivi orduaegsetest suurehitustest kõige paremini alalhoidund on Kuresaare loss. Millal see ehitus omas algkujus valmis sai, pole täpikäält kindel. Vanus kroonikais nimetatakse teda esimest korda 1381 a., dokumentides 1384 a. Põhjendatult arvatakse, et loss ehitati pääle suurt Eesti mässi 1345 a. piiskopp Hermann III v. Ozenbrügge (1338—1362) ajal. Lossi külje alla tekkis pea väike alev, kus esialgu asusid piiskopi käsitöölised. Alevi kasvamiseks polnud erilisi soodsaid tingimusi, seda enam, et Saaremaa piiskopid, kelle alla kuulus ka osa Eesti läänepoolist mannermaad, mitte alaliselt ei eland Kuresaares. Võrdlemisi elavaks sai alevi kasvamine Vene-Liivi sõja ajal, kus mannermaalt rohkesti maapagulasi asus saartele.

Samal sõjaajal algas Saaremaale uus ajajärk: endiste piiskopite valitsus lõppes, Kuresaare lossi asus 1560 a. hertsog Magnus, Daani kuninga noorem vend, kes ühtlasi sai ka Saaremaa vaimulikuks pääks. Kuna manner-Eestis üle kahekümne aasta verine sõda kestis, jäi Saaremaa Daani valitsuse all rüüstamisest puutumata.

1645 a. läksid saared Rootsi valitsuse alla. Ja kolm aastat hiljem anti nad kuulsate Rootsi riigimeeste Pontus ja Magnus De la Gardie kasutada. Kui hiljem kuninganna Christine katoliku usku üle läks ja Rootsi troonilt loobus, jäid saared, nende hulgas ka Saaremaa, Rootsi ametnikkude valitseda.

Juba XVI aastasajal hakati lossi valliga ümbritsema. Rootsi kuningas Karl XII valitsuse ajal ehitati vall sõjakindluse jaoks omaaja kuulsama prantsuse sõjainseneri Vauban'i süsteemi järele ümber. Töö kestis kümme aastat, lasudes suure raskusena saare elanikkude õlgadel.

Põhja sõja ajal langes loss pea ilma suurema võitluseta venelaste kätte. Rootsi garnison, kes katku läbi hirmsasti oli saand kannatada, lahkus lossist, kuhu asus 100 meheline Vene väesalk. Kartes, et rootslased lossi tagasi võtavad, saatis Vene väejuhataja Kuresaare toetus-salga, kellele ülesandeks tehti loss õhku lasta, mis ka sündis aprillis 1711 a. Lossi sisemised osad langesid osaliselt varemeisse, kuna välimised müürid said vähem vigastada.

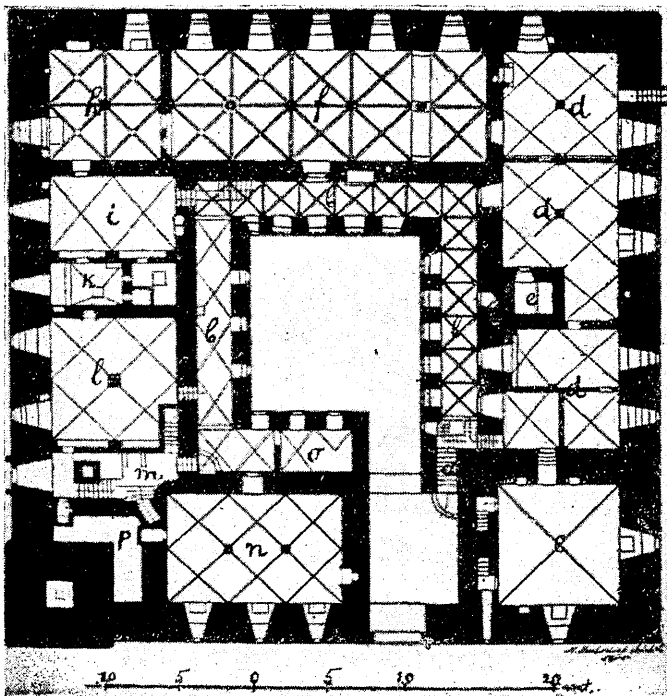

Nystadti rahulepingu järele 1721 a parandati loss jällegi. Vene keisrinna Katariina II ajal on vall väljaspoolt raidkividega vooderdatud. 1836 aastani on Kuresaare loss Vene kindluste nimikirjas. Siis aga viiakse säält suurtükid Aalandi saartele Romansundi kindlusse. Ja samal aastal ostis Saaremaa rüütelkond lossi eneselle. 1910 a. parandati ja uuendati loss rüütelkonna poolt 1920 a. on loss Saare maakonna valitsuse käes.

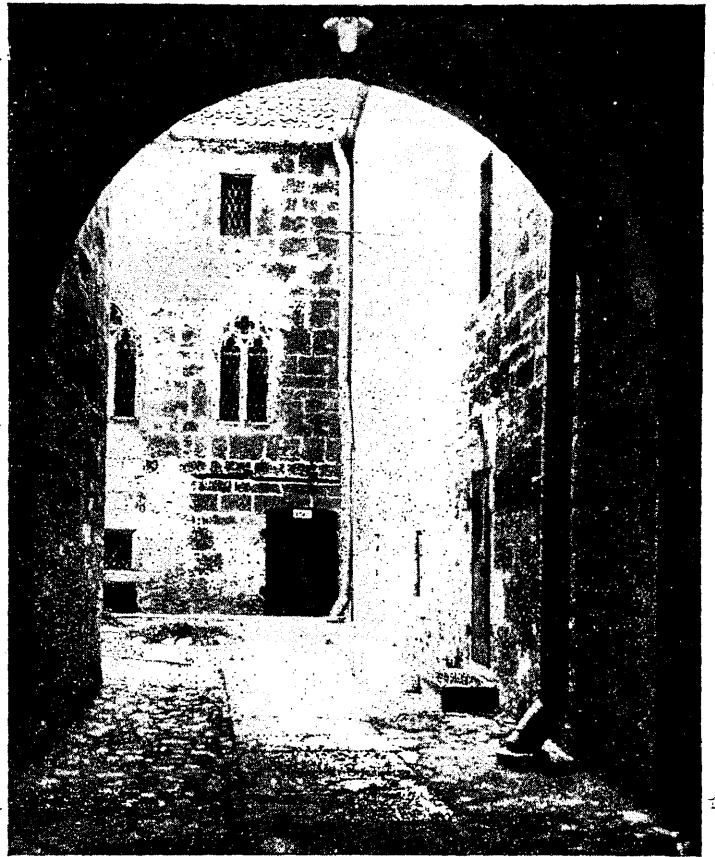
Kuresaare lossi plaan

See plaan kujutab Kuresaare lossi teist korda, kus asuvad tähtsamad ruumid. Väliskuse taga on suur lahtine koda, kust viib kivitrepp (a) teisele korrale. Ümber õue läheb korridor (b). Piiskopi tornis on rüütelkonna ajal restaureeritud kuulsa Saare maamarshali Buxhöwdeni auks eriline tuba. Säält edesi lähevad endised piiskopi eluruumid (d), mille all on lossi kogu parempoolne külg. Ühes neist asub piiskopi pime magamisruum (e). Nurgaotsast läheb trepp lossi müüri küljes asuvasse kantslisse (g), kust piiskopp väljas olevat rahvast õnnistas. Ruumikas piiskopi saal (f), kus pärast kirik asus, rüütelkonna ajal aga maapäeva koosolekuid peeti, on ühendatud piiskopi kapelliga (h). Selle kõrval on käärkammer (i) kantsliga seinas, edesi kloset (k). Kohtusaal (l) on ühendatud vangikoja ja „lõukoerte augu“ esiruumiga (m). Lossi eesküljes on söögisaal (n) sahvriga (o).

Lossi kõrgem torn, mis asub paremal pool, nimetatakse piiskopi-, teine vähem aga vangitorniks, mille sügavas põhjas hoiti vange. Selle sisemise nurga ümber asub nn. „Lõukoerte auk“ (p), milles hukati surma mõistetud, nad lõukoerte kätte heites.

Kuresaare lossi plaan

Vaade Kuresaare lossi hoovi

Lossi alumisel korrall asuvad keldriruumid, mis rüütelkonna ajal tarvitati olaliselt kantseleiks, arhiivi ruumiks j. n. e. Lossi pahema külje koridori keskpäigas asub võlvidega hästi varjatud kaev; selle kõrval köök ja supelruum (l ja m all). Õue pahempoolsest esinurgast viib uks köögi ja supeltoa kõrval olevasse ruumi, kust omal ajal leiti müüritud rüütel.

Müüritud rüütel!

Sügisel, 1785 a. kui Kuresaare lossi keldriruumi korraldati, märgati, et kivimüür ühes nurgas õõnsalt kajas. Selle avamisel leiti säält väike ruum, millesse oli müüritud rüütel, kes istus massiivsel nahaga kaetud toolil, pää ettepoole, käed kõrvale vajund. Pahemal pool rippus mõõga pära. Saapad olid kannustega, ihukate kõdunend. Elusalt müüritud rüütlist oli järele jäänd pooleli riietud luukere. Ta ees seisis punaseks värvitud laud, millel oli savist veekruus, mingid raasukesed, nähtavasti leiva jäänused ja kõdunend paberid, mida korda ei läind lugeda. Laua laekas oli mustadest klaaspärlidest roosikrants. Seinal rippus sametist päakate ühe punase ja teise valge jaanalinnu sulega. Kõrval seinal oli lamp raudalusel. Puutumisel langes luukere tolmuks.

Andmete puudumisel ei saa kindlaks teha, kes oli Kuresaare lossi müüritud rüütel, kudas ja mis põhjusel see sündis. Muinasjutte sel puhul on tekkind aga

mitmesuguseid. Ühe järele on müüritud rüütel oma nuhtluse osaliseks saand usupuhastuse ajal luteruse usku ülemineku pärast. Teine seletab, et sarnase karistamise põhjuseks olnud rüütli armusuhe ühe nonniga Saaremaa kloostri. — Igatahes on pilt huvitav omaaegsete karmide kommete kindla tunnistajana.

Kuresaare raha

Magnus v. Holsteini raha

Kuresaares lasi hertsog Magnus (1561–1569) oma ja Saare-Lääne piiskopkonna vappidega rahad valada. Ulesvõtte kujutab 1563 a. valalud hõberaha esikülge.

Hans Kruus

Müüritud rüütel Kuresaare lossis

Pildileht „Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri.

Pildileht „Odamees“ on kõige loetavam ja võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Kuulutustel pildilehes „Odamehes“ on suurem mõju kui üheski päevalehes, mis läbilugemise järele äravisatakse. „Odamees“ aga jääb kauaks ajaks lugeja lauale.

Ostke, lugege „Odameest“! Kuulutage „Odamehes“!

SAARTE MAALINNAD

Valjala maalinn

Asub umbes verst samanimelisest kirikumõisast lõuna pool. Suuruse poolest kuulub ta Saaremaa maalinnade hulgas küll enim vähemate hulka. Ta sisemine läbimõõt on pikuti umbes 215 jalga, laiuti umbes 140 jalga. Valli kõrgus läbistikku 20 jalga, pikkus 900 jala ümber. Tugevuse poolest aga oli Valjala maalinn vanasaarlaste kindlustuste hulgas esimene. Läti Hindrek ütleb seda otsekohe: „Est valdia fortior urbs inter alias urbes Osilianorum“. Ja seda oli ta eriti oma seisukoha tõttu, mis strateegiliselt väga õnnelikult valitud. Tema lähikonnas on rida teisi kõrgustikke, mis üksteisest sooga kord veel rohkem, kui praegu, lahutatud. Suurem neist asub

Valjala maalinn väljaspoolt

maalinna põhja pool, 200–300 sammu eemal, s. o. Linnamägi, nagu seda rahvas veel praegu nimetas, umbes 500 sammu pikk ja 80 sammu lai. Idas asub väiksem küngas, Tugimägi, umbes veerand versta maalinna

nast. Teine samanimeline küngas, pisut suurem eelmisest, asub lõuna-idas, umbes poolversta kauguses. Kõik need künkad olid nähtavasti teataval määral kindlustatud ja etendasid seega maalinna eelkantside osa. Valjala maalinna kindlustuste süsteemi kuulusid nähtavasti ka kirikust $4\frac{1}{2}$ versta eemal olev teine Linnamägi ja temast põhja pool asuv Tornimägi, kus asus arvata- vasti vaatetorn.

Valjala maalinn seespoolt

Linnuse maalinn Muhus

Muhus asub Väikse-Väina ääres, kaks versta kaldalt, vallati ja hävitati sakslaste poolt 1227 a. Ristirüütlid tulid talvel üle kinnikülmand mere mannermaalt Muhusse, kus kohe asusid maalinna piiramisele. Kuus päeva kestis see ja nõudis suurt jõupingutust. Kõrgema

sõjatehnika tõttu läks vaenlasel korda eestlaste kantsi osalt maha kiskuda ja sinna sisse tungida. Kindlustus pisteti põlema, seesolijad aga tapeti maha ja heideti vangi. Pilt kujutab Linnuse maalinna seespoolt. Siit olevat Väikse-Väina tammi ehitamiseks mulda veetud.

Kahutsi maalinn Pöides

Pöide maalinn Saaremaal asub viis versta Väikse-Väina kaldalt eemal; on suuruse poolest Eesti saarte maalinnade hulgas teisel kohal, Kärldas asuva Liholinna

järele. Ristirüütlite sõjakäigul Saaremaale 1227 a. jäi ta nähtavasti puutumata.

„Odamees“ № 4 ilmub suurena jõulualbumina

SAARE EIDED JA TAADID

Muhu lauluema Liisu Väärtna (68 a. vana)
Foto Purikas

Sõrve torupillimees Jakob Uus (80 a. vana)
Foto Jakobson

Sõrve mees ja Sõrve lauluema Anna Niit (68 a. vana)
Foto Rambach

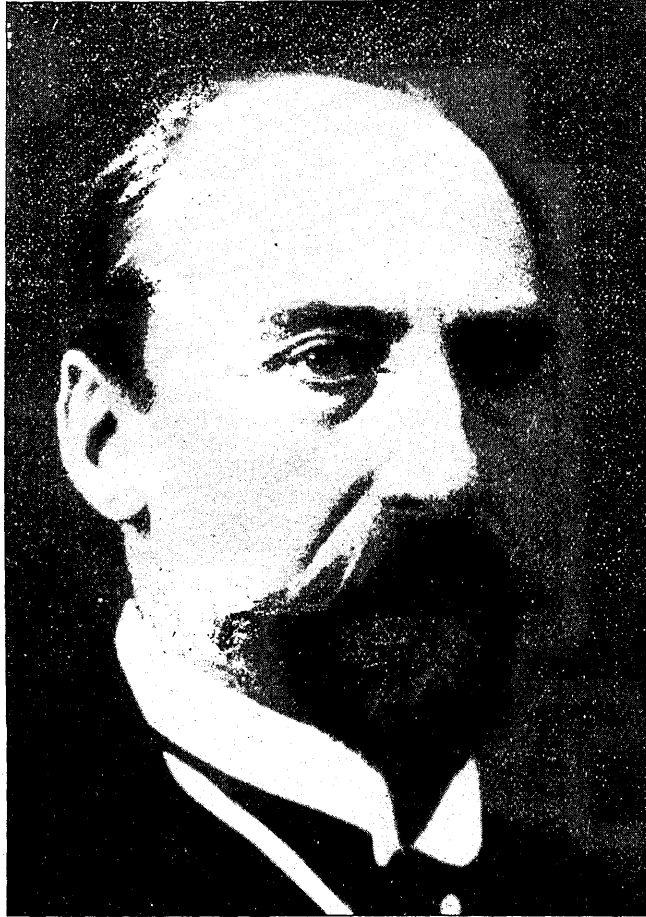
Muhu torupillimees ja eit
Foto Rambach

Vieaastane tähtpäev tänavu. Eesti poliitiline iseseisvus rajatakse 15 (28) novembril, mil Eesti maanõukogu (Maapäev) omal pidulikul arukordsel koosolekul saadiku J. Tõnissoni ettepanekul ühemeelselt otsustas: Maanõukogu tunnistab enese Eestimaa ainsamaks kõrgemaks võimuks, kelle määruste ja korralduste järele kõikidel Eestimaal tuleb käia, kunni Maanõukogu poolt demokraatliku valimissaaduse põhjal viibimata Eesti Asutav Kogu kokku astub, et maa riigilist korda kindlaks määrates lõpulikult sääduslik võim luua. Nimetatud saavutuse üheks päämiseks algatajaks jõuks oli Jaan Tõnisson.

Maapäev aga aeti samal päeval Tallinnas enamlaste poolt laiali. Saadikuid sõimati, tõugati, pilluti lumega ja löödi vihase rahvahulga poolt. 18 novembril kirjutas Tõnisson juhtkirja „Postimehes“ Eesti iseseisvuse ja rippumatuse sihis. Tartu kohalikud enamlased panid toime vastuaktsiooni. Tungetti „Postimehe“ toimetusse ja trükikotta ning takistati tööd. Leht aga ilmus siiski. 21 novembril ilmusid aga „Postimehe“ juuresõjariistus soldatid ja eraisikud, panid lehe kinni ja viisid ka J. Tõnissoni püsside vahel sõjaväe miilitsa staapi kinni. Samaks päevaks oli korraldatud Eesti tagavara pataljoni ja Tartu seltside liidu poolt rahvuslik meelevaldus. Tagavara sõjaväeosad tahtsid Tõnissoni väevõimuga vabastada minna, kuid teiselt poolt hoiatati asjata verevalamise eest. Sama päeva õhtupoolikul võeti 38 Eesti ohvitseri kinni, nende hulgas ka polk. Rosenbaum. Kaks päeva peeti Tallinnast sõitnud Viktor Kingissepa juhatusel tribunaali. Kõigi nõudmiste pääle ei vabastatud Tõnissoni mitte. Vahepeäl oli ka I polgu komandöör polkovnik Tõnisson arreteeritud. 22 vastu 23 nov. ööl viidi mõlemad Tõnissonid Tallinna. Enne seda päeval saadi vangikoja ukse prao vahelt J. Tõnissoniga kõnelda, kes ütles, et ta inglise keelt õppivat — minna peagi tarvis. 25 nov. lasti Tõnisson vabaks, ilma, et teda ülekuulatud oleks ehk kohut mõistetud. Nädala päevad hiljem sõitis ta Soome ja säält edesi Lääne-Euroopa tööd jatkama. 10 jaanuaril 1918 tunnistas tarvilikuks Maapäeva juhatus, Vanemate kogu ja seks ajaks juba kujundatud Eesti Valitsus ühes poliitiliste erakondadega kuulutada Eestimaa erapooletuks iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, kelle erapooletusele rahvusvaheline kindlustus muretseda tuleks. Seks otsustati saadikud väljamaale läkitada. 26 jaanuaril jõudiski Eesti Maapäeva ja Valitsuse volitatud esitajana Jaan Tõnisson Stockholmi.

Samal ajal viibis Stockholmis Eesti-Liivimaa rüütelkondade saatkond. See saatkond andis jaanuari viimastel päevadel Vene enamlastevalitsuse esitajale Stockholmis ja Saksa riigivalitsusele märgukirja, milles seletati, et rüütelkonnad kui Eesti maa ja rahva sääduslikud esitajad, kelle õigused 1710. a. kapitulatsioonides ja Nystadi rahulepingus 1721. aastast põhjenevat. Ühtlasi palus rüütelkondade saatkond Saksa valitsust Eesti-Liivimaaad Saksa sõjavägede kaitse alla võtta.

Selle vastu andis Jaan Tõnisson Eesti Maapäeva volitatud esitajana 4 veebruaril 1918 niihästi sõdivate suurriikide kui ka Skandinaavia riikide valitsustele märgukirja, milles ta näitas, et 1710. aasta kapitulatsioonide ja Nystadi rahulepingu läbi rüütelkondadelle antud õigused Venemaa säädusliku riigivõimu läbi rüütelkondade nõusolemisel ära on kaotatud. Rüütelkonnad ise on Eestimaa autonoomiasaaduse läbi 12 aprillil (30 märtsil) 1917 kõik oma õigused kui rahva ja maa esitus Eesti Maapäevale ära annud ja kestavad ise ainult veel kui vähearvulise Saksa mõisnikuseisuse asutused edesi, ilma et nemad kuidagi Eesti maa ja rahva esituseks võiksid olla. Niisama ei ole rüütelkondadel mitte õigust võõraid sõjavägesid Eestimaale kutsuda. Ainsaks Eesti maa ja rahva esitajaks on Eesti Maapäev, kes on Eestimaa 28 (15) novembril iseseisvaks kuulutatud. — Eestimaa tahab erapooletu riigina rahvusvahelise kindlustuse all kui täielik vabakaubanduse maa oma piirid kõigile rahvastelle kaubanduslikeks läbikäimiseks lahti hoida ja oma sadamad

Jaan Tõnisson
Ülesvõetud sügisel 1922

Foto Parikas

vabasadamateks muuta. Sellepärast loodab Eestimaa et riigid Eesti iseseisvust mitte tunnistamata ei jäta. Sellepääle andsid Inglise ja Prantsuse valitsus oma esitajate kauda Stockholmis Eesti Maapäeva esitajale esiti suusõnal ja pärast kirjalikult järgmised seletused, millega Eesti rahva enesemääramise õigus mõlema suurriigi poolt kindlasti tunnistati:

Prantsuse valitsuse teadanne.

PRANTSUSE VABARIIGI SAATKOND,
Rootsis.

Prantsuse Saadik Stockholmis on volitatud Herra saadik Tõnissonile teatama, et Vabariigi valitsus valmis on Eesti Asutavat Kogu ajutiselt kui tegelikult iseseisvat Kogu tunnistama, kuni Rahukongress kokku astub, kes Eestimaa tulevase seisukorra rahvaste enesemääramise õiguse põhjusemõtte kohaselt ära otsustab.

Stockholmis, 1 märtsil 1918.

Inglise valitsuse teadaanne.

Briti Majesteedi Saadik on volitatud Eesti ajutise Maanõukogu esitaja Hr. Tõnissonile teatama, et Majesteedi Valitsus valmis on Asutavat Kogu kui tegelikult iseseisvat asutust tunnistama, kuni Rahukongress kokku astub, mil Eesti tulev seisukord enesemääramise põhjusemõtte kohaselt ära otsustatakse. Majesteedi Valitsus ei tunnista ühtegi korraldust, mis selle põhjusemõtte vastu käib.

Herra J. Tõnisson
Hotel Regina, Stockholm.

BRITI SAATKOND,
Stockholmis.
20 märtsil 1918.

VIIS AASTAT KOMMUNISMI VENEMAAL

Novembri algul u. kal. järele pühitses Vene nõukogude valitsus oma 5-e aastase kestuse päeva. 1917 a. 25 okt. (7 nov.) riigipöördega võtsid kommunistid valitsusvõimu oma kätte neilt, kes 1917a. veebruari revolutsioonist pääle kunni sama aasta sügiseni Venemaal korda luua, väljakuulutatud äärmisi vabadusi maksma panna, rahu teha ja suurte hulkade meeoleo rahustada ei suutnud. Vene liberaalid, sotsiaaldemokraadid pidid taganema äärmiste elementide ja nende juhtide-kildkonna „bolshevikkide“ eest.

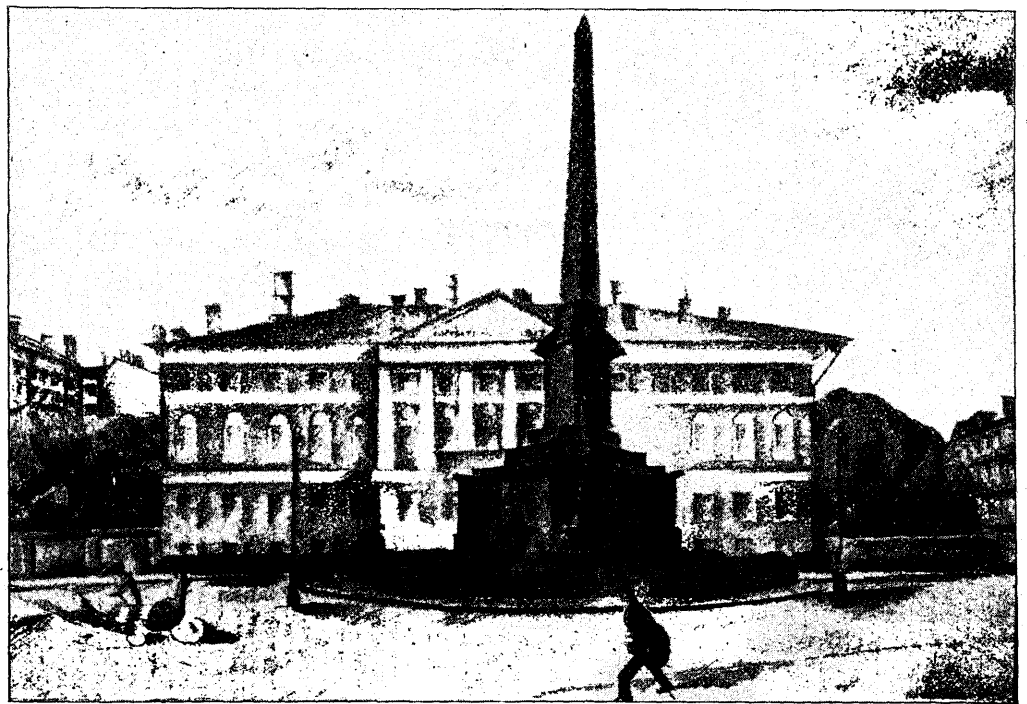
Eeljärk

Seisukorra uuteks peremeesteks kerkis tosinavõrd endiseid pagulasi Leeniniga, Trotskiga, Sinovjeviga j. t. eesotsas. Need ilmamõõda hulkund vana ilmakorra vastased ja lõhkujad pääsivad Venemaale aprillis 1917 kõigist takistustest hoolimata, mida välisriigid, eriti Inglis- ja Prantsusmaa neile tegid. Läbisõidu võimaldas Saksamaa, kelle poole Schweitsi internatsionalistid vastava ettepanekuda pöörsid. See sõit sünnitas omal ajal suurt tolmu, sest enamlaste juhte peeti provokaatoriteks, keda Saksamaa oma vastaselle Venemaale kaela olla toimetand, selle sõjaväelise ning valitsusliku korra nõrgendamiseks ja kukutamiseks. Leeninil, Trotskil j. t. tuli ägedaid lahinguid lüüa Ajutise Valitsuse ning tööliste ja soldatite saadikute nõukogudega, kus kommunismist esialgu teadagi ei tahetud ja kus sõjakaasavastane meeoleo kõva oli. Enamlik kihutustöö otsis aga pinda tänavail, rahva vaesemates kihtides, viletsamates linnaosades ja tööliste seas. Ja sääl leidis vastukõla. Samuti algas kihutus frondil, sõjavägedekeskel, kus „vennastamise“ hüüdsõna käima pandi. Algasid hulgalised pagemised frondilt, „vaerahude tegemised“, miitingud kesk tuleliini, tekkisid vastuhakkamised ja mässud tervetes polkudes. Kerenski pehmus ja sõnaderohkus ei suutnud sõjaväes korda pidada. Kerenski ja Ajutise Valitsuse mõjuvõim löi kõikuma. Petrograadi külje all tekkis teise äärmuse — monarhismi poolehoidjate — mäss Korniloviga eesotsas. Korralagedus ja leiva-

Need olid esimesed tagajärjericad sammud. 12 märtsil jõudsid jääteed üle Botnia lahe Stockholm ja teised esitajad — M. Martna, K. Menning, A. Piip, K. R. Pusta ja E. Virgo. See esimene Eesti välisdelegatsioon jaotas omavahel Lääne-Euroopa riigid ülesannete ja isikute kohaselt ära ja algas tööd. Tagajärjed on meile teada. Eesti esimeste diplomaatide tööd toetas terve rahvas ka raskel okkupatsiooni ajal ja nende teetähiste asemelle säadis lõpulikult piiripostid eesti rahvavägi

A. B.

puudus kasvas. Enamlaste juhtidelle avanesid kõige-paremad võimalused seletada rahvale Ajutise Valitsuse nõrkust ja üldist hädaohtu, mis sarnasest valitsemisviisist tekkida võib. Valitsusvastane kihutus läks julgemaks ja juba kõnelesid enamlasted avalikult riigipöördest. „Kõik võim otsekohe soldatite ja tööliste nõukogude kätte, maa rahvale, vabrikud töölistele, sõjavägi koju!“ — kajas juba igalpool. Rahvast ei rahuldand asutava kogu kokkukutumise lähedus, Moskva „üleriigiline demokraatlik nõupidamine“ ega muud lubadused, mida kuuldi juba kuude kaupa ja millesse usk kaduma hakkas. Enamlaste lubadused, mis otsekohe teostada tõotati, tõmbasid enam. Ühel Petrograadi nõukogu koosolekul 1917 suve lõpul ütles Lenin avalikult, et „arv pole tähtis, enamlasted on silmapilk valmis võimu oma kätte võtma ja jõuavad seda ka kanda“. Mässu ja riigipöörde plaan oli ammu kindlaks tehtud ja väljatöötatud. Järjesti suurenev korralagedus, sõjaväemässud, leivanälg ja kõige selle likvideerimiseks ellukutsutud erakorralised komiteed olid tunnismärkideks, et pöörde silmapilk lähedal. Puudus võim, puudus keskkoh, mis suurt lagunemist takistand oleks. 25 vastu 26 okt. võeti Petrograadis ilma verevalamiseta võim Ajutise Valitsuse ministritelt üle ja kuulutati välja tööliste ja talupoegade vabariik. Moskvast kestsid võitlused mitu päeva. Sõjaväelased ja

Moskva Nõukogu hoone ja 25 okt. (7 nov.) 1917 a. revolutsiooni mälestussammas

ohvitserid ilmusid suurte hulkadena sõjariistu ära andma uuele võimule. Intelligents jooksis laiali ja seisukorra pereinemehena tundis end tahmase näoga vihane tööline ning tänavapublikum.

**Uued
hüüdsõnad
ja põhimõtted
Kommunistliku
valitsuse
aparaat**

„Kõik riigi ja rahva kätte! Maha sõda! Rahu kõigil liinidel! Mõisad, maad ja metsad jalamaid rahvale! Vabrikud ja majad töölistele! Raha ja leiba viletsaile ja vaestele! Pangad ja väärtused riigi kätte!“ Nende hüüdsõnadega võttis uus, kommunistlik valitsus võimu oma kätte. Säeti sisse nõukogude - valitsemise süsteem. Riiki kui niisugust ei tunnistanud enamlased, eitades seda marksistliku õpetuse põhjal. Rahvas valitseb ühisvalitsemise — kommunistlike nõukogude alusel.

Leenin peab kõnet rahvakoosolekul

Kommunistil pole riiki ega isamaad. Ta isamaa on kogu maailm, ta on internationalist, seepärast ei mingit kokkulepet isamaalistest - sotsialistidega - rahvuslastega.

Kommunistid on igasugu sõja vastased, sest sõda on kapitalistide huvides. Kommunistile on Vene tsaar ja Kerenski samasugused vaenlased kui Saksa keiser või Inglise kuningas. Venemaad kaitsta seepärast, et ta Saksa keisriga sõdib, pole isamaata kommunistil mingit mõtet. Kommunist ei tunnista seega ühtki klassi ega klassivõitlust.

Trotski (X) võtab Moskvast paraadi vastu

Sinovjev (palja pääga) peab kõnet miitingul

vabrikute ja tehaste nõukogud ühes täidesaatvate komiteedega. Need kuuluvad maakonna-nõukogu ja komitee alla, viimased aga kubermangu nõukogu alla. Kubermangu ja kubermangulinnade nõukogud kujundavad ülevenemaalise nõukogude istangu. Sellest kujundatakse omakord ülevenemaaline kesktäidesaatev komitee kui kõrgem säädusandlik ja kontrollleeriv asutus.

See jaguneb osakondadesse — kommissaria-

On olemas ainult üks eluõiguslik klass — proletariaat — s. o. rahvas, kes oma tööst elab. Leiba on õigus ainult neil süüa, kes tööd teevad. Et ainult tööliste klass järele jääks, seks on

vaja maksta panna tööliste diktatuur, mis proletariaadi vaenlased lõpulikult kaotaks ja kõik inimesed üheõiguselisteks teeks. Kuid ülemineku ajajärk võib mõne aja kesta, seks on tarvilik alalhoida sõjaväge, kellele abiks on sõjariistus proletariaat maal ja linnas.

Venemaa nimetab end ametlikult Venemaa sotsialistlikseks föderatiivseks nõukogude vabariigiks (P. C. Ф. C. P.) Alamüksuseks tööliste ja talupoegade riigis on küla, valla,

atidesse — mille eesotsas on rahvakommissaarid (ministrid) oma nõukoguga (valitsusega). Valimisõigus on õige laialine. Valida ja valitud saada võib igäüks, kes

Päevapiltlik dokument Volga näljapiirkonnast

18 a. vana, väljaarvatud endised „burshuid“. Nõukogude kõrval on veel hulk igasugu komiteid. Kogu aparaadi käimapanemiseks töötab lugemata arv ametnikke, kirjaoskajaid ja oskamatuid. Venemaal on palju nõukogude riigikesi, kes kõik täielikult Moskva valitsuse alla kuuluvad, kuigi nad on föderatsioonis Venemaaga.

Miks nõukogude kord püsima jäi?

Kommunistide lubadused teostati ajaviitmata: maa anti rahvale, mõisad jaotati või võeti riigi kätte, varandused ja rikkused said nende osaks, kes senni ilma olnud, sõjamehed pääsid frondilt ja töölised hakkasid vabrikuid juhtima. Kõik oli maksuta: raudteed ja trammid, koolid, teatrid, post ja telegraaf. Isegi makсутa rahva söögimajad säeti sisse. Toidutagavarad toodi välja ja neist näis esialgu jätkuvat. Kõige viimane ja viletsam endine „riigi alam“ oli nüüd täisõiguslik „kodanik-tovarishtsh“. Hariduseta ja ihukate ei keelatud kedagi pääsmast igalepoole. Kummardada ja mütsi mahavõtta polnud tarvis kellegi ees. Maju rüüstates ja varasid jagades ülistati ja kanti kätel proletariaadi juhte. Rahva usaldust tundes kindlustasid oma võimu enamluse juhid. Kuid . . . tagavarad pidid ükskord lõpma, rusuhunnikust uus ehitus kerkima, vabrikud käima minema ja rahulik ülesehitamine algama. Ilutsemisele ja pidutsemisele järgnes kurb proosa. Tühja kõhuga lõhutud väärtuste ees seistes asus hulkade rindu kibeduse ja rahunemise tunne. Nüüd algas äge kihutus kogu maa-

Kindral Wrangel

ilma revolutsiooni õhutamiseks. Lõpmatud üleskutsed oma ja võõra maade proletaarlastele kapitalistide valitsuse kukutamiseks täidavad tänavaid ja avalikke kohte. Pääletungimised, mis mitmelt poolt ja mitmel ajal nõukogude Venemaa vastu käimas olid, nagu Koltshaki, Deniikini, Judenitshi j. t. valgete kindralite sõjaavantiirid kinnitavad aina tõsiolu, et Vene proletaarilise riigi viletsustes ja hädades just „võõrad“ ahnitsejad süüdi on. Nõukogude Venemaa päästmise nimel kutsuti igat tõsist kodanikku üles kannatama. Ja kannatati ning loodeti edesi. Üleilmalise revolutsiooni unistus õigustas oma sõjaväe suurendamist ja sõdade pidamist väikeste rahvastega, nagu seda Eesti, Läti, Leedu, Gruusia, Poola, Soome j. t., kust ka vasturevolutsiooni hädaoht Venemaad ähvardavat näis. Nii sunniti kuidagi tühja kõhtu unustama. Sõjaväel aga, kui valitsuse toel, oli kõht täis ja riided seljas. Sisemiste vaenlaste hävitamiseks asutati „revolutsiooniline nõukogu“ ühes kuulsas verise „tsheka'ga“ (errakorralise komiteega). Kõige vähemas nurinas ja rahulolematuses nähti kontrevolutsiooni ja suruti karmilt maha. Osati kange käega valitseda, nagu seda ennem keegi pole osand.

Murdejärk. Uued teed

Jaotatud ja ülevõetud maa seisis söödis, majad linnades lagunesid, vabrikutes ja tehastes roostetasid masinad, raud ja veeteil jäi liikumine küttepuudusel seisma, riie kulus ja katkes kandmisest, leivanorm kahanes päevpäevalt. Vaenlaste püüdmise õhinas ei pandud tähelegi, kuidas surverõngas tööliste eneste ümber kokkutõmbus. Töölised, kes vabrikutes peremeesteks pidid saama, olid sunduslikult vabrikute ja tehaste külge kinnitatud. Talupoegadelt hakati loomi ja vilja linnade jaoks rekvireerima. Maksud säeti uuesti sisse. Liikuda võidi ainult erakordsete lubadega ning kõrge maksu eest. Post, telegraaf, teater, kool ja kohtud pandi samuti maksu alla. Töösundus säeti suure ägedusega kõigil aladel sisse. Kuid töö ei edenend siiski. Tööltpuudumise trahvid tõusid üle kuupalkade. Rahaväärtus langes pööraselt. Üleilmalise revolutsiooni püüded läksid nurja. Blokaad kestus, kuigi sõjaliini lühemaks jäi. Otsiti väljapääsu välisilma, tehti naaberriikidega rahu, püüti kaubalepinguid sõlmida, mis aga korda ei läind, sest puudus usaldus Venemaa vastu. Hakati väljast kaupa ostma, kuid viljaseemne, vedurite ja põllutööriistade hinda nõuti kullas. Viimsed kullatagavarad tarvitati kaupade vastu ära. Oma loodusrikkuseid ei suudetud eksploateerida, hiiglametsadest puid ega palke muretseda, sest puudus saag ning kirves, väljaveoks aga vedurid ja laevad. Sääli tekkis uus mõte päevakorrale, mis kommunistlikule põhimõttele risti vastu käis — kontsessioonide kava, mille järele väljamaa kapitaali taheti Venemaa jalulesaadmiseks tarvitada. Esile puhkend kohutav nälg sundis omakord enamlasti pöörma abipalvetega Euroopa ja Ameerika poole. Lubati kommunistlik kihutustöö jätta ja kodanlike riikidega rahujalale asuda, et aga abi saada. Kuid ülitähtsat kontsessioonide küsimust ei antud ülevenemaalise nõukogu kätte otsustada, vaid see kinnitati kommissaaride eneste poolt. Samuti oli mitmete muude lepingutega. Suured hulgad ei teadnud, mis valitsus otsustas ja tegi. Pidi varjama, sest oldi sotsialistlikkudest põhimõtetest kaugele kõrvale mindud. Nähes, et väljamaa kapitaal ainult teatavate eeltingimustega Venemale tuleb, pidid kommissaarid uuest majanduspoliitikat kõnelema hakkama. See oli kui paisu tagant pääsmine. Päevadega ja tundidega tekkisid igasugu ühisused,

Kindral Judeenitsh

kooperatiivid, trustid, sündikaadid ja läks lahti avalik ja salajane hangeldamine. Kaupa ja toiduaineid tuli kui maaalt. Kuid ka maksud tulid. Rahamärkide numbrid aina suurenesid. Kõik hinnati ainult miljonites ja miljardides. Majandusliku korra muutmisega käis loomulikult kaasas muutumine kõigil aladel ja valitsemise aparatis eneses. Juhtidel tuli valida, kas ametist ära astuda, või kommunistlike põhimõteteid kõrvale jättes, püüda nõukogude tähe all edesi rühkida, varjates suure hulkade eest uusi mõtteid ja ahinõusid. Nad valisid

viimase tee ja oskavad seda mööda samuti massi meelepärast sammuda kui endiselgi. Kõik järeleandmised, kokkulepped ja kontsessioonid, mida enamlased väljamaa kapitalistidele on sunnitud pakkuma, loetakse, kui asi kõmuliseks kipub minema, enamluse uuteks võitudeks. Väliselt kestab sõda edesi kapitalismi vastu, kuid sisemiselt hakkab just vastupidine tendents ikka enam ja enam maad võtma. Leenini ja Trotski põhimõte, et „hävinegu või 90% Vene rahvast, kui aga 10% üleilmalise revolutsioonini üle elaks“, võttis küll hoopis teise kaju: 10% Vene rahvast on nälga surnud ja 90% rühib hoogsalt kapitalistliku korra poole tagasi. Kas seks aga tarvis oli viis aastat kommunistlike katseid 150.000.000 rahva kallal?

Adam Bachmann

Admiraal Koltshak

LILL & HAKKAJA

ROHUKAUBA LADUD JA LABORATOORIUMID

Peterburi tän. 6   Rüütli tän. 10
Kõnetraat 166   Kõnetraat 549

Keemia kaubad

Lõhnaõlide assortiment

Puudrid: Rococco, Poudre de Riz

Eau de Gologne dupl. ja lihtlõhnaõlid

Vegetal

Perborat, hambapulber

Odontine, hambakreem

Metamorphosa, tedretähtede vastu

Birken-creem

Kemikaalid

Riide- ja lõngavärvid

Kummikaubad

Sidemed ja marle

Klaaskaubad

Alkoholimeetrid

Soojamõõtjad

Araeomeetrid

Saccharomeetrid

Fotograafia - aparaadid ja tarveasjad on igal ajal saada en gros ja en detail

ПОПЫ ПОМОГАЮТ КАПИТАЛУ И МЕШАЮТ РАБОЧЕМУ.

ПРОЧЬ С Д О Р О Г И !

Enamlaste kihutusplakaat

mis peab kujutama enamlaste võitlust kapitalismiga. Venekeelne tekst ülal serval: „*papid toetavad kapitaali ja segavad töölisi*“, All: „*teelt ära!*“ Pahemal pool pildil kirikukeelne piibli tsitaat: „*Issanda Jumala nimel; orje taltsuta, karista, tapa.*“ Paremal pool: „*Issanda Jumala nimel; ole allahetlik, kuulu isanda sõna, ära tapa.*“ Vähendatud 53 korda.

PUNASEL VENEMAAL

Piir

Elmisest vagunist kostis Internatsionaal. Veel mõned rataste pöörded. Olime ületand piiri. Vaatasin tagasi. Ee õdangu päike jäi piiri taha, kaskede koha'le. Võililled ja tulikad lõkendid põlema. Võpatas süda kaht võpatust, põnevat uudishimu ja hirmu. Kas läbistan veel kord piiri. Olin legendaarsete võimaluste maal. See oli sekund, siis ilmused nahkkuued. Saatja ulatas meie passid, meid loet'edi.

Vaatasin edesi. Eelmisest vagunist vurahtasid mesilastena mustad käharpääd ning sõõtsid piirivalvurite ning üksikute tööliste kallale, kes mingisuguse saunataloise ehituse kallal askeldasid. Need mesilased olid kolmanda internatsionaali kongressi liikmed, kes sõitsid nõukogude riigi diplomaatilises vagunis. Nägin nende harrast pilku. Sellele pilgule oli Vene punaväelane ning tööline, selle punaväelase ning töölise katkend räbalad, mis, piiri ületades, kohe silmatorkasid, pühadus. Pühaduseks ning lunastuse märgiks oli sellele pilgule ka kogu Vene punaväelase ning töölise toiming, ka kõige jaburam. Tabasin seda nii mitmel pool kui kunstunef olevat pilku, mis kaotand usklikuna oma arvustava võime. Kuif tabasin teisigi pilke. Need olid külmist, vähe häbematuistki avatürnisti silmest. Need silmad nägid, need silmad läbistasid.

Päberid olid märgitud. Vedur vilistas. Olime teel. Öösel läheb rong. Oleme söömajaaks

Vaatlesime kahelpool teed suurtükkide kündi. Aukude silmad olid täis vett. Pea ületasime Jamburi silla. Jamburg — nüüdne Kingissepovo.

Tollitamine oli kaunis kiire ja korrekt. Rongi minekuni jäi veel palju aega. Kasutasime selle supeldes Luuga jõe kiiresti jooksvas vees. Tegime visiidi Jamburi konsulile, kes omast poissmehelikusmajapidamisest hoolimata meid küllaselt võdrustas, päälegi olime isegi ühtteist kaasa võtnud.

Ruttasin vaatama jaama ja rahvast. Ei või kiidelda meie jaama puhtusega, kuid vahe Jamburi ja Narva vahel oli suur. Ja kuidas tundub einelaua puudus. Ei ole võimalik saada teel ei klaasi teed ega toosi tikku. Suurematest jaamadest saab ainult keeva vett, naised ja lapsed pakuvad piima ja mune. On kartus puutuda miski, nii mustalt pakutakse. Kaasreisiija, kes sõandas osta Peterburi ning Moskva teel piima, maksis selle eest päale nõukogude tuhandete veel kõhuvaluga.

Jaama esisel sumises rahvast. Kuuldus palju eesti ja ingeri keelt. Kulund ja paigatud riiete keskel nähti vilksatavat korralikke daamide kostüüme. Vaatasin jaamahoone seinale. Loen: agitpunkti lugemislaud, s.o. agiteerimise punkti lugemislaud. Ooteruumid on tarvitatud seks.

Peterburis

Oli põnevaim hetk. Milline on Peterburi? Olin viimist kord sääl 1916 a sügisel, kui saatus minul Ismailovi sõjaväe kooliga lühidat tutvust lasi teha. Milline on Põhja kommuuni asupaik?

Peagi olime opteerimiskomisjoni veoautol ning kihutime Neeva kaldale. Esimene tunne, mis mäletan, oli: see on maaalt väljakaevetud linn, see on Pompeuse varem. Hiilgavate hiiglasuurte vaateakende asemel laudadega kinnilöödud augud, varemesse lagund majad, auklised teed. Ja rahvas. Vaksalist valgus trammile ning tänavalle hall, paigatud, kottide koormat kandev mass, kui savine, mudane jõgi päälle piksevihma. Hiljem mõelsin: see on linn mille hiig'la orkaan on õhku tõstnud ja siis uuesti maha paisand. Sellest on varisend kokku kuuekordsed majad ning kummuli käännud kanaalidesse laevad. Ning Neeva prospekt, see Neeva jõest vägevamini voolav Peterburi elusoon, täis pimestavat valgust ning rikkust ja kirge. Võis nüüd tihti, sagedamini õhtupoolikuil, mil veel ei olnud suletud ametkohtade ukсед, käia hulga maad nägemata inimest, autot või voorimeest. Ning Sadoovaja kärestik ja neel — kurb ärakuivand jõgihaud mudasel põhjal immitseva veeniredega. Ainult vägev Neeva kallab võimsalt veit Laadogast Vahelahte. Võis väsimata vaadelda opteerimiskomisjoni maja aknast selle uhke jõe käiku pööripäeva õõ erutavas õhetuses.

Või laskuda alla Neeva graniit kallastelle ning suunduda Suviaiale. Aed on noort rahvast täis; on palju hästiriidetud daame, palju noormehi sõjaajast päritud ülikonnis; saalatakse. Keset aeda seisab vanamees, kübar jalgade ees maas ning puhub metsasarve. Puhub jumalikult. Kuulen mõõdujaid sõnuvat: säält ja säält, kuulus kunstnik. Üksikud heidavad tuhanderublaarse kübarasse. Ja, tuhandel on veel väärtust, selle eest saab toosi tikku, mis ei haise. See tikk on siis Soomest või Rootsist. Mõni päev hiljem mängib mõni viiulit. Ja jälle hästi. Kava kestavad veel läbi lõbusa naeru ja hüüete elegeilised viiuli hääled, midagi nagu poleks juhtund. Noorus elab, kilkab ning naerab. On unustatud minutiks mure ja nälg. On meelet läind inimestel päevane jaht leivakannika järe e. Mõistagi, et see ei tulnud sellest, et paarinädalalise ootamise järele anti parajasti heeringaid a moosi. Leib oleks olnud hää, kartul ka, kuid hommikul ei olnud leiba ega kartulid, aga moosi oli ja anti siis heeringaid moosiga. Naised olid rahutud, sellepärast anti. Heeringad olid hää. Oli juhus neid Nemiiovitsh-Dantshenko juures süüa. Huvitav on selle juures tähendada, et imelikul kombel kõigest sisseveetavast kaubast esimene osa alati enne turule jõudis, kui ta tarvitajate kätte jagati. Jagajad oskasid varastada. Parajasti lõppes suhkruvarguse protsess. Ega rohkem polnudki ülelöödud kui 40 000 puuda. Suure rahva suure kommuuni asi! Selle juures tuli ilmsiks, et kõiges 400.000 üleaurust toitluskaarti oli väljaantud. Peterburis oli 800.000 elanikust 1.200.000 saand. Vargad ja võltsijad ätsid seekord oma naha.

Mõned viisid

Opteerimiskomisjoni ühe vanema ametniku ärasõidu puhul kodumaale korraldati ärasõitja poolt väike õhtu kutsutud külalistele. Peterburis asuv vene kirjanikude-kunsnikkude pere oli hästi edustatud. Nägin esimest korda Sologubi, Benois'd, Davõdõjovi, Glasunoovi, Jevreinovi ja teisi. Olid improviseeritud näitelaval ettekanded, vokaalsed ja plastilised. Da õõdov luges Krõloovi „Varest ja rebast“. Kui vastikuks ja banaalseks oli see jäänd vene kooli kaudu, kuid milline jumalik asi Davõdõdovi käes. Tähaks veel ja veel kuulda. Bis, Davõdõdov, vanake! Sai maha räägitud sel õhtul mõned viisid. Huvitusin kirjandusest ning teatrist.

Sõidame komisjoni esimehega Sologubi poole Vassiili saarele. Võtame külakosti kaasa. Komisjoni

esimees, hra Org, hoolitseb väga omale ju varemalt tuttavate kirjanikkude ja teiste kunstide edustajate eest, et need mitte päris nägä ei sureks. See on ilus. Sologub saab küll professori paiuki, kuid ka seda on elamiseks vähe, suremiseks palju. Sologub on kaunis otsa jäänd, päris valge juba. Ta hädaldab ning kaebab; on vähe vastumeelt see liig allarõhutatud hädaldamine. Kuid olen näind ses suhtes kahte liiki inimesi: ühed irisevad liiaks, teised katsuvad üleliia elurõõmsad näida, katsudes liig silmatorkavalt rasket seisukorda varjata, et mitte kaastundmust pälvida. Eelistan pigemini teist liiki inimesi, kuigi on mõlemad vastumeelt. Sologub on mures. Tahetakse jälle korterisse uut elanikku juure panna. Tal on oma naise, kirjanik Tsheboarevskajaga üle kahe kolm tuba, üks nendest on köök. Ja see ei anna korterikomisjonile rahu. Iga kuu kord katsutakse „tihendada“, kuid alati lõpeb asi sellega, et tunnistatakse: kirjanikul on omaette tuba tarvis. Aga järele ei jäeta sellegipärast, teisel kuul, kirjutatakse jälle kellegile order toa päälle, ning jälle seletus. On imelik, pool miljoni elanikke on linnas vähem, kuid korteri nälg on suur. Tühjad, elamiskõlbmatud, kokkuvarisend majad. Millal ehitatakse jälle? Joome teed, kuulen üht ning teist kirjanduslikust elust-olust Peterburis, vahetame autori eksemplaare pühendustega. Tshebotarevskaja on energiline, närviline. Lahkudes otsustame koos minna haiget Blokki vaatama. Kuulen, et Blokk nälgimise tagajärjel on nõnda haigeks ja jõuetuks jäänd. Päätegi pole talle luba antud väljamaale astimisele sõita. Luba tuli alles siis kui Blokk seda enam ei saand tarvitada. Nüüd on ilmud Blokki lähema sugulase poolt mälestused sellest ajast. Neis mälestustes kirjutatakse, et Blokk vähjahaigust on põdend. Blokk pole ise tahtnud väljamaale sõita. Nälgind pole ta ka mitte, ta olla isegi nii jõukas olnud, et teisi luuletajaid on aidata võind. Kuidas ka asi tõepooldest on, nägemata jäi Vene suurim luuletaja, kes ema pooldest vene karjalane oli; kui end külastama säadsime, oli Blokki seisukord juba nii tõsine, et ette teatati: arstid olla keelnd haige segamise. Mitte kaua päälle selle polnd „Kaheteist-

Enamlaste kihutusplakaat: Kontrrevolutsiooni haul Vähendatud umbes 50 korda

kümne" autorit enam. Blokk suri legendide keskele, Blokk suri siis, kui ta enese teadmata rohkem oli õelnud kui arvata võidi.

Palju õudsem oli teise luuletaja surm. Gumilev suri kontrevolutsionäärina, tembeldatud seks muidugi tsheka poolt. Tshekale oli ohvrid tarvis, et oma olemasolu õigustada. Gumilev—filoloog-poet, kes madruse üleskutset mässuks vaid selleks parandas, et ta välja ei kannatand, et üks kirjutus on täis keelevigu ning stiilitu! Gumilevi süütuses oldi kindlad, kuid ometi pandi ta seina ääre. Milline pilge, milline irve ja teotus!

Kuidas see kõik tuli, sellest jutustati hiljem Moskvast inimeste poolt, kes asju esiallikatest kuulsid. Gumilev võeti ühes hulga teistega, nende keskel mitmed professorid, päale Kroonlinna mässu kinni. 1921 aasta sügisel, kui Gumilevi mahalaskmine ähvardas, sõitis Gorki Peterburist Moskva Leenini juure. Leenini käest sai ta kirja Peterburi kaasa, milles Gumilev vabaks kästi lasta. Gorki sõitis 1/4 öhtul Moskvast välja, Gumilevile vabadust viima. Kuid enne kui Gorki kohale jõudis, oli Gumilev juba vaba igavesti. Dshershinski poolt jõudis telegramm ette: asi likvideerida! Ja likvideeritigi. Muidugi, tsheka mehed kuulsid Gorki käigust. Gorki päale on see teguviis väga rusuvalt mõjund, ta pole päevade viisi kedagi näha võind, andudes joomiselle. Hiljem järgnes Gorki väljamaa sõit.

Nõnda suri teine poet.

Jevreinovi juures

Jevreinov asus Liteinõi prospektilt ühte kõrvaltänavasse pöörata. Pööran printsess Oldenburgi ausamba juurest kõrvaltänavasse ning leiangi pea nõutava maja. Katsun sisse pääseda, paraadi uks kinni,

vaatan, koguni laudadega kinnilöödud. Maja on suur, neljakordne. Astun õueväravasse. Heledasti suvisest päikesest valgustatud õue, kohati suurist majust vaibatud varjudega. Jumal teab, millisest ukseaugust sisseminna! Küsin naiselt. Juhatab lahkelt. Teeme õues ühe pöörangu ümber nurga. Vaat, siit läheb tee, too trepp säääl. Ja tee läheb tõesti; muudkui mitmekümne sammu pikkuselt auravad päikese palavusest ja mädanemisest kahelpool teed majade ääres inimese kõrgused prügi, sõnniku, solgi ning väljaheidete hunnikud. Nii siis suurlinna bensini vingu asemel sõnniku auru pilved. Hinge kinnipidades kõnnin läbi, julgelt edesi! Kui siin koleera maad ei võta, siis on püsti ime! Hingan kergelt kui jõuan majja. Olen esialgu pääsnud, arvan. Kuid pole veel. Vaevalt avatakse uks kuhu koputan, kui kole suits hinge matab, murdes pilvena uksest nii, et vaevalt seletan, kes ukse on avand. Hiljem seletan ning selgub, avaja on noor ning sõbralik Jevreinovi naine. Astume läbi kõõgi ning eestoa Jevreinovi kabinetti. No, mis kurat sa pliidile ja ahjule ikka teed, kui ta suitseb! Näed, mineval aastal suitses vähem, nüüd rohkem. Üldse, kuidas ilm on. Parandada ei saa. Nii seletab armas majarahvas.

Jään pikemaks ajaks. Kõneldakse teatrist. Jevreinov seletab oma suurteosest, millest osa juba varsi ilmuma peab. Teos käsitleb komöödia tekkimist. Selleks on ta materjaali kogund kõigilt rahvastelt. Ta on läbi otsind Wiedemanni kirjutuse eestlaste elust. Juhin ta tähelepanu mõne asjaolu päale, mis võiks talle kasulik olla eestlasi puudutades. Luban talle materjaali veel järelegi saata. Hiljem võtab H. Vellner, kes isiklikult selle küsimusega toimind, selle kohustuse lahkelt oma päale.

**Получил Колчак по рожке,
а Деникин просит тоже,
рожка, правда широка!
так и просит кулака!**

**Вот-те, выродок злодейский!
знай кулак красноармейский!
как он сяет пролеж глаз,
не попросишь в другой раз.**

Enamlaste kihutusplakaat punaväelastele Deniikini pääletungimise puhul

Teksti tõlge: „Sai Koltshak vastu vahtimist, aga Deniikin palub kah, tõepoolest larhv tal lai, aina palub rusikat! ah sa kurialegitjate jätis, tunne punakaardi rusikat! Kui ta plartsab vastu silmi, ei teistkord sa enam palu!“

PILDID ESIMESELT VENE KUNSTINÄITUSELT BERLIINIS

Oktoobri kuul avati Berliinis Vene nõukogude valitsuse poolt korraldatud kunstinäitus. Näitusel esinesid kõik praegu Venemaal töötavad kunstnikud, mõni üksik maha arvatud. Loomulik ka siis, et puudusid kõik emigrantidena väljamaal viibivad Vene kunstnikud. Esitatud olid tööd „peredvishnikute“ kunni „supermatistideni“. Näituse korraldajatele heidetakse ette ühekülgisust ja juhuslikkust, sest praegu Venemaal töötavatest vanematest kunstnikkudest polla kaugeltki kõige paremad tööd valitud ja neilt on väljapanekuid üldse vähem kui nooremate ja alles kujunemata kunstnikkude poolt. On esitatud liig tugevasti pahempoolne kunstivool, mis näituselle tendentsilise laadi andvat. Puuduvad täiesti sarnased nimed nagu Vruubel, Seerov, Levitan, Reepin, Roerich, Biliubin, Bakst, Stelletski, Soorin, Sapunov, Lanseree, Soomov, Sudeikin. Dobushinski ja Benoit on esitatud väga puudulikult.

Näitusel esitatud vanemapõlve kunstnik Arhhipov kuulub oma töödega „peredvishnikute“ hulka. Ta maalid kujutavad vene külaelu. Ta „Külanaine“ on laia, kuid osava pinsliga kujutatud. „Peredvishnikute“ hulka kuuluvad ka Bras, kes esitatud „nature morte“idega, Shemiakin ja Tsherbinovski, esitatud maastikkudega, mis Levitani kooli meeletulevad, Radimov, Nesterov, Turjanski ja Moraavov.

Sellele grupile järgnevad impressionistid, kes enam Levitani kooliga kui Euroopa impressionismiga seotud on. Kõige vanem nende hulka kuuluvatest on Shukovski, kes rea interjööride ja maastikkudega esitatud. Venemaal armastatud ja lugupidavam kunstnik on Korovin oma meeloluliste maastikkudega ja unistavate vene tütarlastega. Siia kilda kuuluvad ka Gaush ja kiidetud Juon.

Kolmas grupp on „Mir Iskusstva“. Neist tüübilisem on Kustoodiev. Ta on esitatud kahe tööga „Teelauas“ ja „Pruut“. Esimene neist on nii kütkestav, et kaua ta ees seisad. Sellest killast on esitatud väga puudulikult ka Benois ja Dobushinski.

Järgmine grupp on „Buubnovõi Valett“, kes tugevasti pahempoolsusse kaldub, kuid hulga hääde piltidega esineb, nii Mashkov oma värviküllaste maastikkudega ja „nature morte“idega, Kontehalovski, Cézanne'i kooli edustaja ja Lentuulov, kes aga Cézanne'i jäljendamises veelgi kaugemale läheb.

Kõige rikkalikumalt on aga esitatud kõige uuemad voolud. Nende seas võiks nimetada tüsedaid ja Euroopaski läbilõõnd mehi, nagu Kandinski, Tatlin, Arhhipenko ja Chagall. Kuid näituse õnnetuks on ka need ainult väheste töödega esitatud, kuna suurema osa näituse ruumide seintest üleujutavad sarnased Nõukogude riigi poolt „diplomeeritud“ geeniused, kui Burljuk, Altmann, Falk, Mashukov, Sterenberg, Drevin, Rodshenko, kes oma töödega midagi ei ütle, vaid teiste eeskujul

B. Kustoodiev: Teelauas

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

pinsli, värvi, pliiatsiga, puuga, klaasiga, rauaga j. n. e. igasuguseid veidraid eksperimente teevad.

Ainult siinsääl vilksatab säde anderikkust, kuid kõik see on, nagu üks Vene arvustaja nimetatud kunstinäituse kohta ütles, „võiduaamine takistustega, turnimine trapeetsidel, tahe kõike kujutada, seletada, purustada. Primitivism, metafüüsika, muusika, matemaatika, esemetus, faktuurid kontrastid, kubism, kubofuturism, supermatism, kõik see jookseb ja tormab üksteise võidu. Mõned neist on ka siis anderikkad, kui nad tiritammi ajavad — Lissitski ja Rodshenko — kuid suuremalt jaolt on nad jämedad ja toored. Ülikuulus Tatlin on aga väga igav, kuid Gabo on selle vastu väga huvitav.“

Ja mis veel väga huvitav, on riigivabriku portsellaan (endine keiserlik vabrik). Siin on omapärasust, maitset ja leidikkust. Toome siin rea pilte nimetatud kunstinäitusest, kus oleme kinnipidand arusaadavuse ja väärtuslikkuse põhimõttest. Pildid on avaldatud kunstigalerii Van Diemeni iseäralise loaga ja klisheede tarvitamise õigusega.

Võilill nõopaugus

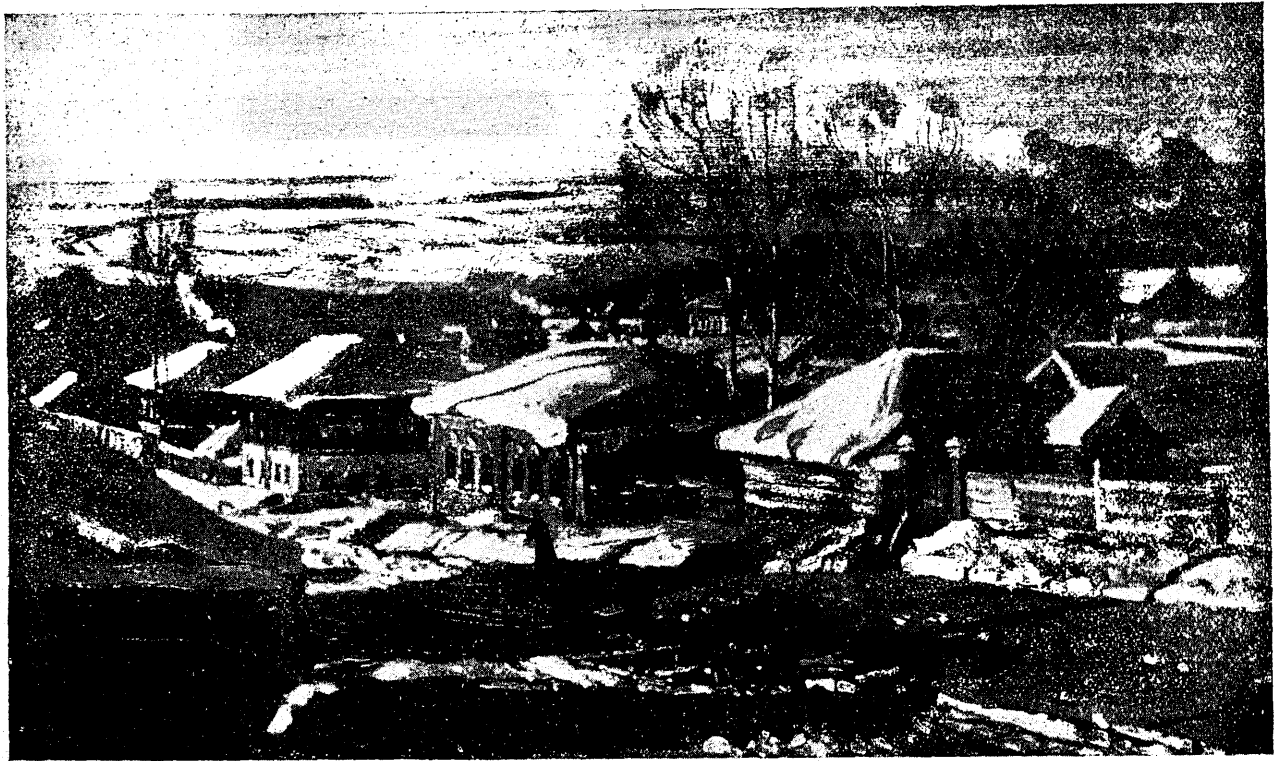
Teen enne päikese veeru veel ühe jumalaga-jätmise visiidi tuttavasse perekonda. Sõidan homme Moskva. Ei ole kaugele minna, ainult üle Neeva prospekti. Kui visiidilt tulen, leiän enda jälle Peterburi valge öö võluvuses. Vaikus, valgus. Taevast kallab alla tänavatele hõbedaga sulatatud kulda. Ei sõida, ei tilise, ei tuututa; käijate sammud vast mõõdavad aega. Sekka mõni hüüd, mõni naeru elatus. Nagu maal, nagu külas. Ei, nagu suures metsas.

Maa astub linna, rohelise ja valge ja kuldse astega. Maa tuleb kui ema järele oma lastele. Kuhu olete eksind, kuhu olete jäänd nii kauaks. Maa võtab jälle käekõrvale äraeksind lapsed ning talutab nad koju.

Linn sureb, linn vaagub hinge. Maa astub sisse rohelise ja valge ja kuldse astega. Vaadake, linna tänavad on täis rohtu; rohul istuvad lapsed. Maja treppidel vestavad vanad. Vara on veel magada, uni lendab veel veerend päikese teed. Aga, vaata, kas ei tule Paan ise vilistades keset rohelist tänavat? Võilillede keskel, eks ole tema ise?

Ei, see, kes aga mõõda tatsudes ja metsasarve puhudes tänaval astub, on ju tuntud vanake Suviaiaast. Kuid rahvas tunneb, maa ning mets kutsub. Mõõduvalla vanakesele antakse raha. Võta, vana! Ka minu poolt! Hääd ööd!

Murran Liteinõi prospekti äärest võilille, pistan eneselle rinda. Mälestus 1921 a. suvest Peterburis.

Shukovski: Talv

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

Moskvas

Minu isiklik geograafia kaart piirdus senni Riia-Kihelkonna-Helsingi-Peterburi ning Petseriga. Iga rattapööre laiendab nüüd minu kaarti hommikupoelses sihis. Nii siis, edesi Moskva, vana ja uue Venemaa pealinn. Moskva. milline kõla sellel nimel juba lapsepõlve mälestustes: siis kui prantsus Muskus käis. Mitmetuhande kordne kokkupuutumine selle nimega koolipõlves, kui Moskva oli veel meie kodumaa pealinn. Nüüd saab näha oma silmaga, nüüd saab oma jalaga käia ümber Kremli — tsaar-kell ja tsaar-kahur. Imelised unistused noorusest. Nüüd kõik teisiti. Moskva ei valitse enam Läänemere kaldaid. Moskva on kogu maailma kommunistliku liikumise keskkoh. Ja nagu tsaar-kahuri ajal pakitseb ja kipitab Moskva süda Balti randade pärast.

Vaatlen paremal pool venivaid Valdai kõrgustikke, järvi ja jõgi, kunni ületame vesilahu ning alaneme Keskvene laiajoonelisele tasandikule. Ja, mõnigi joon teatava rahva iseloomus ning kirjanduses selgub nähes maastikku millel liigub teatav rahvas.

Tveeri ja Moskva läheduses, tihenevad kotimeeste salgad. Soldatid püssidega asetavad sõitjaid vagunisse. Kuid ei tule nii ruttu kord pääseda vagunisse. Mõned ootavad jaama esisel nädalatekaupa edesipääsu. Imestusega panin tähele, et samas rongis, milles sõitsin ja millest niipalju rahvast maha jäi, kaks salongvagunit

peaaegu tühjalt sõitsid. Ühes nais olevat juut kena preiliga. Pääle selle oli rongis lõpmata rida eriülesannete jaoks sõitjatele määratud vagunid. Ime siis, et harilikule reisijale jääb mõni üksik kolmanda klassi vagun, mille aknad laudadega kinnilöödud — laudades neljandilise silm. Siiski, Peterburi-Moskva vaheline liin on korras. Paarikümne neljatunnilise sõidu järele oleme üle kuuesaja versta selja taha jätnud. Paistavad juba Moskva tornid. Oleme Moskvas.

Opteerimiskomisjoooni auto sõidutab läbi linna, vilgub Suharevi torn, Kitailinna vallid värvatega, Strastnõi klooster, Pushkini ausammas ning Tveeri bulvaar. Olemegi kohal. Asun esiti komisjoooni juures, hiljem Arbati raoonis. Tuba on hää, kuid vene kirik asub vastas. Kellad on ju pagana kenad, aga kui nad sul kõrvad lukku ja ajud segamini tahavad peksta, siis, ma tänan väga.

Uus koht, uus olemine. Ei kärsi kaua istuda paigal. Niipea kui olen jõudnud kohvri kohale paigutada, lendan välja. Moskva on elav linn, Moskva on huvitav linn, Moskva saab varsi ko-

duseks ja armsaks. Moskva on praegu alles suurlinnaks saamas. Suure 6 kunni 8-kordse kivimaja kõrval näed korraga ühe või kahekordse ehituse, tihti isegi puust. Siin-sääal aga kahe kõrge maja vahel ahervare, auk, nagu oleks keegi tänavast-suust hamba välja mürdnud. Need on mälestused ära küetud puumajust. Nagu iga teine vana linn, on Moskvagi mitu korda ülekasvand oma keskaja müürest, on need tasandand bulvaarideks, mis ringidena piiravad

Benoit: Maastik

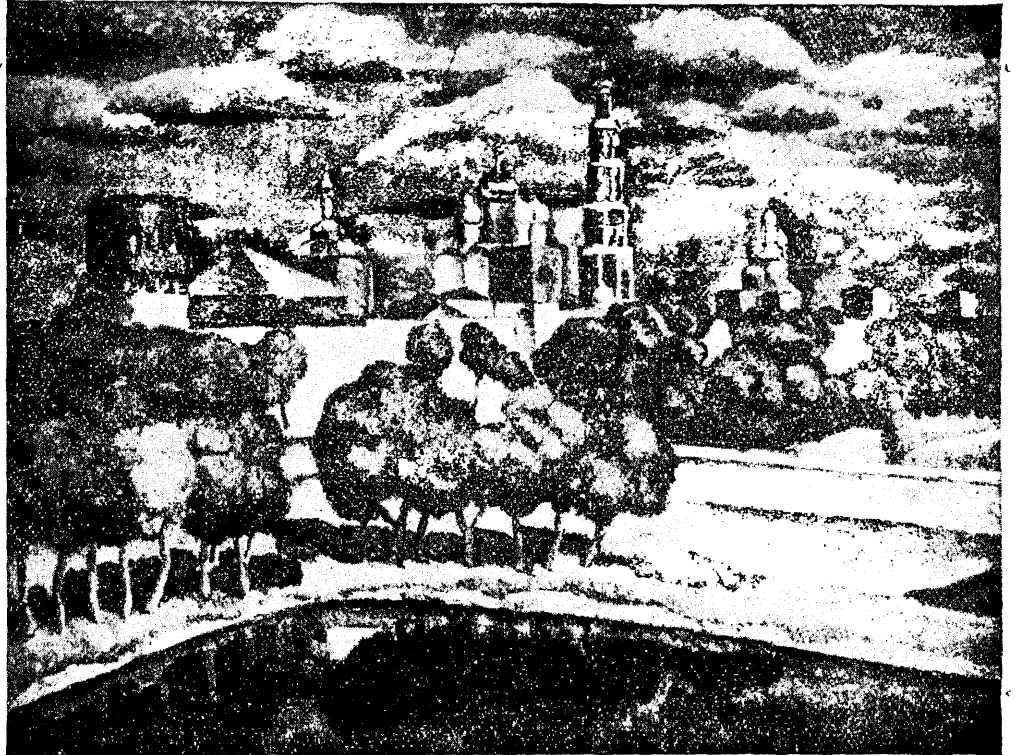
I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

südalinna. Sellepärast puuduvad laiad ning pikad tänavad, millised on omased uueja linnadelle, näit. Peterburile. Sellep. puudub ka plaan. Kuid kust võtavad uued linnad selle orgaanilise kasvamise veetluse, kust võtavad nad doomid ja kremlid, kust vanad müürid, vallid ja ajaloolised kirikud. Ei kuskilt. Moskva uhkuseks, iluks ja kütkestavuseks jäävad ikkagi Kremli saledad tornid, põiklevad tänavad ning kuldsete kuplitega igivanad kirikud.

Kirjanikkude kohvikutes

Laiendan kordkorralt oma tutvust linnaga. Jalutan piki puiesteid mõne tuttavaga või istun Tveeri bulvaari kohviku rõdul, vahtides möödameinijaid. Moskvast on palju rahvast, palju ilusaid naisi. Moskva kihiseb ja keeb. Moskva on nüüd päälinn. Uus majanduspoliitika avab kohvikud, söögimajad. Mõned arglikud pudukauba poed avavad ukseid. Naised kannavad jälle nahku ning ehivad end kalliskividega. Natsionaliseerimise hirm on mööda. Siiski ainukesed kohvikud, ainukesed kohad, kus hiljem koos võib viibida, on mitmesuguste kirjanikkude ühingute kohvikud. Need

Mashkov: Maastik

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

Arhhiipov: Külanaaine

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

on kella üheni avatud. Söögimajad ning erakohvikud suletakse kell 8 õhtul. Muutun nii kirjanikkude kohvikute alaliseks võöraks. Need kohvikud on kõik Tveeri tänaval. Pushkini ausamba juurest Tveeri bulvaarile minnes leidub esimesena imashinistide „Stoilo Pegaassa“. Selles kohvikus Iceb imashinistidest üks või kaks iga õhtu oma töid. Kohviku ainelised peremehed on Jesseenin ja Marienhof. Teised imashinistid saavad ülesastumise eest kuni 200.000 rubla (umbes 1000 emk), muidugi tähtsuse järel. Publikum on väga mitmesugune: boheemkond, kirjandusarmastajad, endised kõrtsisistujad ja tänavatüdrukud. Kohvik on alati rahvast täis, raske on leida kohta, olgu siis kui mahud mõnda tuttavate lauda. Kohvile võid vaevalt kohvi nime anda, kookidelle samuti. Kuid ega kuskil paremat leia. Esimene sisseastumine sisse kohvikusse lõppes minul sellega, et ma imashinistide, kellega olin H. Kruusi kaudu tuttavaks saand, ja publikumi nõudmise pääle kui külaline pidin ühe luuletuse ettelugema, et kuulda saaksid, kuidas kõlab üks eesti luuletus.

Imashinistid kutsuvad oma ühingu „Vabamõtteliste loosheks“, looshe eraldab juhatusena „Kõrgema nõukogu“. Pääle kohviku, mis on asutatud 1919 aastal, omavad imashinistid veel kaks raamatukauplust. Üks nendest on esimene raamatukauplus, mis on avatud riigikaupluste kõrval. Kohvik, raamatukauplused ja kirjastus, mis tegutseb sala — need on ettevõtted, millest imashinistid elavad. Need on ka ettevõtte, mille kaudu imashinistid, samuti teisedki luuletajate grupid, end populariseerivad ning tutvustavad. Sest puudub ajakirjandus, puuduvad ajakirjad. Aeg, millal ajakirjad ja ajalehed jälle vabaks saavad, teeb kohvikutes ülesastumise ülearuseks. Imashinistide juures gastroleerivad ka futuristid ja teised pahempoolsed kirjanduslikud jõud pääle Majakovski, kes on imashinistidega vaenujalal.

Tveeri tänavat mööda allatullus jõutakse varsti proletaarliste poeetide kafee „Kuzniitsa“ juure. Proletaarliste poeetide grupp ei paku kirjanduslis-esteetiliselt mingit ühtlast pilti,

Korovin: Tütarlaps

I Vene enamlaste korraldatud kunstnäitus Berliinis

ainult ideeliselt asuvad nad oktoobri revolutsiooni saavutuste põhjal Seepärast toetab ja kirjastab neid riiklik kirjastus. Kõige suurem toetus tuleb neile aga isiklikult õuelauliku Demjan Beednõi poolt, kellel on oma orderiraamat viina, söögi ja riiete pääle. See Demjan Beednõi (Vaene) elab Kremliis, joob endise tsaari veinikeldrist (hiljuti olnud sündimispäeval joodi ainult natuke üle saja pudeli kõigeparemat veini ära), kirjutab kommunistliku valitsuse iga sammu kohta oma valmi ning tunneb end hästi. Lunatsharski ütelse järele olla valitsusel üks sellest luuletajast küllalt.

Teised proletaarilised luuletajad nagu Aleksandrovski, Kaazin ja t. elavad viletsasti, ajavad kuidagi viisi läbi, teenivad üks siin, teine sääl. Suurepärasest riiklikust palgast ei tulnud midagi välja. Päälegi valitseb ühe osa kommunistide kirjandus-kunsti ideoloogide keskel arvamine, et peab kõigiti takistama kirjanikke-kunstnikke professionaalideks saamist omal alal, muidu võõrduvad nad töölistest ning langevad kodanliste ametivendade mõju alla. Kuid kõige selle kirjanduspoliitika pääle vaatamata ei ole proletaarid anderrikkamad poeedid suutnud hoiduda teiste kirjandusvoolude mõjuvusest Proletaarsed poeedid on epigoonid, kas futuristide või imashinistide. Selles pole imestada midagi. Proletaarsetele poetidelle on revolutsioon ja selle ideelised juhid kätte näidand sisu, millest nad peavad ammutama, kuid neil puudub vastus küsimusele „kuidas“? See „kuidas“ on vormiküsimus kunstis ning selle küsimuse vastab iga vool ja kool eriti, olgugi, et iga kunstivool ja koolil on omaette sisuliselt eritunnused. Futuristid, kubistid, zaumnikud ja imashinistid on igaüks omamoodi vastand selle küsimuse, proletaarsetele poetidelle jääb ainult jälgida üht või teist. Aeg aeg sisendab samu aineid ning ideid, sellepärast tuleb,

et mõni futurist või imashinist revolutsioonist palju mõjukamalt laulab kui patenteeritud proletaarne poeet. Proletaarsed poeedid, nagu Kaazin on kirjutanud mõne ilusa luuletuse, näituseks „Müürsepa õhtule tulek“, kuid milles läheb see lahku mõnest Jesseenini luuletusest? Pääle kõige muu olgu tähendatud, et proletaarsetele poetidelle ilmub ajakiri „Kuzniisa“. Nende kohvik ei lähe, loengud on tühjad. Neidki peetakse harva. Kolmas kohvik on „Ülevenemaalise poeetide ühingu kohvik.“ See kohvik asutati oktoobri revolutsiooni esimesil päivil, seega kõige vanem kirjanikkude kohvik. Siit lahkusid kõige päält imashinistid, pääle selle kui nad ühingu juhatusse oma fraktisooni kätte olid kiskund ja siin tükk aega valitsend. Selles kohvikus on alati elav liikumine. Siin peetakse referaate ja vaieldakse vahest pimedaski edesi, kui juhatus juba tuled ära kustutab, et asutust suleda. Vilksatab Majakovski ja Meyerhold — lahutamata paar. Mäletan hästi üht Meyerholdi referaati, milles ta Duncanile juuksekarvagi pähe ei jätnud, nimetades Dunkani vaid reklaam-sisseveo kaubaks Venemaal. Selle ühingu auesimees oli tükk aega Lunatsharski, kunni ta imashinistidega tülli läks. Selle ühingu poolt sain ka mina kirjaliku ettepaneku Eesti kirjanduse üle referaat pidada ning tutvustamiseks ettekanda venekeele tõlgitud eesti luuletusi.

Eesti kirjanduse õhtu

Vurahtasid viivukestena üksteise järele ilusad suvised päevad. Tõid vaheldust linnaellu väljasõidud Tarassovkasse Kläzma ääre, kuhu olid türitud komisjooni villad. Tihti sõitsid soomlased, harva sekka lätlased ja leedulased. Veetsime ilusad õhtud jõel, tantsisime kõrgel kaldal. Kojusõit „kirjanduse õhtuks“ tarvismineva materjaali järele katkestab need armsad suvised mälestused. Alles siis, kui muusträädad sädistavate parvedena põllult põllule heitsid, vaatlesin jälle Peterburist Moskva kihutava rongi aknast veretavaid haabu ja vahtraid — ning aeglaselt lõõva Keskvenemaa maastiku rütmi. Vahepääl kujunesid asjaolud sarnaseks, et „Eesti kirjanduse õhtust“ huvitatud tuttavad ettepanid referaat ärapidada mitte „Ülevenemaalise poeetide ühingu“ ruumides, kus palju juhuslikke kohvikäijaid, vaid „Kunsti ja kirjanduse alal töötajate klubi“ järjekorralisel nädala istangul, kuhu pääsedakse ainult soovitude kaudu. Viimane ettepanek oli asjaomaselle rohkem vastuvõetav. Tähtis ei olnud sarnasel korral mitte kuulajate hulk, vaid kuulajate valimik.

Kirjanduse õhtu teise osa, luuletuste ettekandmise, võttis lahkelt enese pääle Kammerteatri näitleja hra Garkavi. Luuletusi oli Suitsilt, Underilt, Semperilt, Allelt ning nende ridade autorilt. Elavad ning kauakestvad läbirääkimised keerlesid pääasjalikult rahvaluule, eriti Kalevipoja ja Kalevala ning uuemaa luuletuste ja keeleuenduse üle. Kaevati selle üle, et eesti rahvaluule, Kalevipoeg, vene teadlastele ning kirjanduslikule publikumile kättesaamatu. Olla vaid teadmine, et Kalevipoeg kord venekeele olla tõlgitud, aga leida pole tõlget kuskilt. Keeleuenduse ajajärk eesti keeles ja kirjanduses ning selle lõunaeestiline tendents keele kõlastamiseks kutsus õhtul olevate filoloogide keskel välja rööbasjoonte tõmbamise praeguse vene rahvakeele arenemisega. Tõendati, et lääne ning põhjapoolses vene rahvakeeles võib jälgida sama pehmenemise ja kõlastamise protsessi. Näidati koguni, et praegune vene kirja-keel ja kirjandus, millele on aluse pannud lõuna-Venemaal pärit olevad kirjanikud, nihkub oma keele arenemise tendentsi ring kirjandusliku ideede vallaga ikka lähemale ja lähemale põhja rahvaste perele. „Seilepärast“, lõpetab keeleteaduse ja kirjandusajaloo professor Grigorjev, „on eriti huvitav jälgida eesti keele arenemise praegust staadiumi. Pean ütleva“, tunnistab ta, „olin umbusklikult häälestatud eesti kirjanduse vastu, pean aga nüüd tunnistama, et eesti kirjandus sarnaselle kõrguselle on jõudnud, millel ei saa teda tõsiselt võtmata jätta.“

Kommunistliku revolutsiooni neljandal aastapäeval

Mis kedagi huvitas, kirjanduslik-kunsti ilm ootas suure põnevusega Isadora Duncani esimest ülesastumist Suuresteaatri, mis oli neljandaks oktoobri revolutsiooni aastapäevaks korraldatud. Piletid olid muidugi laiali saadetud kommunistlikkudelle organisatsioonidelle. Piletit osta polnud võimalik. Olin üks õnnelikudest, kellele Duncani poolt saadeti pääsetäht suure „Duncani sõprade looshi“. Ses looshis oli väga mitmesugune rahvas koos: kirjanikud, kunstnikud, näitlejad, baleriinid, heliloojad. Tõusis vaheaegadel ja tantsu kestes suur mõtete vahetamise kaos.

„Eks ole õige, Duncanil pole mingit tehnikat“, pöörab minu poole tantsu ajal noor baleriin, uutest Suuresteatri parematest jõududest, kellega olin varem tuttavaks saanud Duncani juures.

„Ega varvaste pääl käimine üksi tehnika pole“, salvan vastu vaatlemast segatud.

Kuid kogu loosh oli Duncani vastu; vaat, vene ballet see on midagi! Ja, vene ballet on tõesti midagi, kuid venelased on omas balletis liig kinni, et mõista, et pääle balleti võib olla ka veel midagi muud.

Nägin Duncani suuremas teoses esimest korda, varem olin näinud teda mitmel korral ta omas ateljees tantsimas väike seltskonna ees. Nüüd tantsis ta Tshaikovski *kuuendamata sinfooniat*, *Internationaali* ning *Marche Slave'i*.

Gerassimov: Vana naine

I. Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

Huvitusega võis vaadata *Marche Slave'i* (missuguse kütkestava jõuga võis küll Duncan tantsida veel aasta kümne eest!), *Internationaali* oli aga juba kurb ringmäng väikeste lastega — kahvatand, nälgind väikesed Duncani kasvandikud, päalegi elektri tule all, mõjusid lihtsalt surnuajaliselt õndselt, kuid ometi pidid nad kujutama uut ilma ja uut tulevast õnnelikku Venemaad.

Eriti tuleb aga rääkida kuuendama sinfoonia tantsimisest. See mis Duncan praegu ette kannab on, nii nagu ta jutuajamises seletas, ainult luukere, see on vaid skeemiline tõlgitsemine, kuidas tema kuuendamata sinfooniast aru saab. Et kogu sinfoonia sügavust temas täielises toreduses esile tuua, selleks on temal tarvis umbes 70-80 tantsjannat, sest sinfooniale, s. o. muusikalisele peab vastama plastiline sinfoonia. Plastiline sinfoonia, — see on igatsus ja motiiv, miks ta Venemaale on tulnud. Venemaalt arvab ta leida ja kasvatada omale selle plastilise orkestri. (Näib juba nüüd olevat kindel, et Venemaa Pavlovalle ustavaks jääb ning Duncani plaanidelle kriipsu pääle tõmbab!) Kuidas mõistab siis Duncan kuuendamata sinfooniast? Duncan näeb ses sinfoonias üksiku inimese, kui ka kogu inimkonna elu. Siin on noorus läbipõimitud äkiliste eelaimustega tulevases õnnest ja õnnetusest, siis mittemillegiga rehkendav armastusõnn — joovastus siin on täisiga raske ja kõikekandva tööga, siin on ülemineku ajajärk, millal inimene keskea julguse, iseteadvusega ja hooga uute ülesannete kallale kiirustab, kuid aegajalt tundma saab, et käed ja põlved nõtkuma löövad, — siin on lõppude lõpuks hõbedane vanadus, jõuetus, inetu haigus ja surm.

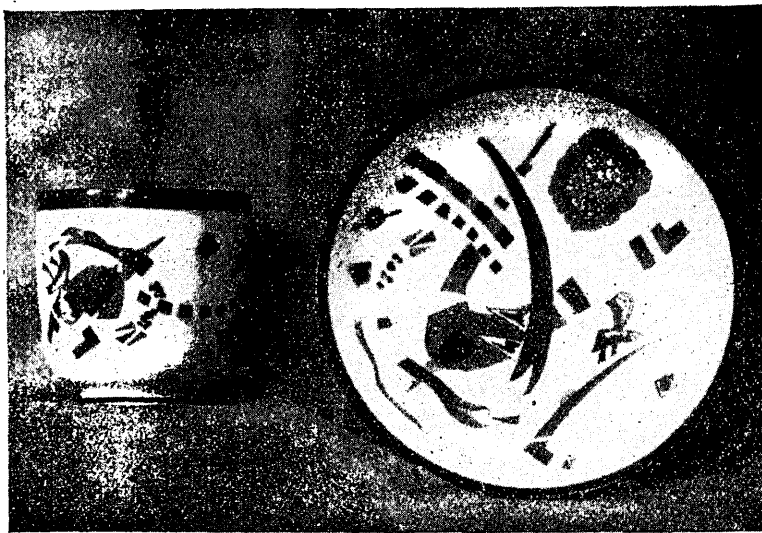
Valdavat tõlgitsemist leidsid Duncani poolt ülemineku ajajärgud, õndselt ilus oli aga ka viimne osa.

Kuidas Duncan tantsib, kas ta üldse tantsib, või jalutab ühest näitelava seinast teise! Millise peädpoõritava vallatuse ja õnnelikkusega, millise traagilise murtuvusega võib tantsida ju vormist väljavalgub naine. Vaadake käsi, vaadake sammu, ei vaadake keha, vaadake nägu — see sulab kokku kõik üheks kolmainuks tantsuks. Duncanil ei ole „tehnikat“ — teil on õigus, kena baleriin, Duncan ainult tantsib hästi. Duncan ei ilmuta omas tantsus oma kehaga nüüd enam ainult joont ja aega, Duncan on tulnud ka raskuse massi mõistmisele. Tants on selle järele massi pigutamine ajas ja ruumis. Sarnaselle tantsu mõistmisele tulnud, arvab ta ainult nüüd võivat mõista ja edesianõnda sarnaseid komponiste, kes tegutsevad hääle-massiga, nagu Skrjaabin ja t. Ei hakka kõnelema sest, et Lunatsharski pika pidukõne pidas, milles ta uut majanduspoliitikat õigustas. Uus majanduspoliitika ei olla mitte kommunistide lüüasaamine, vaid tagasipöörmine enne oktoobri revolutsiooniaegse kommunistide majandusprogrammi juure. Lubamine olla lubamine — ja enamlastel oleks valmis olnud veel rohkem lubama, et võimu oma kätte saada. Enamlased tunnevad võimu kindlasti omas käes olevat, sellepärast räägivad valitsuse ringkondadel lähedalseisjad nüüd viiendama oktoobri revolutsiooni aastapäeva üldisest amnestiast.

Üks päev ja mõndasugust

Millal algab üks päev! Muidugi ülestõusmisega. Meil Kussikov'iga — elasin kolm kuud luuletaja Kussikov'iga ühes toas — algas see enne ülestõusmist. Kussikov'i käes oli nimelt imashinistide kirjastuse asjaajamine. Et ta kirjastusoludega tuttav oli, siis aitas ta teistelgi luuletajail ja prosaistidel oma teokseid ilmale toimetada. Esimene kelle lai habe ukse vahelt ilmus oli „onu“ professor Grigorjev. Professori herra trükkis parajasti ühele kooperasiile kalendrit — hää äri ütles olevat. „Üles, joodikud! Kus eile jälle tõmmasite! See oli professori igapäine tere hommikut!“

Kunni professor meeleparandamisest ettelugemisi pidas, olime riides. „Kas teate, herra professor, teid päris armas

Portsellaanist tass ja alustass

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

kuulda. Vanasti pidi ülikooli professori juure kõndima, nüüd tuleb professor koju. Mulle meeldib sovjeti vabariik väga — andku jumal talle pikka iga“, naljatan mina voodist.

Vaevalt saavad püksid jalga, kui uus habe ilmub. See on pikk kitshabe. Selle habeme omanik on Rukavishnikov.

„On „Trioletid“ valmis, Kussikov! Herr Gendrik, millal hakkame tõlkima? Juua on midagi? Süüa?“ räägib ta 100 kilomeetrilise kiirusega. Lähevad ja tulevad, Jesseenin, Shershenevitsh, Klõtshkov, Pilnjäk, Pimen Karpov, Zaitsev, Rodzin, Jakuulov, Peljenkin, dotsent Taparkov, Garkavi, Konenkov jne.

Nõnda oli kunni väljaminekuni kõik linna uudised teada. Öhtu algas jälle rändamine, kui mitte teatrisse ei mindud, „Stoilo pegaassist“ „Gopo'sse“ (союз поэтов). Säält mindi siis ka koju või kuhugille külla. Nimetin ülal. See oli Gailiti pikune poiss, lõpetand kunsti akadeemia graafik ja suur santlaager, südamlük. Küll katsus ta omale äraelatamist muretseda, kuid ei õnnestand. Ta oli Meyerholdi teatris, teater pandi kinni, maikuu palk makseti alles oktoobris. Nüüd töötas ta sõjaväe Samodeepõi teatri juures instruktorina, kuid see andis ka vähe. Joonistas pääle selle puukaussidelle lillekesi — see oli juba midagi olulist. Puukaussikesed läksid müüdugi väliturule vene kustarite firma all. Meil oli kombeks, kui tuli, alati ütelda: jutusta midagi. Ta ei taha jutustada, ta tahab, et Kussikov näitaks, kuidas mängitakse õieti „Среди лесов и поля“.

„Aga kas teate, kuidas mind kaks korda „punaselle tahvliil“ kirjutati („Punaselle tahvliile“ kantud saada kodanliste teenuste eest on sama nagu sõjaväeliste eest kaks „punase tähe“ aumärki saada) algab siiski P. jutustama. „Pagan võtku, ei tea“, osatab Kussikov.

Ning P. jutustab järgmise huvitava ja karakteristliku loo.

See oli Poltaavas. Olin sääsete kunstnikkude ühingu esimees. Väga kena. Ühel hääl päeval kutsutakse mind kohalise kubermangu ispolkomi esimehe juure. Lähen, aga omal nahk hirmu täis.

„Kahe päeva pärast tulevad Moskvast külalised, kommunistliku internatsionaali liikmed. Meil puudub „Laste loss“, kahe päeva jooksul peate endise kuberneri lossi „Laste lossiks“ ümber maalima, ütleb kutsuja lühidalt.

„Seltsimees, 2 päeva on kõigest 16 töötundi“.

„Seltsimees, 2 päeva on 100 töötundi. Ülehomme õhtupoolikuks olgu valmis. Nägemiseni.“

„Kui maalida, siis maalida“, vastan mina ja ruttan ühingu. Asume kohe töösse, tellingud üles, särgikaised üles, pintslid kätte ning ööpäeva jooksul on kuberneri loss „Laste lossiks“ ümber maalitud. Siin on stseenid laste elust, siin on lilled ja liblikud, siin kana- ja pardipojad. Mis te tahate.

Kohe hakkab voorima mööbel, linnast rekvireeritud vanad gramofonid ja lapsed. Ning varsti on kisa ja kikkamine igal pool. „Laste loss“ oleks nagu 10 aastat koha pääl seisnud.

Selle eest kirjutati esimene kord minu nimi punaselle tahvliile. Tulid telegaadid, imestasid, vaatlesid „lossi“, tegid märkusi ja ülesvõtteid. Suurepärane! Millal jõuame omal maal sarnaste lossideni.

Ja õhtul pidusöögil annab üks delegaatitest mulle mälestuseks õuna, kui kaunide kunstide esitajale, pidades seejuures vaimustava kõne vene kunstnikkude ühistootamisest revolutsioonilise proletariaadiga.

Minul on käsk tervitusega vastata. Öhtusöök on häa, l'õned on vaimustavad ja, tont teab millest, mina kõnelen kui noor jumal, vaimustun ikka enam ja enam ja ülistan revolutsiooni ning kunstnikkude ühistootamist proletariaadiga.

Selle eest kirjutati minu nimi teine kord punaselle tahvliile. Delegaadid sõitsid. Läksin vaatama parki uut lossi. Vaatan, ukсед kinni, mõned poisijõnglased käivad veel vesiste ninadega ümber lossi. Ei mängi enam gramolongi. — Ah, jõmsikad, oodake uusi delegaate!

Gratsh — Konenkov — Duncan

Gratsh on kiirajur — lihath, Konenkov on praegune suurem vene skulptor, Duncan'ist on juba jutt olnud.

Oli sügisöö. Tulime Sopo'st, Kussikov, Klõtshkov, Jesseenin üks Kerenski aegne minister, üks endine ajalehemees ning mina Oli kurb, oli külm ja igav. Tahtsime lihtsalt saada üks pits viina südame lohutuseks.

Gratsh viis. Imelikul kombel mahtusime kõik ühe'e vankrile. Kui meil kõigel juba hää oli, Gratshil ka meie hulgas, hakkas Gratsh korruga pääle ajama, et sõidame aga tema juure koju teed jooma. Miks mitte, sõidame Gratshi juure, vaatame kuidas ta elab.

Sõidame. Vanker on mehi täis, vedrud ähvardavad katkeda, tiivad käivad vastu maad.

„Gratsh, hull oled, ära aja!“

Gratsh ei ole veel sõitma saandki, Gratsh alles tahab näidata, kuidas tema sõita võib, las jõuame sirgele tänavalle.

„Jumala pärast, lõhkevad ja katkevad!“

Ei, Gratsh kihutab, lõhkegu või tuhat vankrit.

Gratsh on meele jäänd üheks sümbbooliks praegusest Venemaast — kiirajurist, kes alles näidata tahab, kuidas tema ajada võib, katkegu või kogu maailma rattad ning istugu sõitjad sügis-pimedas maantee kaldale.

*

Portsellaanist teekann

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

Kell on kolm. Ameeriklased ja muud külalised on osalt läind. Istume Duncani ateljees vaipadel. Duncan on tantsind, noored balleriinid on tantsind, klaveril on mängitud.

„Mis on poisid, kihutame Pressna pääle, Konenkovi juure.“

„Lähme!“ — Dunjka kommunistika — nii kutsuti oma keskel Duncani — tahab kaasa tulla.

„Noh, keda veel tarvis! Hakka iga eite kaasa vedama. Mina Dunjkaga ei lähe“, protesteerib Jesseenin.

„Velleke, võike kaasa“, käib Duncan pääle. „Olen sama santlaagri verd kui teiegi“, pöördes minu poole, siis Kussikovi poole. (Olime varem Kussikoviga Duncani omaks sõsaraks vastu võtnud.)

„Riidesse ja välja! Küll siis kõik joone saab.“

Sõidame läbi tühja linna Pretshistenkalt Pressnasse. Tee pääl on Jesseenin kole sõbralik.

Konenkov on vana karu. Elab väikeses villas ühe õpilasega. Toad on täis puu tüvikuid. Ühed on ju saand imeliseks elavaks kunstitööks, teised tüvikud ootavad korda.

Olin esimest korda Konenkovi juures, samuti ka Duncan. On imelik riik — see Konenkovi kodu. Viin ilmub otsekohe. Pistetakse mõned pitsid ja siis hakkab meister näitama ja seletama. Puust ebajumalad ilmuvad igalt poolt, koguni sängialune on neid täis. Omapärane on ka Konenkov omas töödes. Tema ei vägistata mitte loodust, nagu ta ütleb. Kui ta ühe kuju või grupi tahab valmistada, siis käib ta vahel aastate viisi metsas või puuladudes, et otsida parast. Loodus ise peab andma karakteristliku materjaali, karakteristlikud jooned. Silmade kohal peavad olema oksaaugud, ninajoon peab olema puukeerus, samuti ka torsi jooned.

„Vaadake, kisub ta äkki ühe kuju voodi tagant väikesest toast, see on vanake, kes käib kõike õnnistamas maad mööda ringi.“ — Hämastav. Kunstnik on vaid natuke järele aidand. Otse õudne.

„Peab otsima looduse hinge, peab üldse otsima hinge, iatkab meister edesi, peab igavesti otsima, peab usaldusega otsima, siis avanévad elavaks puud, siis avab kogu loodus oma hinge. Igal asjal on oma hing. Peab armastama, usaldama ja otsima. Olen seda teind, olen ise see vanake, kes käib käsi väljalaotades ning kõike õnnistades ilma mööda. Ja tõendusiks, lisab ta naljatades juure: „et loodus mulle sama usaldusega vastab, vaadake siia, seiske toolile, siis näete!“ Keset ateljeed seisab inimesest kõrgem puutüvi, millesse mõned korrad peitliga virutatud, vaatame, tüviku otsas kasvavad suured kannuseened. — Seda ei näind me enne mitte. Olime vaimustatud Paganini ja Pushkini pääst ja teistest. — Konenkov omas töödes, omas isikus on jäänd mulle meelega kui vene kunsti ning kirjanduse igavene sümbol.“

*

Elmisele juure veel järgmine paralleel.

Andrei Beelõi sõidab Saksamaale. On kogund õhtuks kuhugi erakorterisse üksid kirjaniku sõbrad, eriti sküütlased. Muude hulgas K. Liebknecht'i naine, professor Sorookin, Steinbergid ja Schroeder.

Õhtu lõpul innustus Beelõi oma „Mina-epopee“ põhiideest, oli huvitusega tänulik kuulata: sattusime kõrvuti istuma.

Andrei Beelõi kõneleb:

„Inimsugu väimline olemine, psüüke on nagu müüritud päakollu, kogu elu on tardund luisesse kesta. Peab tulema, märgid on juba maal ja taevas — plahvatus. Peab plahvatades killustuma praeguse inimese päakolu, mis kellerdab psüüke, peab laiali lendama kest, mis vangistab kogu olamise, et võiks tulla uus inimene, mis seisab kõrgemal ja kaugemal praegusest inimesest.“

See on äkilne edesimine vaimlises alal. — Ses uue inimese meeoleolu jäi Beelõi väsimusest ja veinist magama.

Ei või iialgi unustada pilku, millega vaatas kirjanik enese ümber ärgates. See pilk, saadetud rohelistena paistvatest silmadest hapra kehaga inimese kahvatus näos — oli üliline.

Kas sarnasena ei ole meie tunnud vene kirjandust?

*

Portsellaanist taldrekud

I Vene enamlaste korraldatud kunstinäitus Berliinis

Katsun kogu aeg Duncanile saksakeele tõlkida, mida meister räägib. Kussikov aitab kaasa.

Duncan äärmiselt joovastatud ja vaimustatud. Ta seletab. Hing on seegi, mis tema otsib. Kuid see, mida tema alles otsib, on Konenkovi lihtsates meisterteostes juba olemas. Tema Venemaale tulek on rännak hinge otsimisel.

„Tahate, ma ütlen, miks Teie Venemaale tulite“, sõnan Duncanile, „kuid lubage, et Teie ei vihasta“. — „Ei! Ma ei vihasta!“

„Teie olete lihtsalt tüdind euroopalikust rafineeritud kunstist ja seltskonnast.“ — Duncan vihastab ometi ja on tükk aega mossis.

„Arvasin Teid kogu aja olevat intelligent inimese, nüüd näen, et olete rumal“, vastab ta ägedalt.

„Kui Te omas hinges järelemõtlete ütlete pärast, et minul suurelt osalt on õigus.“

Mõni päev hiljem ütles Duncan:

„Olen palju mõelnud sest, Teil on palju õigust.“

„Ega minagi seda ainukeseks põhjuseks pidand.“

Duncan on jäänd minule paremate inimeste sümboliks, kes Venemaa ümber seisavad.

*

Imelik karu on Konenkov. Istusime väikeses toakeses. Jõime, vestsime ning suitsetasime. Kui aeg täis sai, tuli tund kätte, kus Konenkov peab mängima. Millised mänguriistad tal küll ei ole. Klaverist kunni ühekeelse vene volõnkani. Ja kõike neid pille mängib Konenkov. — Nõnda istusime siis. Konenkov mängis volõnkat ning Jesseenin laulis kurba rahvalaulu ärakadund pojast.

Agaga kui see viieks aastane karu lõpuks tantsima pistis, siis maa ainult matsus. — Tuli esimest värsket lund, kui hommikususes vaikuses Pressnalt koju läksime.

Talvekuul 2 p. 1922

Henrik Visnapuu

Inglise laevastik Krimmi sõja aegu Tallinna all

Tallinna kodanikud ja Nikolai aegsed vene sõjaväelased vaatavad Toompäält Patkuli trepi juurest silmapiiril olevat vaenlaste laevastikku

Klishee valmistatud ühe vana joonistuse järel (E. R. M. kogust)

RISTIMINE TULEGA

Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast

(3 järg)

Lahing oli võidet. Et see aga esimene oli mu elus, siis paistis ta verisem ja ägedam kui kõik pärastised. Iseenesest oli ta aga üks vähemaist, sest tegu oli meil siin olnud ainult vaenlase ühe kokkusuland rooduga, mis pääsjalikult hiinlaste rühmadest koos seisis. Kuid sellegipärast, kõnelid pärastised õiged teated keelt mis tahes, seda kuulirahet, seda uut, enneolematut hinge vapustust ei tunnud ma pärastistes enam sel määral, mis mulle siin osaks oli saand. Kõik sündmused, olgu nad kui õudsed ja masendavad tahes, ei oma kordudes enam sarnast jalustrabavust kui esmakordselt oma uudusega haarates. Ning seda kordumuse reeglit aluseks võttes taipamegi vast pisukese osa vana ja harjund sõduri hingeelust, ta rahuga, harjumusega, ükskõiksusega ja peaaegu näilise surmahirmu puudumisega. Kordumine mehhaniseerib lõpuks inimese, teeb ta tuimaks alatasa ilmsiks tulevate ühede ja samade nähtuste ja tundmuste vastu. Tal saab lihtsalt igavaks surmahirmu tunda, see tüütab ta lõpuks hoopis, nagu muutub igavaks alaline sõber, amet ja abiellu. See hingeelu mehhaniseerumine ongi sõduri vanadus, väärtus, kõlbulikkus ja küpsus. Selleni jõutakse aga eluga riskeerides, kunni värsket verd rahulikult suudetakse vaadata, kui see haavast lahkab, või lumele tardund punane sült põrmugi rohkem närve ei ärrita kui lombis olev vihmavesi, kunni korjuse (ükskõik, oma või vaenlase) päale istudes rahulikult võib piipu popsida või sõduri katlakesest suppi lõrpida. Ühtlasi tõstab aga sarnane harjumus suuresti sõduri iseteadvust, mis laseb tal erainimeste

päale ülalt alla vaadata, neid madalamateks inimesteks pidama hakata ja hinge põhjast oma põlastust nende vastu ilmutada.

„Kus sa kurrat lähäd! Seisa!“ karjus rühmaülem nähes erariides meest üle mõisa õue minevat kui juba pärast lahingut kolonnides väravast sisseastusime.

Mees vaatas esiti vihast häält kuuldes kartlikult ringi, kuid kuuldes eestikeelseid sõnu, jäi seisatama, pilutas silmad, vahtis tükk aega õue sammuvaid sõdureid ja tuli siis kiiresti värava poole. Kui ta päris ligi jõudis, nägime ta näol otsekohealt rõõmsa naeratuse. Ta hüüdis kõva ja valju häälega, rühmaülemalle värisevat kätt pakkudes:

„Tere poisid! Kanged mehed, andsite vägevast, pistsid kui kanad minema, näe, supikatla jätsidki keset õue aurama!“

Tõesti auras veel põgenejate supikatel keset õue, aisdade vahel norutas pool kinnirakendet hobune, liigutas kõrvu, tõstis jalga, lõdistas alumist mokka ja vaatas nina üle aisa otsa tõstes hääli kuuldes värava poole. Nähtavasti polnud sel loomal surmahirmuga tegugi, ta ei mõtelnudki meid nähes põgenemise päale, võib olla aimas ta elajalikult tark aju, et ta ühes supikatlaga kasulik nii hästi „punastelle“ kui „valgetellegi“. Kokk oli aga kabuhirmus põgenend ja oma sõdariista, pika-varrega kulbi katla kõrvale maha jätnud. Võib olla, oleks see rumal vaenlase kokk meile supikatlaga kõige suuremas rahas väravalle vastu sõitnud, poisid suppi saama kutsund, ehk oleksime talle siis samuti elu kinkind kui hobusellegi. Nähtavasti pidas ta ennast

inimeseks ja arvas paremaks igaks juhtumiseks põgeneda, sest kahejalgseltele ei anta ju nii kergesti armu kui neljaljalgseltele. Seda hädaohtlikum oli veel sattuda praegu meie kui mittedõdurite kätte, kes me alles esimest shaakali verejānu pōdesime ja tapmist alles kui eksperimenti armastasime.

Vaatasin seda meest, kes praegu selle saagiks pidi langema.

Tal oli seljas mingi jahipinsaku taoline rohekas-hall ũlikuub, pōdrasarvest nōōpidega, mis ulatas ainult pōlvedeni. Korralikud, kuid rũhkund pũksid pugesid pikkadesse, hāsti māārit, tervetesse ja paksutallalistesse sāārikutesse. Pāās oli tal kōrge rebasenahest lākilāki, riidesirmiga ja nahknōōridega. Juure astudes herendas rōōmust ta tāissōōnd nāos kaks rasvakottidesse uppuvat silma, mille all oli tũse nina, tihe mokahabe ja rōōmsast, otsekohesest naerust laiaili venind suu.

Ta rũhmaũlemalle pakut kāsi jāi asjatunalt selle oma ootama, siis tōmbus see nagu iseenesest aralt tagasi ja jāi lōdvalt rippu. Ennegu mees veel sōnakest sai lausund haarati tal rũhmaũlema kāsul kraest ja ōladest kinni, keegi sōdur, kel talimũts puudus, vōttis ta lākilāki ja pani oma lagunend plāsu sinna asemelle. Selle plāsuga nāis mees nũūd vāga imelik, see ei lāind sugugi kokku ta tāissōōnd nāoga, ega korralikkude riietega.

„Vōlla! vōlla!“

„Oksa, oksa!“

„Ūles! Ūles! karjuti lābiseegi laiailt naerdes ja nāetsi-kult hirnudes. Mitu kātt tirisid mehe aia āāre, suure lōhmuse alla. Mees rabeles vastu, karjus midagi, kuid ũldise kāra ja kisa tōttu polnud midagi kuulda. Nagu iseenesest ilmus Keerenski nōōriga, jumal teab, kust ta selle nii ruttu sai! Vōib olla, oli ta juba ennist igaks juhtumiseks vāikese maja pōōningult ũlearuse nōōritũki tasku pistnud, vōis olla aga ka sama nōōr, millega juba kord enne lahingut oli poodud. Ta hakkas hoolsasti ja ruttu seda poodava kaela siduma. Keegi ei arvand hāāks teda segada, sest Keerenski oleks kindlasti praegu suures poomise innus vōistlejale hammastega ninna vōi kätte kargand. (Pārast jāigi see poisike roodus timmuka ja vōllatōmbaja ametisse. Staadi järele kũll sarnast ametkohta ette nāhtud polnud, kuid tegelikult sai ta olevaks, reamehe palganormiga, millega Keerenski leppis, ega palgakōrgendust nōūdma lāindki. Lisapalgast, mida maksid poodute ja surnute taskud, kord rohkem, kord vāhem, jatkus talle selle kōrge ameti tasuks kũllalt.)

Juba oli ta nōōri poodava kaela saandja hakkas nagu orav, nōōriots hambus, mōōda siledat puutũve nobedasti ũles ronima. Jōudes esimese suurema oksani, viskas ta nōōri ũle selle, sedamaid hũppas ta aga ka ũlalt alla otse nōōri otsa rippu. Ta ripnes nōōri otsas kũūnte ja hammastega, hoides sellest krantplikult kinni, nagu ripuks ta aigutava kuristiku kohal.

Vōib olla, taheti poomine just seepārast ũlekuulama kordasaata, et rũhmaũlem veel vāga hāsti māletas oma ninapidi vedamist vāikeses majas ũhe „punase“ poolt. Nũūd ei tahtnud ta meeste ees enam teistkordselt narriks jāāda ja tarvitas vōimu. Meestele aga andis teguvōimsust ja tahtmist vist kũll kindlasti ka see asjaolu, et poodav oli erasik. Ta ei kuulund sōduri seisusse oma riiete järele ja sōdariistade puudumise pārast, mis ta olemasolu siin tarbetuks tegi pũssimeeste seas, koguni hādaohtlikuks, sest iga salakuulaja vihkab pũssi. Ehk polekski temaga ka siis nii toorelt ũmber-

kāidud, oleks ta kannud kas vōi vaenlase sineliit, see oleks sōdurite silmis eraldand ta harilikest inimesist ja omasarnaseks, omaseisuslikuks teind.

„Pidage, keda te sāāl poote!“ kuuldus ākki meie selja taga kapteni vali hāāl. Kōik vaatasid tagasi, ehmatand nāgudega, nagu sũūteo pāālt tabatuina. Keerenski libises iseenest nōōr kāest ja mees, kes juba ōhus siples, kukkus uuesti alla. Tundes vabadust pistis ta ākki jooksu, kuid nobedad kāed vōtsid ta juba mōningal sammul kinni. Nũūd tiriti ta kapteni ette, kes parajasti oma rũhmaga mōisa oli jōudnud. Nagu varsi selgus oli ta siit mōisa valitseja ja ihust ning hingest „valgete“ poolehoidja. Lōpuks osutus ta meile vāga tarvilikuks ja kasulikuks meheks. Astus vabatahtlikult meie vāeoossa, māārati pataljoni kaptenarmuseks ja hoolitses vāeosa produktide eest.

Keerenski jāi aga sel pāeval saagist ilma ning kogu roodus olemise aja oli ta kaptenarmusega tũlis ja verivaenlane. Iseāranis ei annud talle rahu kaptenarmuse kulduur ja lakitud sāārtega saapad. Kōike seda varandust luges ta ju esimesest nāgemisest omaks. Ūhel ōōl aga kadus see tiksuv varandus kaptenarmuse vestitaskust ja kui ta samal hommikul oma pikki sāārikuid hakkas jalga tōmbama, olid need ũlalt kunni alla taldadeni noaga lōhki lōigat.

Rũhmaũlem aga sai kaptenarmusega suureks sōbraks, nurus talt tihti ũht kui teist oma kasuks vālja ja sōi alalōpmata kaptenarmusellē kodust järelesaadet pekki, vōid ja pannkooke. Ta oli kaptenarmuse pāāle vihane ainult poomise pāeva ōhtuni, kus ta selle pooleli jāāmise pārast meeste ees jālle narriks oli jāānd. Ta oleks sel pāeval hāāmeelega nāind kaptenarmust oksas rippuvat, et oma vāiklast enesearmastust, mis, vōib olla, just seepārast seda enam ũlekees et ta rũhmaũlem oli, pisutki rahuldada. Tusaselt kārkis ta meestega, kes aga tal ehtsōdurliku vastunarrimisega meele veel haigemaks tegid, mispārast ta ũhte reameest vihaga lōi ja taltsaks sai alles kapteni noomitusest.

Hilja ōhtuni kestis pataljoni esimene pārastlahingune meeoleolu. Leidus lōpmata hulk suurustajaid. Ūhel sinel, teisel mũts, kolmandal saapad, neljandal aga pũksid lābilastud, kuna lāhemal järelevaatlusel paljudel riietes kuuliauku polnudki ja kui oligi, siis tuletas see meele ennem noaga ja meelega tehtud pilu.

„Kui ta kũll auku ei lōōnd, eks ta puutund siis sineli karvu!“ tōnkas Heido.

„Miks ta ei lōōnd, kas sul silmi pāās pole, mine osta omale prillid!“ kurjustas tũtarlapse nāoga poiss ja pistis sōrme lābi sineli hōlmas oleva augu.

„Mis sa mōlad, see mōne kuuliauk, ma nāgin kui sa sāāl nurga taga noaga torkasid, āra mulle tule rāākima“, sũūdistas rōugearmiline.

*Kes wālisilmaga alalises ũhenduses
tahab olla*

loe „Waba-Maa'd“

*millel oma kaastōõlised kōikides tāhtsamates
keskkohtades, kust nad lehte teadetega warustawad
posti, telegraafi, telefoni ja raadio teel*

Suurustaja läks häbi pärast punaseks, tegi nüüd järsku teist juttu ja püüdis eemale hiilida. Ta oli õnnetu ja tusane oma sissekukkumisest.

Mindi otse kaklema kui usutetav ei uskund, anti kõrvakiile kui keegi julges vastuaidlema hakata.

Mõisa saalis oli vana, ärataotud klahvidega klaver. Keegi hakkas seda mängima ja nüüd läks tants nagu iseenesest lahti! Paar, kolm poissi kadusid toast ja läksid tüdrukuid otsima. Varsi tulid nad tagasi ühes ümberkaudsete talude, siinse mõisamoonakate ja teenijate tütardega ning simman sai täie hoo. Ei olnud enne kusagil pidul ega olengul märgand sarnast ülekeevat meeleolu, sarnast tantsuhimu, sarnast pöörast elurõõmu, kui siin frondil pärast lahingut, eel ööd, kus vaenlane iga moment võib kaela langeda ja kuulipriksidega akendest sisse lasta. See oli otsegu tasumaksimine eneselle möödunud ja tulevaste lahinguõuduste, surmahirmude ja, võib olla, surmaga eest, mis juba homme võib kiunuvast kuulist äkki ja ootamata tulla. Tantsiti ja kurameeriti tütarlastega kuidas igaüks vähegi oskas. Ka kõige vagasemgi poiss, kes enne tütarlapse häbenes, lõi siin kindlalt ja julgelt peo ümber tüdruku piha ja lõi tantsu, või hakkas silmapilkselt armastama. See armastus oli muidugi tulikuum, õrn, südamlilik ja otsekohene, sest tunti kadedust ja mindi tütarlapse pärast oma parema sõbra ja seltsimehega tõsiselt tülli ja vaevalt, et mõni teist armukadeduses maha ei lasknud. Ja tüdrukud, needki polnud siin nii kinnised, uhked tõrksad ja kättesaamatud. Kas tõmbas neid sõduri sinel, või meeste vahvus, või olid nad samuti hurmat sest frondimeeleolust, mine tea, kuid nad said nätskemaks, lobedamaks ja heldemaks. Solgutetuina libisesid nad ühe käte vahelt teise põlvele, ühelt põlvelt teise sülle.

Jooksid ringi kui kuumad pliidad, juuksed lahti, seelikud korratutes. Klaver aga tagus väsimata lugusid ja, nagu mingist huimastavast gaasist, mis lõi pähe, silmi, südamesse, meeltesse, närvidesse, keerlesid paarid väsimuseni, hingelduseni ja kukkusid lõpuks kahekaupa põhku. Näis kui ärkaks eluinstinkt siinsest surma ligidusest veel otsekohesemalt kui kusagil mujal. Näis, nagu sirutaks kõik elavad oma käed kirglikult naudingute järele, kartes hiljaks jääda, tahtmata seda silmapilgukski edesi lükata.

Muidugi mõjus meeleolu ülenduseks ka see veel kaasa, et meie pataljonist ses lahingus ühtki surma polnud saand, kuna vaenlaste korjused kaugele, sinna kuhugi metsa olid jäänd vedelema. Oleks need siin nähtaval olnud, siis vast oleks veristet ja lõmastet korjuste nägemine meeste päale rõhuvalt mõjund ja võidurõõmu, ülendet tunde halvand, sest olime alles harjumata verd nägema ning iga surnu, olgu ta oma või võõras, meile alles püha ja puutumatu. Nüüd aga polnud neid silme ees, teada oli vast nende arv, kaheksa, mis veel omakord meeleolu ülendavalt mõjus ja tuju suuresti tõstis.

Tantsiti nii, et unustet olid isegi supikatlad ega kellelgi tulnud meele kokkasid sõimama hakata, kes kogu päeva toiduga pagus olid ja nüüdki veel, kus lahing ammu lõpnud, näljaseid, hommikust saadik söömata mehi söötma ei ilmud. Vist olid nad esimesi lahingu pauke kuuldes kümme versta frondist eemale ajand ning nüüd kulus neil järelejõudmiseks kindlasti mitu tundi. Ehk oli neil veel suurest ehmatuses supp keetmata ja pudru autamata, enamlastest mahajäetud supikatlas oli aga ainult kuum vesi ja mehed olid hilja õöni täiesti ilma ivata.

Esimene Eesti Kinnituse Selts

Asutatud 1866 aastal

Seltsi märk

**Pääkontor: Tallinnas,
Jaani tän. 6. Kõnetraat 785**

**Agendid igas linnas
ja kihelkonnas**

Kõigevanem Eesti kinnituse selts

E E K S

kinnitab igasugust warandust tule wastu 20 protsenti odavamaks eest kui aktsiaseltsid.

E E K S

wõtab edasikinnitusi wastu wastastikustelt kinnitus-seltsidelt.

Waranduste kinnitused on kindlustatud Seltsi oma kapitaalidega ja edasikinnitustega väljamaal.

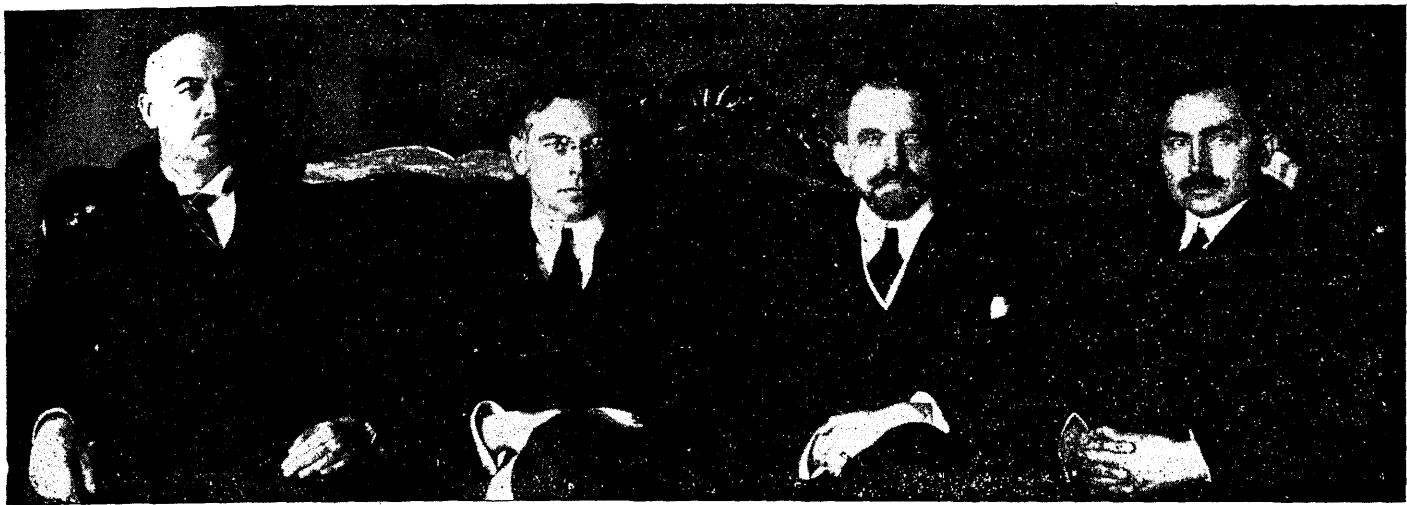
E E K S

kui ühistegeline ettevõtte ei aja taga kasusid — ta siht on oma liikmete-kinnitajate waranduslise seisukorra kindlustamine võimalikult odava maksu eest.

Iga kinnitaja on Seltsi waranduste ja kapitaalide kaasomanik, kui täieõiguslik seltsiliige.

Palume tähelepanna Seltsi nime ja märki, et mitte ärawahetada teiste kinnituse seltsidega.

Balti riikide välisministrite konverents

Foto Parihas

Pahemalt: Soome välism. Enckell, Läti pää ja välism. Meierovitz, Poola välism. Narutovicz, Eesti välism. Piip

Oktoobri algul peetud piiririikide konverents tõendas veel kord seda, kui suur üksmeel koosolekust osavõtjate välisministrite vahel valitseb. Konverentsi otsused näitavad, et ühistegevust Venemaast lahtilöönd riikide vahel paratamata

tarvilikuks peetakse. Sest kui tähelepanna, kuidas Vene samal ajal, kui ta sõjajõudude vähendust ette paneb, ise oma armeed suurendab ja üldise mobilisatsiooni toime paneb, siis peavad need väikesed riigid, ühemeelselt tegutsema ja üksteist toetama.

Alles kella kümneks jõudsid supikatlad kokkadega mõisa õue ning siis tormasid mehed kui näljased hundid nende kallale. Ei olnud aega supinõud lumme jahtuma panna, hakati niisama palavalt helpima ning sel õhtul kõrvetas kogu pataljon oma suud ja keeled kokkade süü pärast. Mehed sõid nii ahnelt, et supist puudu tuli ja praegu kättejagat päevane leivanorm korraga kõhtudesse kadus.

Nüüd aga ilmus ilmne rammetus. Seediv kõht tõi välja kogu päeva varjusurmas olnud väsimuse, mille tagajärjel unetahe keelele ja silmanurkadesse ilmus. Tants lõppes nagu iseenest, tüdrukud kadusid kortsund seelikutega ja sasis juukstega mõisamajadesse ja lähemaise taludesse.

Ei olnud äkki üheski muud tahet kui magada, mõnel tuli uni nii järsku, et sinelit ja mütsigi ei saand aega seljast võtta ja niisama põhku kukkus kui ront ja norises juba järgmisel silmapilgul nii valju ja rahulikult, nagu poleks terve päeva jooksul midagi sündind.

Viskasin enda Heido kõrvale põhku, kes kokkasid kurjalt kirus ja sajatas tuseselt oma ette mõmisesedes. Vist oli ta ainuke pikisilmi supikatla ootaja ja tühja kõhu käes kannataja sel ajal kui teised simmani pidasid ja oma tühja kõhu hoopis olid unustand.

„Ole nigu mõni raudmagu, kes kümne päeva takka korra midagi igemesse saab, nälgu ku unt nende kuradite pärast, mis neil, isi kannika otsas, et nad kõik koivipidi katla kukuks, põleta veel suu suure näljaga, raiped“, jõrises ta õlgi pääalla kogudes ja aeglaselt, nagu mõteldes, sinna otsa heites. Pikkamisi hakkas ta vihataju lahtuma, ning meie vahel läks harilik jutuajamine lahti, ühest ja teisest tühja-tähja asjakesest. Kõrval norises keegi, ähkis täis kõhuga magades kui painaja all, keegi suurustas veel lahingujuhtumuste üle ja lõpuks vaikis seegi üldiseks norinaks ja ähkimiseks.

Heido aga jobutas juttu, kuigi mul uni hirmsa jõuga päale tükkis, lugesin siiski enda kohustuseks teda kuulata ja aegajalt vastata. Nähtavasti ei tulnud tal uni, nagu kõigil vanul inimesil, missuguse nähtuse ma

praegu põrgu põhja kirusin, ent sellegipärast ei tihkand ma magama jääda, nagu läbi poolune, nagu läbi tiheda ja järjest raskemalt päälevajuva kile või süldi täitsin kohustust oma sõbra vastu.

Juba oli uni mind täiesti ära võtmas, nagu ränka savi mu silmad täis kannud, üks silm oli mul juba ammu kinni, kuna teine kinnivajudes järjesti mu pingutuste päale uuesti avanes, lõpeks vajus kulm uuesti kui magneedi tõmbest alla ning ma ei jaksand seda enam kitsa pilunigi tõsta.

Siis kuulsin läbi une kuidas keegi tagant nurgast hõikas:

„Mugur, kus sa oled?“

Sellele hõikele vastas ainult magajate norin. Hüüd aga kordus jälle, sellele ei vastand aga ka nüüd keegi. Kui hüüdja ka kolmandale hõikele vastust ei saand, hakkas ta õlgi mööda roomama, peatas, pomises „ei ole“ ja ronis siis jälle kahisedes edesi. Korraga tundsin kuidas mul keegi jalast kinni võttis ja küsis: „

„Mugur, sina või, miks sa siia heitsid?“

Ajasin suure vaevaga silmad lahti ja nägin nii oma näo lähedal võõra näo, et esimesel pilgul ehmatasin ja istuli kargasin, sääljuures põrkas mu otsaesine vastu teist otsaesist ja kuuldus:

„Ai!“

Aietaja lõi käed äkki näo ette, hoidis neid sääli kaua hõõrudes ja nühkides.

„Keda sa otsid?“ küsisin tuseselt, nagu magaja, keda eksitetakse.

„Mugurit otsin, pole kusagil, või magab kusagil mujal.“

Ta ronis jälle põlvili edesi, magajate nägusid vahetides, kuid ei leidnud otsitavat.

„Kuna sa teda viimast kord nägid?“ küsisin lihtsalt seepärast, et oma endise tusa hääks teha, kuna mu ajust nagu imelik aimus läbi valgus.

„Otsija hakkas nagu midagi meeletuleta, näris masinlikult õlekõrt ja lausus:

„Pärast lahingut pole ma teda enam näind.“

Mu unises pääs hakkas imelik aimus nagu kuju võtma ja peaaegu pidi see sõnadeks saama kui Heido lausus:

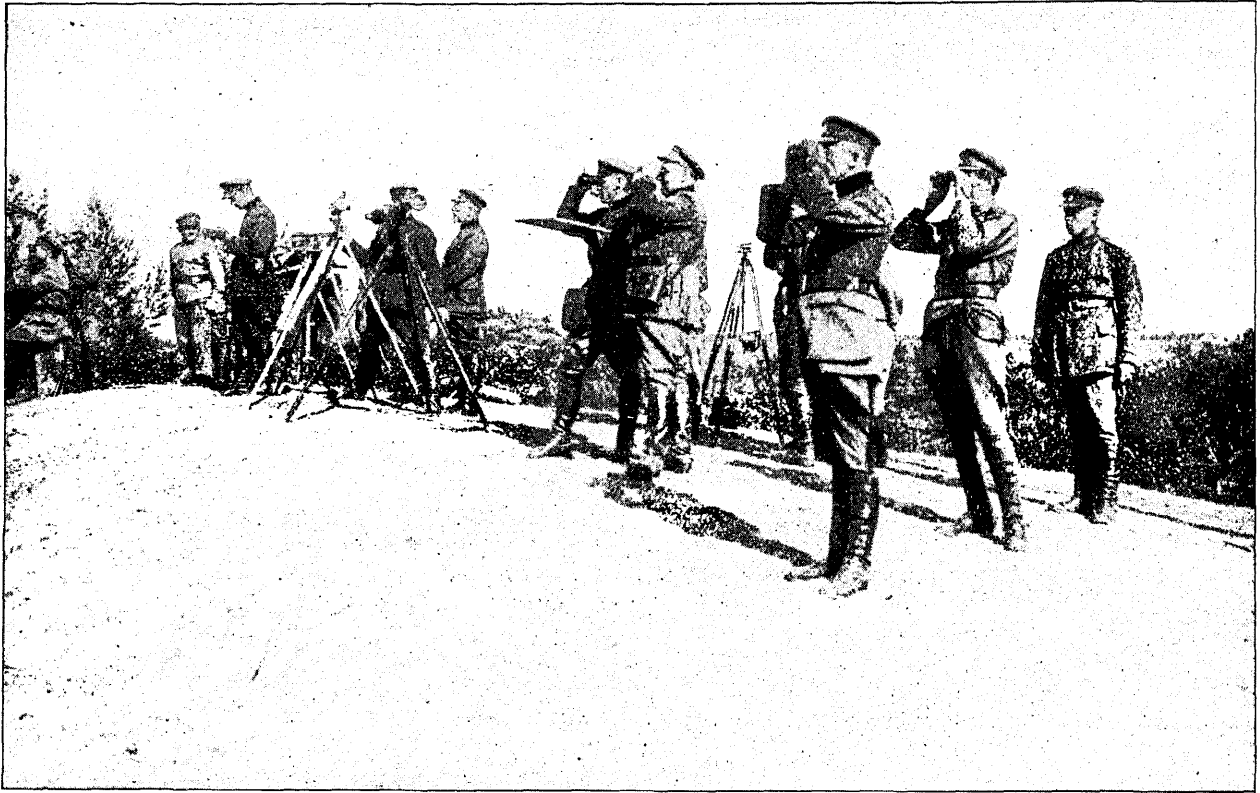
„Mis muud, ku joosis ärä, löi araks!“

„Sai ehk surma?“ jatkasin ma omakord Heido sõnu.

Tekkis sõnatus, kui korraga kolmas mees kusagilt hüüdis:

„Mugur, ehk läks koju, tal kodu siin lähedal, see oli tema talu männik kus punastega . . .“

Ta ütles need sõnad läbi une pomisedes, ent ei jõudnud oma lausega lõppu kui uni täiesti ta üle võidu sai. See andis mu kartlikele ja argadelle aimustelle äkki rõõmsama jume ja lootuse ning tahtlikult hakkasin uskuma seda võimalust, mis näis loomulik ja

Alam-ohvitseride kooli manöövril suvel 1922

Foto Akel

Alam-ohvitseride kooli ülem ja ohvitserid jälgivad tuleandmist

arusaadav. Otsijagi rahunes ja sõnalausumata ronis ta põlvili oma kohale. Tükk aega kuulsin kuidas ta sääli närviliselt õlgkõrsi nāris, neid suust sülgas ja rahutult ühelt küljelt teisele viskles. Sinna ta sahistama ja käänlema jäigi kui mulle unejahu äkki nagu põhjatumast salvest suhu ja silmi visati.

Hommiku eel kiskus mind vahiülem unest. Võtsin püssi, hõdrusin unerahmast silmi ja läksin vahiks välisuksele.

Ilm oli pilves, vist oli päike juba ülal, mida võis aimata valguse rohkuse tõttu õues. Eemal talitasid unest alles tusased kokad aurava katla ümber, lõikusid liha, koorisid kartulid ja soendasid vahetevahel katla-kaanel kohmetand ja niiskusest punetavaid käsi.

Hommikune külmus pühkis une mu pääst, lõikas sinelist läbi kui võrgust, kuna ihu hakkas tahtmata lõdisema kui halli sõites. Igavuse pärast hakkasin kokkasid narrima, mis neid vihast turtsuma pani, või hakkasin sammudega maja pikkust mõõtma. Võtsin sammud kord lühemad, kord pikemad, lõpuks ainult jalapõia pikkused ning seda kombinatsiooni mitu ja mitu korda edesitagasi tarvitades. Aeg oli aga kui hangund kuusevaik, mis ennemini seisis kui edesi liikus.

Ei tea kui palju aega võis möödunud olla, kas tund, pool, või vähem, kui mõisaõue väravasse ilmus naine. Esiti jäi ta sinna seisma, piilus tükk aega maja poole, kohendas siis päärätti, kuid kuuldes kokkade rõvedat

eeesti keelt oma seeliku kohta, sai julgemaks ja liikus kartlikult maja poole. Kumbagi käe otsas oli tal kaks kompsu, need näisid nagu kausid või taldrekud, mis olid mässitud valgetesse nartsudesse. Kui ta juba lähedal oli, nägin temas vana naise, lühipoolse kasvuga ja pilulevate silmadega. Näiliselt oli ta pühapäeva riides, pääs lumipuhast rātt, seljas tihedalt nõõbistet, omakoetud uus palit. Ta ei tulnudki mulle päris ligi, vaid jäi juba viis, kuus sammu eemale seisma ja teretas tasaselt, nagu kirikus. Kartis ta mu käes olevat püssi, või austas ta minus võitjat, sest sama aralt küsis ta väeosa nime.

„See on keelatud, seda ei tohi ma ütelda.“

Ta jäi nagu nõutult seisma ja küsis tüki aja pärast:

„Aga kas Muguriga võib kokku saada?“

Nagu kõva ja raske tükk löi mul äkki kurku, võpatin ja tükil ajal ei hingand ma ühtki sõõmu õhku. Ning äkki sähvatas mulle meele õhtune Muguri otsimine.

„Kas ta siis koju ei tulnud?“ sain nagu tahtmata viimaks sõnad üle keele. Ent järgmisel silmapilgul kahjatsesin oma küsimuse üle, sest naisterahva nagu löi lubivalgeks ja vaevalt, et ta käest kompsusid maha ei pilland.

„Ei tul-tulnud — mis siis temaga? . . .“ küsis ta rutates ja sääljuures kogeledes.

Mis ütelda praegu sellele inimesele? Avada talle kõik omad peaaegu põhjendatud aimused? Kui aga need aimused lõpuks siiski milgil imekombel valed, mis siis? Ja kui nad ongi õiged, miks peab ta seda siis just minu suust kuulma, miks pean siis mina just talle surmaharakas olema?

„Heii, vanamoor, pudru ja koogid lähvad külmaks!“ karjus äkki kokk hirnudes katla juurest. Sellest naljast ja rõvedast hirnumisest toibusin kui külmast veest ja nüüd sain tagasi oma rahu ja enesevalitsuse.

„Juhtund? Ei midagi. Ma kuulsin, et tal kodu siin lähedal ja arvasin, et ta õhtul koju läks.“

„Kas te ei saaks teda välja kutsuda?“ küsis naine ja nüüd ilmus ta näole sama kartlik naeratus nagu ennistki. „Ma olen Muguri ema.“

„Ei saa, ma ei tohi siit ära minna.“

„Ma lähen siis ise . . .“

„Ei lubata, erainimestel on keelatud sisse minna surmanuhtlusega.“

Naisterahvas kohkus pisut viimast sõna kuuldes ja jäi nõutult seisma.

„Siis ei lastagi kokku?“ küsis ta tüki aja pärast.

„Lastakse küll, eks oodake, kui nad üles tõusevad, eks ta siis ise tuleb välja.“

Naine jäi ootama, pani kompsud maha ja istus trepile. Ta küsis üht ja teist, küsis kas meist eilses lahingus ka keegi surma sai, kuid kuuldes, et lahing ilma kaotusteta meie poolt lõppes, sai ta veel lahtisemaks ja hakkas vatrama kui tatraveski.

Kuid vaevalt panin tähele mida ta ketras, vaevalt vastasin ta küsimustele, kuna mu pääs liikus ja piinas mõte:

Miks lasen seda inimest siin asjata külmetada, asjata oodata, asjata vadrata? Miks ei lasknud ma teda magajate juure minna, oma olemata poega otsima, miks ütlin, et sisseminek surmanuhtlusega keelet, veel surmanuhtlusega — sest keegi polnud mulle keelust midagi lausundki. Või kartsin ma seda naist, kui ta säält seest oma poega ei leia, olin mina siis süüdi ta surmas, süüdi selles, et eile ise eluga olin pääsnud, Mugur aga nähtavasti, kuul keres, sinna metsa jäänd?

Juba tahtsin suu avada ja ütelda:

„Mugur on kadund, võib olla surma saand, sest pataljonis pole teda enam pärast eilset lahingut nähtud.“

Kuid ma ei jõudnud seda, ei tahtnud, ei julgend sellele inimesele tõtt suu sisse ütelda, miski hoidis selle tagasi, nagu kidastas keele, nagu sules mu suu. Olin nagu süüdi, et Mugur surnud, olin süüdi, et ise elasin!

Kuid vatrasime säääl sellegipärast tükk aega.

Peaaegu oli mu karauuli aeg juba lõpmas kui väravalle ilmusid mõned mehed meie pataljonist. Tundsin nende seas Keerenski ning kohe vilksatas läbi mu pää, et nad eilsel lahinguplatsil „soomust“ otsimas olid käänd. Seda tunnistasid ka nende pungis taskud ja uuevõitu sinel ühe õlal. Nad tulid õhinal ukse ette ja vaevalt oli esimene neist kümne sammu kauguselle jõudnud, kui karjus:

„Eile on üks mees meie pataljonist säääl männikus surma saand, lamab säääl metsas, puutüve taga!“

Naisterahvas, nähes mehi, oli juba trepiastmelt tõusnud, pambud kätte võtnud ja ootama jäänd, et keegi tulijaist majja lähöks Mugurit üles ajama ja välja kutsuma. Ta astus neile juba sammu vastu, kui mehe valju hüüdu kuulis. Ta jäi sammul seisma ja küsis räpakalt ärevi häält:

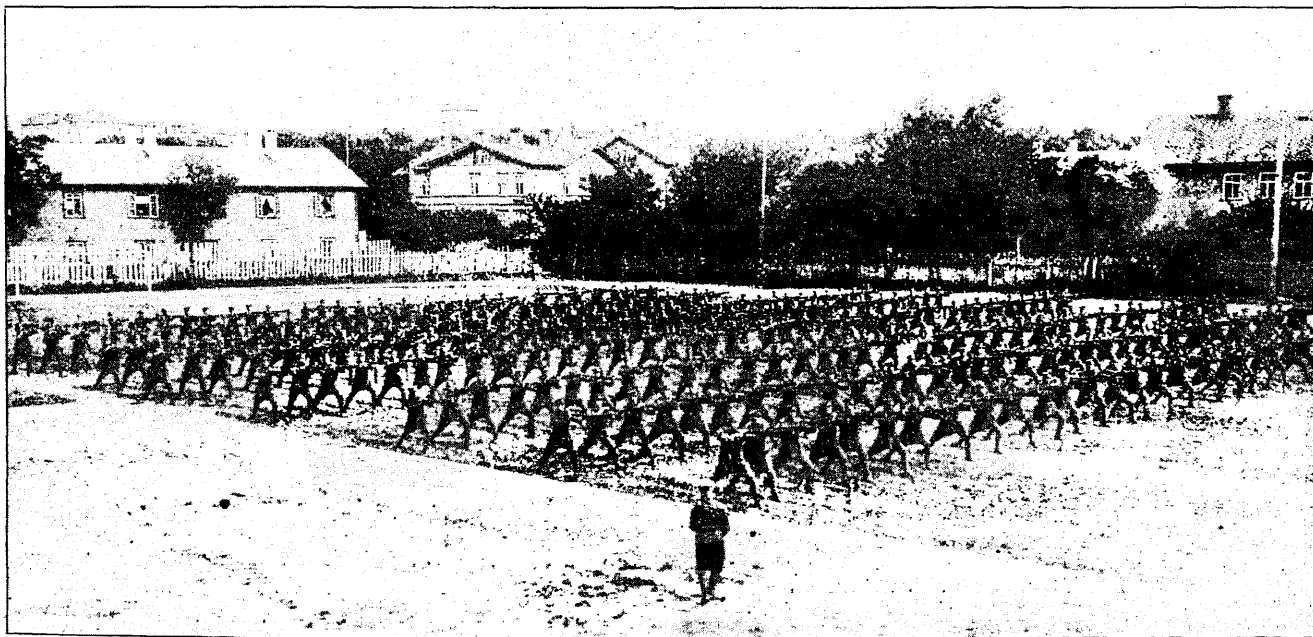
„Kessi?“

„Keegi Mugur vist olevat,“ lausus mees juba lähemal.

Naisterahvas taganes, komistas trepiastmele ja kukkus sinna istuli. Kompsudes olevad kausid kukkusid vastu kivi, käändusid kummuli ja riide avausest pudenid pränikad, koogid ja võileivad — surmasaanu külakost.

6.

Mäletan Mugurit kui tagasihoidlikku, vaikset ja alati suurte mõtlevate silmadega poissi. See oli üks sarnaseist sõdureist, kelle olemasolu rivis peaaegu ei märgatagi, kuid nüüd, kus ta niisama märkamata, nagu salaja meie seast kadus, sai ta surmasaand isik järsku ülitähtsaks ja suureks. Kuigi keegi ta vaikuse ja tagasihoidluse tõttu polnud märgandki hädaohus ta poolt

Alam-ohvitseride kool võimlemisel püssidega

Foto Akel

iseäralist vahvust, võib olla, oli ta koguni arg, saamatu ja kõlbmata sõdur, kelle hädaoht täiesti demoraliseerib, kuid siiski tegi surmasaamise fakt ta otse kangelaseks. Ehk oli too suuremalt osalt ka seepärast, et ta esimesena meie seast langes, esimesena tinaraasukesele, oma noore elu andis — pärast nimetati ta nime pataljonis ikka suure aukartusega ja enesealandusega. Järsku oli saand see juhuslikult surmasaand, poiss heroiks võib olla, oli ta surmas pääasjalikult sõdurlik oskamatus ja harjumatus süüdi, kuid praegu polnud pataljonis meest, keda meie kuuldes oleks võind Muguriga võrrelda, ta kõrvale säada. Ta vahvust usuti kui paratamatust, igas hinges oli ta peaaegu ebajumal — kuid keegi ei tahtnud olla ta asemel. Ta pühaks saamise asjaolu oli aga iseenesest lihtsam kui lihtne ja nimelt see, et ükski pataljonist, päale Keerenski ja selle äriosanikkude ta korjust oma silmaga polnud näind. See tegi Muguri surma veel saladuslikumaks, sündind pühaduse tunnet polnud eksitamas surmava kuuli läbi rüvetet, tülgestav ja vastik korjus. Päale selle ei saand esile kerkida ka haledustunne tapet inimese vastu — ta koristeti lahinguplatsilt omaste poolt, kus ta puu taga, nagu ta esimesi pauke kuuldes oli heitnud, nii ninapidi lumme jäändki. Pooleli tühjendat puss olnud tal kõrval, kümnekond äralastud hülsi nagu kõdrakestad ligiduses.

Ja imelik! Kõik meie teadsime selle päeva varasest hommikust ta korjust säääl metsas lamavat, pärast kuulsime ta kirstupanemisest, kuid vaatama ei läind meist teda peaaegu keegi päale kahe ligidase lapsepõlve sõbra. Hoidusime nagu vihavaenlased sinna minemast ja kuigi see sündmus igal iga minut mees mõlkus, kuuldus pataljonis harva sõna surmasaamisest, sellest püüti võimalikult vähe kõnelda. Ja näis kui oleks Mugur ainult raskesti haige, kannatas nagu mõne kurja ja külgehakkava haiguse all, nagu oleks ta pidalitõves, plekilises või düsenteerias, keda keegi naljalt vaatama ei julgegi minna.

Mulle on meele jäänd veel päris selgesti need Mugurille kodust toodud pränikad, koogid ja võileivad. Muguri asemel pärandasid ja sõid need teised kaassõdurid, kuid vist ei maitsnud nad õieti kellelegi, vist ei tunnud keegi nende õiget maiku ega magusust. Tundus kui oleks neil mingi kõrvalmaik, nagu oleks nad tükikesed Mugurist enesest, või oli see nagu hobuseliha, nagu armulaua kaeraleib, mis suulakke kinni hakkas, ega kurgust alla tahtnud minna. Süüakse ju ka matustel, kunagi aga pole säääl vist tunda, et toit alla ei lähe, ent matusroad on ju valmistet ainult külaliste, peieliste tarvis, seda teab igaüks lauda istudes, kuid need pränikad, koogid ja võileivad olid määrat surnule eneselle. Võib olla, oli mõnel neid süües koguni hirmgi — frondil õitseb ja lokkab ebausik kõige suuremal määral — see oli nagu haigeroog, millest kardeti külgehakkavust ja miks ei või surmgi külgehakkav olla?

Kaua olid mul taskus need kaks saadud pränikat, mille küljest ma ainult väikese tükikese nende saamisel viisakuse pärast hammustin, kaua magusat tainast suus mätsutin ja siis vägisi, nagu midagi vastikut alla neelasin. Nad seisid mul päälmisses sineli taskus ja igakord, kui kindatuma käe tasku pistsin ja sõrmed neid puutusid, võtsin ruttu käe välja. Sinna nad lõpuks purunesid ja sulasidki kui sula lumi roomamisel sineli märjaks leotas ja vesi tasku sattus.

Igatahes ei mõjund see pränikate saamine pataljoni meeskonna meeleolu päale hästi. Sellega sai Muguri

korjus, millest kõik eemale hoida püüdsid, vägisi teisel näol ligidalle topitud. Imelik on üldse hädaohu ebausik, mis ka kõigi vanemate ja harjund sõdurite juures ilmsiks tuleb. Nende juures veel kõige enam! On keegi oma ligidasist mehist surma saand, ei taheta tahtlikult olla ka välimuse poolest korjuse sarnane. Hakatakse otsima just iseenese kiuste surnu juures neid omadusi, mis endal puuduvad ja loetakse need silmapilkselt surmasaamise põhjusteks. Näituseks, on keegi sõdur arg, siis on tal kindel usk, et surmasaamise fakt on sündind just hulljulgusest ja liiga suurest tormamise innust, on aga sõdur julge, siis on surmasaamise põhjus muidugi suur argus. Siin minnakse lõpuks ka kõige tühisemate nähtuste salgamiseni enda juures. Milline õnnetus, kui surmasaanu ja ellujääja on ühevanused, ühesuguse juuste ja silmadega! On surnul aga hoopis vastupidine karakter, silmad ja juuksed ise värvī, siis saab ka see nähtus ellujääja silmis õnnetuse põhjuseks.

Muguri silmi ega juukseid polnud keegi enne tähelepannud, keegi ei teadnud praegu mis värvi nad olid, kuid igaüks vist uskus ja teadis kindlasti, et nad kellegi omadega meist ühtesattuvad polnud. Võib olla, oli ka see üheks põhjustest, miks Muguri korjust keegi vaatama ei läind — ei tahetud seda hädaohulikku fakti endale ilmutada, nagu ei taha kaartimängur, kui viimne varandus kaalul, oma kaarti kaua lauall tõsta, vaid toob selle millimeetri kaupa teise tagant omale nähtavalle.

Sõduri meelest pole see sugugi ebausik, et langenu katlakest ja lusikat keegi häämeelega tarvitada ei taha, surnu pussiga ei lähe aga ükski innukalt lahingusse. Ehk peitub see saladus inimese instinktide sügavuses, kuna mõistus alles liig puine on selle omaks võtmiseks ja konstateerimiseks. Sest arvake! Kord võttis üks meie pataljoni ohvitser enamlaste eskadroni kömmisaari saapad pärast mahalaskmist jalast ja hakkas neid kandma. Olid nüisugused ilusad, kollased ja pikad veekindlad säärikud. Ta sai aga ise neis mõne päeva pärast haavata ning haigemajja minnes andis ta need ehtsad saapad oma sõbrale, nooremalle ohvitserile üle, kelle omad katkised olid, vett ja lõrtsu läbi lasksid. Mõne aja pärast sai ka see ohvitser lahingus vaenlase käest kuuli selgroogu ja suri silmapilkselt.

Neile, kes ise isiklikult lahingus pole olnud, kinnitan, et see sugugi anekdoot pole, vanad sõdurid võivad sarnaseid juhuseid sageli märgand olla. See võib kõik küll olla lihtne ühtesattumus, kuid sõdurlik elu on kaunis rikas sarnasist nähtusist. Ehk teine juhus ühe soomusrongi sõduriga, kes omale iga tapetud vaenlase kriipsuga pussilaele märkis. „Kui sada täis saab, lähen puhkuselle“, lausus ta sõpradelle. „Kui üheksakümmendüheksa täis saab, langed ise sajandana“, naernud teda sõbrad alati, kui jälle mõned uued kriipsud ta pussipärale olid tekkind. Ja tõsi, mehel oli juba üheksakümmendkaheksa kriipsu pussipäral, kui ise kiunuva kuuli rindu sai ja hiljem haigemajas suri. Ainult üks jäi puudus sõprade ennustustest, kuid ka see pole kindel, et ta tõesti puudu oli, see üks võis tapet olla ta enese teadmata kusagil lahingus huupi tuleandmisest.

Kes aga suudab eitada ehk selgelt tõendada et see terve süsteem pole, imeveider fatalism, mis aga ainult sõjas piltlikuks ja märgatavaks saab, sest et seda kroonikat säääl verrega kirjutetakse, harilikus elus ta aga tühiste nähtustena esineb ja seetõttu tähelegi ei panda. Ehk tuksus see fataalne aimus ka meie instinktide sügavuses kui Muguri omaste poolt toodud pränikad

meil suust alla ei läind? Sarnaste nähtustega harjutakse küll pärastpoole, nagu surmahirmugagi, kuid see ei ütle veel, et nad olematuks saavad, lihtsalt, neid ei panda enam tähele, nagu meie omas ümbritsevas elus paljugi asju tähele ei pane, mis alatasa korduvad ja oma uususe puudumise tõttu enam silma ei löika.

Nii mõnelgi meie pataljoni sõdureist oli halvem ja rohkem rakis püss kui Muguril, kuid see surnu püss vedeles kaua tarvitamata arsenaalis, kunni ta ühe maalt mobiliseeritud mehe kätte sai.

Võib olla imestate, et ma esimese lahingu ja Muguri surma kohta niipalju sõnu leian, kuid see on seletetav sellega, et see väike lahinguke üheainsama surmasaanauga mu pääle tugevama mulje jättis kui kõik pärastised verisemad, ägedamad ja suuremate kaotustega lahingud. Pärastised sündmused pole mulle enam nii eraldetuina ja kindlapiirilisel meele jäänd, nad sulavad kokku ühiseks massiks, mida raske üksteisest eraldada ja tihti-pääle juba oma kordumuse tõttu ununendki võivad olla.

*

Itaalia saadiku vastuvõtmine Tallinnas

Foto Vannas

Pahemalt istuvad: Itaalia uus saadik Eestis *Stranieri Augusto*, päämin. *Päts* ja välismin. *Piip*
Paremal pool pildi serval Itaalia saadiku adjutant

Mida enam me vaenlast aga tagasi surusime, seda ägedamaks läksid löömised ning seda tihedamaks läksid ta ahelikud. Otse füüsika! Mida enam õhk kokkusuruda, seda tugevamini surub ta vastu. Jupikaupa saadeti meile ka mujalt abivägesid ja sõdariistu, mis hädatarvilikuks osutusid.

Sama päeva õhtuks sõitis mõisa õue kaageldes ja lauldes kaks reetäit mehi. Trepil ette jõudes hakkasid nad midagi sisse kandma ja nagu hõiske, nagu rõõmujoovastus näis kõiki valdavat.

„Kuulipritsid!“ karjusid lähedalolijad kaht kuulipritsi ja kolme automaatpüssi kui ilmutust nähes. Need olid meie pataljonile appi saadetud esimesed kuulipritsid — 5-dast polgust siia komandeerit kuulipildurite rühm.

Kõik jooksid õhinal ja hunnikus neid vahtima, ainult karauulid ja päevnikud jäid oma kohtadelle ja nägid kadedusega ja tusaga teiste rõõmsaid nägusid. Kõik sõid neid riistu silmadega, nagu usklikud jumala palet nähes, meeoleu tõusis aga järjesti märksa, näis

nagu oleks jõudnud päästjad, julguse andjad, kus igaüks tundis hädaohtu vähenevat.

Ainult Vasar, kes feldveebliit ambulantsi viimast, pärast lahingut pataljoni tagasi oli jõudnud, vaatas neid uusi tuliriistu sisemise hirmuga, kus juures ta kõhn, veretu nägu veel veretumaks ja kahvatumaks tõmbus ja nina all olevad valkjad habemekarvad tasahiljukesi näisid värisevat. Ta vaatas kuulipritse ainult paar pilku ja läks siis sõnatumalt eemale. Näis kui ajaks nende tuliriistade ligidus tal südame pööritama, sest ta läks välja ja istus kaua keset õuet madala puuriida otsas. Võib olla, kartis ta oma püssigi ja padrunitaskut puusal, sest pahatihti unustas ta need kuhugi nurka ja otsis neid karauuli minnes kaua siit-säält, kus juures ta näiliselt neid ei tahtnudki leida, ehk aga teadis kindlasti nende panipaika, nurka kuhu ta nad jätnud, kuid läks meelega säält mööda ja vaatas otsivalt hoopis mujale. Alles siis oskas ta nad leida kui karauuli ülem kõvasti käratas ja „püssi alla.“

Persia Shah

„kuningate kuningas“, kes krooni briljantidega Pariisis pummeldab, ega oma kuningriiki tagasi taha minna, kuigi parlamenti ta tagasitulekut soovib. Selle teksti puhul, mis ilmus „Berliner Illustrierte Zeitungis“ öiendab Persia endine Hispaania saavik et see mitte õige polli, sest Persia kuninglikud krooni briljandid olla praegu Teheranis varakambri hoiul, „Tema Kuninglik Kõrgus“ aga armastavat oma maad ja rahvast väga ja sooviks kõige hingega troonile tagasi, kuid praegune Persia poliitiline olukord polli selleks soodne ning kuningas pidavat ainult „Schweizis“ väljamaalasena elama.

lubas panna. Vasar võttis siis nagu isutumalt püssi nurgast, sidus padrunitasku vööle ja lonkis vahikohale, sääljuures hoidis ta püssi, nagu mõnda määrivat asja ainult kahe näpuga ja võimalikult endast kaugemal.

Sihitis aga keegi püssiga nalja pärast talle otse silma või rindu, hakkas Vasar kohe hirmu pärast kogeleva, koguni paluma, näost lubivalgeks minnes. See tegi aga teistele lõpmata nalja ja nagu Vasara kiuste lasti ta hirmund silmi alatasa püssitorust sissevahtida.

„Vasar, tahad ma lasen su silma välja!“

„Ära lase, ära jukerda, pane ära!“ palus Vasar nii hädise ja heitunud näoga, nagu oleks narriljal tõesti mõte lasta, kuna ümbritsejad kõhud haigeks naersid. Vasar teadis isegi, et teda ei lasta ja ainult nalja tehakse, kuid ta ei saand tahes ehk tahtmata hirmuvärinaid peita ja paluvalt sõnada:

„Ole häa mees, ära lase, pane ära, ole nüüd ommeti häa mees!“

Alles siis jäeti Vasaraga sarnane narrimise mood, kui ühel püss tõesti käes lahti läks, kuul aga õnneks Vasarat ei puutund ja ainult papaahha läbi löi. Narritaja polnud paugust sugugi vähem hirmund kui Vasar, kes maha kukkus, enda surnud arvas olevat, esiti hingata ei julgend, kuid ivakese aja pärast haledasti oigama hakkas. Laskja kahvatas lubivalgeks kui nägi Vasarat oimetuna ja oigavana lamavat, esimesena kargas ta juure õnnetut aitama Vasar aga, tundes end järsku tervena, kargas maast ja tõmbas aitajalle niisuguse lopsu näkku, et sel veri otsekohe ninast nõrguma hakkas. Lüüasaaja oli harilikult küll suur kakleja, ent nüüd ei löönd ta vastu ja läks nina kinni hoides süüdlasena minema. Kas kardeti püssi kogemata lahti minevat, või kardeti Vasara rusikat, kuid sest päevast pääle ei narritud teda enam püssiga.

„Eemale, käed küljest!“

„Käperda oma püssiloksi!“ karjus pikk, rõugearmiline ja punetava näoga kuulipritsi mees, kui üks

uudishimulik tulimasinat lähemalt läks vaatama ja sõrmed luku külge pistis.

„Näpud aga sügelevad, nagu endal mõhku oleks!“

See oli öeldud sarnase üleoleva tundega, et uudishimulik haavatuna, sõimates ja vastu jorisedes eemale hiilis. Üldse olid kuulipildurid oma riistade pääle väga uhked teiste ees, nad vaatasid püssimeeste pääle ülalt alla, ega pannud neid mikskiks.

Juba esimesest päevast pääle algasid kuulipildurite ja jalameeste vahel hõõrumised ja vaen, pilgati ühtepuhku vastamisi üksteist.

Lahinguski tuli ilmsiks pärastpoole see tendents. Laskis vaenlase kuulipritsi, naersid oma pataljoni kuulipildurid, kui jalamehed hirmunult ninad lumme pistsid, laskmisegi unustasid, või ahelikust hoopis kange kuulisaju pärast tagasi hakkasid roomama.

Kuulipilduritele aga ei meeldind üksikud, juhulikud, mesilastena kõrva ääres undavad vaenlase püssikuulid, mis neid ikka vihastasid ja närveerisid.

Samal päeval, pärast lõunat saadeti kaks ratsamaakuulajat Kalmeti mõisa poole; kes paari tunni pärast teate tõid, et vaenlane nimetat mõisast välja taganend, karjamehe maha lasknud ja mõisa karielajad ära ajand. Saadeti kohe ratsamehed ümbruskonna taludesse küüdi järele, meestele kästi anda õhtune söök, rootudes aga edesiliikumiseks kõik valmis panna. Tüki aja pärast hakkasid küüdimehed üksa laiade regedega mõisa õue ilmuma, ent, nagu ikka, oli püütakistuseks see, et kokad õigel ajal suppi valmis ei saand.

Nad vehklesid oma katlate juures, kirusid puid, liha ja tangu, üldse aga pidasid nad endid kõige-raskemateks töötegijateks ja kõige tähtsamateks meesteks kogu pataljonis. Mis olla viga lahingurootide meestel, söövad ja magavad! Tulgu katsugu mõni neist üks päevgi kokk olla! Ent kirusid ja vandusid nad oma rasket olukorda kui palju tahes, rootu mineku pääle ei mõtelnud aga neist keegi. Oma töö kirumine oli aga vist küll ainult pääasjalikult oma koha kaitseks ja seisuse õigustamiseks lahinguroodu meeste ees. Elu aga igale kallist ja selle eest maksab juba „rasket“ koka ametit pidada!

Vahepeäl, kui kokad kirudes oma suppi keetsid, rivimeestega vastamisi sõimlesid, saadeti esimesest roodust uus, kõvendet maakuulajate rühm välja, kes käsu sai niikaugelle tungida, kunni vaenlase valvetõketega kokkupõrkamiseni. Võib olla, ei meeldind meestele sarnane kardetav käsk sugugi, kuid nende nägudest ja tegumoest kõneles otsekohe käsku kuuldes uhkus ja trots, nad kriipsutasid käeliigutustega ja sadulasse hüppega alla seda erandlikkust mis ümbritseb harilikult maakuulajaid roodumeeste ees.

Kõik loevad piltidega nädalalehte

„Esmaspäev“

Ainus sarnane leht Eestis

Üksik nummer 5 marka.

Tellimise hind: 3 kuu pääle 50 marka,

¹/₂ aasta pääle 100 marka

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üldse aga seisis see komando koos suuremaist ja vähemaist egoistidest, uhkeldajaist ja võllaroadest ja tuletas pataljoni meele nagu mõnd eraldet korporatsiooni, mille iga üksik liige pidas end pääjao kõrge- maks harilikust püssimehest. Nad armastid nimetada endid „surmahusaarideks“, millise nime tarvitamist nad oma kohta nõudsid ka roodumeeste poolt ja kord ka pataljoni ülemalle selle ametlikuks tegemisega esinesid, kes nad muidugi väljanaeris.

Et neil aga, nagu ikka ratsameestel ka mõõgad ja karabiinid olid, siis ei tarvitand nad oma laskeriista kohta kunagi „püssi“ nimetust, vaid rõhutasid jutu- ajamisel alla iseäranis sõna: „karabiin“. Kõik välised vähemad ja suuremad, tühisemad ja tähtsamad tunde- märgid andsid aimu nende auahnusest ja sellega kaasas- käivast vahvusest, millist omadust nende kohta tahes ehk tahtmata salata ei saand.

Suurustades ja hoobeldes andsid nad ratsudelle kannukseid, panid käed puusa ja sõites mööda kokkadest, sülgasid nad ülalt supikatlasse ja kadusid värava taha. Kokk jäi sajatades keeva supi päält sülge otsima ja tännitas:

„Kül sa süüd isi nahka, poisinol!“

Ta teadis küll, et ükski maakuulaja ta katlast suppi ei tulnud võtma, teadis ka, et neid igas suuremas talus koogi ja klimbisupiga oksendamiseni söödetakse, kuid ta kirus nagu enese „raske“ ameti ja auhaavamise rahulduseks. Ja nüüd järgnes neil jälle hää juhus oma tänamata tööd silmakirjaliselt tigeada sõnadega ülistama hakata.

Parajasti astus juure jässakas külamees pika habe- mega, paigat pükstega ja räbalateni kulund kuuega. Esiti vahtis ta pikisilmi eemalt supikatelt, nähtavasti tuli talle see riist imevõõras ette, julges siis päris ligi astuda, vahtis veel seda igast küljest ja küsis lõpuks kokalt:

„Mis ime riistap sii piaks siss olema?“

Kokk vaatas vaenulikult külameest, hakkas aga siis kohe katla ümber kärmesti ja asjalikult tähtsa näoga talitama, selle isesuguse sõduri üleolekuga, mis ilmsiks tuleb ka kõige viimase tööroodu mehe juures eraini- mestega kokku puutudes. Ja hooletult viskas ta üle öla:

„Mis muud ku kiirlaskja ameerika suurtükk.“

Külamees hakkas nüüd seda suurema aukartusega supikatelt silmadega mõõtma. Parajasti ilmus teine kokk ja viskas katlasse peeneks lõigat liha.

„Mis sii liha sinna suurestüki pantakse“, tähendas külamees, kuna tal nüüd suur kahtlus tekkis selle „suurestüki“ kohta.

„Kas siss siu tuleark kodus suppi ilma lihaivata keedab?“ hirnus kokk.

„Eks ta suuremalt jaolt ilma keeda, lauba õhta paneb vahest liha kah, aga ta paneb siss liha kartula- tega ju patta.“

„Kas sa siss tobu jüri pole kuulnud, et suur- tükiliha ka on?“

„Tia mis kuradi lihast sii suurestüki lihas on?“

„Ikki sellest lihast, mis sõjamehed söövad.“

„Sii siss sul õege supivabrik, põle suurestükk ühti?“ taipas äkki külamees.

„Mees kuule, sa mine õige lauta põhku närima, õpi enne targaks, rumal oled sa alles ku vasikas! Kas sa siss ei tea, et suurtükides ka suppi keedetakse?“

„Einoh, kust siss mia ole toda kuuld!“

„Et sa kena mees oled, siis seletan sulle ära. Näed, lahendikus tõmmatakse suurtükk külili ja lastakse sellest torust, näe, mis nüüd suetseb, pommisid vaidlase pihta. Suurtükk läheb palavaks ja kui lahendik mööda, siis pannakse supp sisse keema.“

Lunatsharki

Nõukogude Venemaa rahvahariduse kommissaar

Kokad kukkusid äkki täiest kõrist naerma, küla- mees hiilis aga eemale, sai vist narrimisest aru, võib olla vihastaski, kuid ei julgend siiski kõva sõna lausuda. Ta istus reenurgale, vahtis aga järjesti katla poole, nagu kaheldes ja pooliti siiski uskudeski. Talle astus juure teine samasugune külamees ja nüüd võtsid nad selle asja piipu tõmmates põhjaliku harutuse alla.

„Võib jo olla kah, palavaks ta raip lahendikus lähäp küll, eks supp kee pärast sees tūmaks kui müdi.“

„Ja eks ta kee, paks raud, seesab kaua pala.“

„Miks ei seesa, näe pildragi ku tuli, või sõrme manu pista.“

„Ranaatj a'ab palavaks, mis muud.“

„Jah, eks ta ikki ia riistapuu ole küll.“

Järgneb

VABADUSRISTI KAVALEERID!

Saatke omad pildid „Odamehe“ ajakirjas avaldamiseks. Tähendage juure elukoht, kus enne sõda elasite, amet, siis väeosa nimetus, sõdurlik eriala, aukraad, ühtlasi ka

millal, kus ja mille eest vabadusrist antud

Mitmendat järku ja liiki.

Adress: Tartu, Promenad 7 a. „Odamees.“

FASHISTID ITAALIAS

Pildid:

Paremp: Mussolini peab autos kõnet.

Pahemp: Mussolini näopilt.

Ovaalis: Grupp kindrale, kes fashistid Rooma pääle viisid.

All: Fashistide ratsavägi enne Rooma pääle minemist.

Mõni aasta tagasi ei teatud Itaalias, veel vähem mujal poliitilises maailmas Mussolinist peaaegu midagi. Siimaani vaatasid ka fashismi sõbrad selle liikumise ja fashitide juhi Mussolini pääle skeptiliselt, ega lootnudki nende vaadete lubilöömist Itaalia poliitilises ilmas. Enne sõda oli Mussolini äge sotsialist, kuid sõja lahtipuhkemisel ruttas ta kaevikusse ja salgas sellega oma sotsialistlikud vaated. Lahingus sai ta granaadi killust vigastada. Sõja algusest pääle on ta sama äge fashist kui enne sotsialist. Nüüd on Itaalias poliitiline võim fashistide käes ja nende juht, Mussolini, Itaalia pääminister. Võimu ülevõtmine, riigipöörde sünnitamine läks läbi ilma suuremata verevalamiseta, kui maha arvata üksikud, vähemad kokkupõrked. Nagu piltidel näha, on suur hulk fashistlikust liikumisest osavõtjaid endised sõdurid, mida tunnistavad aumärgid nende riietel.

VANEMUISE SINFOONIA ORKESTER

15 aasta tegevuse puhul

(Lõpp)

Pannakse toime eri kunstiõhtuid üksikautorite tööde ettekandeks, kuhu kuulub hulk nimesid. Ettekannakse juba 6 korda nädalas. Kontsertide arv ulatub 95 pääle. Kuulajate hulk on kasvand 33.925-ni. Orkestri palgad ulatavad 7045 rublani, väljaminekud aga 878 rublani, ning seltsil tuleb juure maksa 1100 rubla ümber. 1914 a. algab õieti elava osavõttega kontsertidest, kuid algav sõda tõmbab häädele lootustelle kriipsu pääle. Ettekandeid suve jooksul 87, sinton-a kontserte 24. Linn annab orkestrile sel aastal 500 rubla toetust. Väljaminekud 8569 rbl, puudu jääb 900 rbl.

ärakäigistamise ajajärgul oma 10 aastast juubeli suurema kontserdiga, mille suurearvulises osaõhtjate hulgas õige palju Saksa sõjaväelasi oli, kes huviga Skrjaabin'i esimese sinfoonia, Tshaikovski viiuli kontserdi ja Wagneri „Tannhäuseri“ ettekannet jäl gisid. Selle juubeli-kontserdi kohta ütleb A. Tassa (Postimees 21. VI 18) muu seas: „Suvine inimestelage Tartu eitas end kontserdil täie saali näol. See oli armsaks üllatuseks, rohkem pakkuv, kui loota võis praeguses muusikale tänukehvist tingimistes. Suuremoelise ülistuse osaliseks sai . . . . .“ Selle õhtu ettekanded

Vanemuise sinf. orkestrijuhid

Pahemalt: Samuel Lindpere, Juhana Aavik ja Juhana Simm

1915 aastal esineb orkester ligikond 95 korda. Kuulajate hulk on kasvand 39.494 pääle. On heliloojate eriõhtuid Tshaikovskile, Rimski-Korsakov'ile, Skrjaabin'ile, Glasunov'ile. Siis väljapaistev Eesti heliloojate kontsert, millesse kuulusid A. Läte, Saar'e, Kapp'i, Tobias'e, M. Hermann'i, J. Aavik'u, M. Lüdig'i, J. Simm'i tööd. Ettekannud sinfooniaste nimestikku on tulnud juure: Goldmark'i sinf. „Küla pulm“, Kalinnikov'i I sinf. ja Tshaikovski viies. Väljaminekuid sel suvel 10 652 rbl. 44 kp. 1916 a. kontserdi õhtude arv ulatab 90 pääle, väljaminekute summa 20 000 rbl. (Puuduva summa 4000 rubla tasub Vanemuine). Sinfoonilise muusika ettekannet saab enam piirjoonelisemaks. Korralda akse erakordsed sinfoonia õhtud Tshaikovskile, Mendelssohnile („Walpurgi õõ“) Rimski-Korsakovi, A. Kalnini, Joseph Vitoli, Artur Kappi heliteostele. Siis veel Vanemuise aastapäeva puhul Eesti laulu ja muusika ettekannet. 1917 a. muusika õhtute arv ulatab 100 pääle. Jälle rikkalik tegevuseaasta. Erakorraliste sinfoonia õhtute jätkumine. Siis kuuluvad Beethoveni, Schumann'i, Liszt'i ja Mozarti heliteoste kontserdid, siis Tshaikovski teoste ettekannet Anur Lemba kaastegevusel, pääle selle Borodin'i, Glasunov'i, Eesti ning Soome heliteoste kontserdid. Orkestri tegevuse algusest kümne aasta jooksul selle kevadeni on nootide koguarv 100) pääle tõusnud. See arv oleks kaugelt suurem olnud, kui sõja tõttu poleks Peterburi nooditurg lagedaks jäänd ning Leipzigist nende toomine takistatud. — Siin nimetab ta J. Aavik'ut, kes oma võimise ja osavusega orkestri tegevusele olla andund. Edesi kirjutab A. Tassa samas ülevaates: „See on üldjoontes kokkuvõte Vanemuise suveorkestri tegevusest läind kümne aasta jooksul. Sellest oleme näind, kuidas väikest ettevõtet aastaaastalt pettumuse, ainlise raskuse pääle vaatamata orkester eluvõimuliseks on kasvand ja jõuliseks saand, nagu käesoleval ajal. Tuleb küll tänulik olla kõigile neile, kes töd, ja häd soovid, sellesse kultuurilisesse ettevõttesse pannud, see ei ole tuulekülv, see on viljakandev. Ja meie, kunstarmastajate, soov, et see külv rohket vilja kannaks!“ Olgu tähendatud, et see sündis 1918 aastal Saksa okkupatsiooni surve ajal. Sellegipärast polnud orkestri tegevus vähem viljarikas, võib koguni öelda — tegi ka sel aastal edusamme, nii oma kokkusaade kui repertuaari poolest. Ta pühitses pidulikult sel Eesti rahvusluse

kuuluvad paremate muusikaliste teoste hulka, mida vene ja saksa helikunst pakkuda suudab. See oli rõkkamine, vastav kõrbele, kui seda ruumi rohkuses, kuid neljast seinast piiratud ruum tahab väiksepoolne olla nende helilainetelle, mis tormasid ülestõstetud pasunate kurgusoppidest.“ Ka teise tolaeagse Tartu lehe „Maaliidu“ arvustaja h-ra V., kes harilikult kontserdi ettekannete pääle musta prilli läbi armastas vaadata, neis ikka ja alati defekte leidis, kuna positiivseid külgi, mis ka kõige halvemal ajal ikkagi on, pea kunagi ei märgand, kirjutab sama juubeli kontserdi kohta („Maaliit“ a. 46. 21. IX. 18):

„Vanemuise suveorkestri 10 aastase tegevuse mälestuseks pandi eile õhtul Vanemuise saalis sisuka eeskavaga suur kontsert toime, millest rohke elavusega osa võeti. Õhtu päätooteks oli peenehangelisema vene helimeistri Skrjaabin'i teos, ta I sinfoonia. See 6 jaoline teos on helikunsti mitmekülgete võimiste kujutamisele pühendatud ja lõpeb mõjus ülemlauna milles helikunsti ülistamises pääle orkestri veel laulu solistid ja koor tegevusse seatud. Kogu selle sinfoonia ettekannet äratas kõige kaunima mu'je, kui mitte seda arvesse võtta, et see oma üksikutes osades rohkesti laadiühine loometöö end oma pikkuse kohta vast natuke väsitavana avaldab. Ka Wagneri tööd ettekannet läks orkestril üleüldiselt ilnsasti korda, iseäranis aga kuulus „Tannhäuseri ouveriüre“. Senine „Vanemuise“ suvemuusika arenemine sellele järjele, kui ta praegu seisab, on aasta-aasta kõrval J. Aavik'u pääasjalikul kandel ja juhatusel sündinud. Selle tegevuse kaudu on meie muusikaelu üleüldise tasapinna tõusmisesse tähtis pluss tekkinud. Iseäraldi on selle ettevõtte läbi kõige päält aga meie linna muusikaalusse rohkesti edu tulnud.“

1919 ja 1920 aasta läksid Eesti vabadussõja tähe all mööda. Tuleb tähendada, et 19 aastal kõige raskem oli kogu aja jooksul orkestrit kokkusaada, sest kõik mehed olid lipu alla kutsutud. Kuid sõjavägede ülemjuhataja kindral Laidoneri ja II diviisi ülema

*) Siin räägib ta juhatajast J. A., keda kui tõsist töömeest kultuuri loova töö alal rahvas hinnand.

polkownik Puskari vastutulelikkuse tõttu läks see siiski enam vähem korda. Uutest teostest, mis sel aastal esimest korda ette kanti, olgu nimetatud cellist Raymond Bööke (Tschaikovski „Rokoko variatsioonid“), ja noored andelised Tallinna pianistid Erika Franz (Liszt'i klav. k.) ja V. Padva (Griegi klav. k.). 1920 aasta kontseritide juhatus oli J. Simmi käes, kuna nende ridade kirjutaja, kui alaline juhataja, tervislistel põhjustel seks suveks eemale pidi jääma. Selle suve tähtsamaks tööks tuleb lugeda Beethoveni sinfooniade tsükluettekannet, nüüd juba ühes 9 sinfooniaga.

1920/21 talve hooajal sai Vanemuine kultuuriliselt nii tähtsa, kuid aineliselt ennast ohverdava asjaga valmis: ta jättis 50-liikmelise suveorkestri ka talve hooajaks ja see oli vast kõige sisukam hooaeg, seda enam, et orkestri arvuline kui ka võimeline kokkusaad lubas juba suuremate, uuemate helitööde kallale asuda, kui ka endiseid tuttavaid palju suurema edu ja mõnuga ette kanda. Esinesid õige mitmed solistid, nagu Paula Brehm, Lüdig-Sinkel, Hellat-Lemba, Erika Franz, porf. A. Lemba, R. Bööke, L. Neumann, V. Padva, E. Bullerian ja mitmed teised.

Pääle alalise juhataja esinesid külalistena: A. Kapp, M. Lüdig, J. Simm ja Heino Eller (oma helitööd). Ette kanti sellel hooajal: Schubert – c-dur, Schumann – III sinf., Beethoven – III, VI, VII, IX, Brahms – IV, Tschaikovski – IV, V, VI, Borodin – h-moll, Skrjaabin – I, Glasunov – IV, Kalinnikov – I. Pääle selle sai korraldatud üksikud kontserdid rahvaste muusikaõhtute nime all, kus esinesid Eesti, Soome, Läti, Poola, Norra, Vene, Saksa, Itaalia ja Hispaania rahvaviiside põhjal loodud helitööd.

See muusikaliselt sisukas hooaeg lõppes aga kaunis tuntava puudujäägiga, mida mingisugustel põhjustel Vanemuise aruannetes veel hirmuäratavamana püüti näidata, orkestri ülespidamise kulused kõiki kontsertide arvele kandes ja tähelepanemata jättes, et sama orkester pooleks jagatult suurema osa oma tööst Vanemuise operetis, ooperis ja einelauas tegi. Kuid efekt oli mõjuv ja järgmisel talvel ei olnud Vanemuises enam mingisugust muusikat, ainult einelauas andsid neli meest veel sellest märku, et Vanemuine Eesti muusikajumal on ja tema tempel helikunsti kojaks on ehitatud. Need neli meest oma vinguva viiuli, kägiseva klarneti, poriseva pianino ja kohiseva kontrabassiga andsid kindlat tunnistust sellest, et Vanemuine ka ilma orkestrita, ilma laulukoorita vankumata oma sihtide poole sammub ja võidurikkalt helikunsti alal suuri edusamme saavutab. —

1921 ja 1922 aasta suved möödusid juhuslikkuse tähe all. Alles nädalal paar enne hooaja algust sai selgeks, et suveorkester ülepää tegutsema hakkab ja nende ridade kirjutaja sai umbes nädal aega

*Kes tähtsamaid tegelasi ja sündmusi piltidena
enese silmade eest tahab läbi lasta käia*

loe „Waba-Maad“

mis toob iga päew pilte ja karrikatuure

enne teada, et ta juhatama peab hakkama, ajal, kui ta veel oma talvise tegevusega käsist-jalust seotud oli.

Keda siin viivitamises süüdistada — raske ütelda: Vanemuise eestseisus otsis seda orkestrantide ühisuse juhatuse juures, kes orkestri pidi kokkusaadma, viimane tegi etteheiteid jälle Vanemuisele. Kuid paistab tõenäolisena, et seda lohakust mõlemate asutuse saamatuse ja ideepuuduse arvele tuleb kirjutada ja seda tuleb kui kurba fakti konstateerida.

Muidugi ei olnud võimalust hilise aja tõttu mingit suurejoonelisemat kava kokkusaada, päälegi, kui orkestrantide ühisuse poolt kokkusaatud orkester kaugeltki seda arvu ega neid omadusi ei sisaldand, mis ta lepingu järele sisaldama pidi, vaid pidi seda pakkuma, mis kätte juhtus ja mis orkestri kokkuseade pakkuda lubas.*) Ei ole tarvis siiski ütelda, et orkester tagasi oleks läind, kuid seisatand on ta need kaks suve küll, kui arvesse võtta kulminatsioon-punkti — 1920-21 a. talve hooaega, ja seisatamine on ka tagasimine. Võib aga ütelda, et möödäläinud suve lõpul kohalist tõusu märgata võis, kus Liszt'i, Wagneri, Brahmsi ja Beethoveni õhtud korraldati, kus andeline viiulikunstnik Erika Besserer, Sinaida Jurjevskaja esinesid ja kui viimasel sinfoonia kontserdil Skrjaabin'i teine sinfoonia esimest korda ettekanti, mida hooaja kõige suuremaks sündmuseks ja ka üldmuusikaliselt suureks edusammuks võib lugeda ja mille hääd kordaminekut „Postimehe“ arvustaja Bormann konstateerib.

*) Need viimased oletused käivad pääasjalikult 1922 a. suve kohta.

Türk Liiger

Pinna

Dener

Siirak

Jalgpalli võistlus „Estoonia“ ja „Dramaateatri“ näitlejate vahel

„Napoleon“ Vaterloo lahingus

Foto Akel

Kurnim Türik Liiiger Siirak Lüdigi

Moment jalgpallivõistlusest „Estoonia“ ja „Draamateatri“ vahel

Foto Akel

Tuleb veel juure lisada, et kogu 15 aasta jooksul päale alalise ja abijuhtide järgmised muusikamehed külalistena Vanemuise sinfoonia orkestrit lühemat ehk pikemat aega on juhtinud: H. Eller (oma helitööd) A. Kapp (oma helitööd ja muud) R. Kull, prof. A. Lemba (oma helitööd) M. Lüdigi ja J. Simm, soomlane Armas Maasalo (oma tööd) lätlased-Alfred Kalnin ja prof. J. Wihtol (oma helitööd). Kontsertmeisteriteks on olnud: J. Goldmann, A. Liiv, V. Jürisson, V. Hermann, J. Baltgailis, H. Hellmann, A. Behrsin, E. Bullerian, S. Schapiro, E. Vähner.

Cellosolistiks on päale teiste paljude aastate jooksul olnud P. Berkovitz, kes oma suurepärase laulva tooni ja peene muusikalise orkestri kunstiväärtust suurel määral on tõsta aidanud.

Soliste on päale eelpool nimetatute veel õige mitmeid olnud; neist on rohkem meele jäänud Läti pianistid: Bonifazia Rogge (Rimski-Korsakovi klav. k., Liszti fantaasia), Sakka (Aaviku klav. sonaat), Hary Ore (Skrjaabini klav. k.), Tartu K. Mk. õpetaja ja õpil. Margot Simonson (Tšaikovski, Arenski klav. k.), Adelheid Veltz (Griegi klav. k.)

Oleme ette toonud tähtsamad momendid selle asutuse 15 aastast kultuuritööst. Kui nüüd vaadata asja ühest küljest, kui lugeda arvustusi, ülevaateid, mis on üksikute hooaegade kohta ilmud, kui üldse pilku heita tehtud töö päale, siis näib, et meie kaunis kaugel oleme. Ja tõesti 15 aastat on küllalt lühike aeg selleks, et ära käia seda pikka muusika teed, algades kergesisuliselt Valdteufeli, Johann Strauss'i Czibulka ja sarnastega ning jõuda välja üle Beethoveni, Brahms'i, Richard Strauss'i, Max Schillings'i, Rimski-Korsakovi, Glasunovi ja Skrjaabini juure. Mitmed aastad tagasi pühitses Pavlovski*) kuursaal oma tegevuse 75-aastast sünnipäeva. Vene muusikaajakirjades ilmusid selle kohta pikad ülevaated. Kui neid jälgida, siis selgub, et Vanemuise sinfoonia orkestri arenemise protsess umbes sama rada on käinud, ainult palju kiiremas tempos. Võib liialdamata oletada, et siin 15 aasta jooksul umbes sama te ära käidud, mis sääl 75 aastaga. Muidugi tuleb siin väliste olude proportsiooni arvesse võtta. On püütud võimalust mööda tutvustada meie publikumi kõigi Euroopa rahvaste muusikaga. Nii siis, kui vaadata tagasi, siis näib pikk huvitav tee käidud olevat, kui vaadata aga edesi, siis pole lõpusihtide verstatulpe veel kaugeltki näha. Palju on tööd veel ees. Repertuaaris puudub veel pea täielikult Poola, Tšehhi muusika, puuduvad täielikult uemad Prantsuse ja Saksa helitööd; Inglise muusikast pole mitte midagi, puuduvad Bruckner, Maler, Stravinski, Prokofjev. Noodikogus on aga ka praegu kaunis hulgake neid asju, mida mängida ei saa orkestri vähesuse, puudulikkuse pärast. Siit järgneb, et orkestrit tarvis suurendada, teda tarvis ka kunstiväärtuseliselt tõsta. Orkestrantide ühisus, kui ta tahab edespidi mitte ainult tasku, vaid ka kunstihuvides tegutseda, peaks oma liikmete muusikalist tasapinda tõsta katsuma, neid kvalifitseerima ja ainult tõsiseid mängijaid endasse koondama. Vanemuine peaks ka ennast ses suhtes rohkem koondama, rohkem korraldama, enam usku enesesse istutama, rohkem ideeliseks saama. Ka ennem on Vanemuine aineliselt hädas olnud, on aga üle saadud ja asjad on edesi liikund progressi sihis, nüüd ähvardavad nad aga seisma jääda ja see on kardetav

*) Pavlovsk - Peterburi lähedal - traditsiooniline suvemuusika paik, suurepärase sinfoonia orkestriga.

ning kurb. Muidugi, selge ju on, et küsimus esimeses joones ja pääasjalikult rahast oleneb. Kuid ka selles võiks asjad teisiti olla, kui nad praegu on.

Riigikogu, kui ta Vanemuisele abiraha määrab, peaks arvesse võtma et Vanemuine suve otsa sinfoonia orkestrit ülal peab, mida teised teatrid ei tee. Näib aga, et tal seda meele ei tule, kui ta Vanemuisele teistega ühesuguses proportsioonis abiraha otsustab. Ja kui seda abiraha minnakse kättesaama, siis vastatakse vastavast asutusest, et Vanemuises ei olla midagi tehtudki. Kui korda läheb selgeks teha, et ikkagi midagi tehtud on, siis tuleb asutuselt kiri, et ainult siis võib abiraha kätte saada, kui Vanemuisel palgaline näitetrupp olemas on, kes järjekindlalt etendusi annab. Kui Vanemuisel ka korda läheb seda selgeks teha, et need ja muud tingimised juba 1906 aastast saadik täidetud on, et Vanemuine seega kõige vanem elukutseline teater Eestis, alles siis saadetakse rahanatuke kätte. Sarnased lood on naljakad, kuid ühtlasi ka kurvad.

Eesti riik on nii suur ja lai, tema „provintsid“ nii kaugel, et võimata on ühel asutusel keskohast ettekujutada, et tal koguni võimatagi olnud teada saada, missuguses olukorras ühe Sahaliini sopis oleva Tartu pärismaalaste kultuurielu on liikund, mis sääl tehtud, mis sääl sünnib. Ja kuidas võibki herradel, kes Eesti elust enamalt võib olla kaugel olnud, kes päälinna suurpoliitika küsimusi lahendavad, kuidas võib neilt nõuda, et nad ühe Tartukese pärast oma mõtteid hakkaksid väevama!

Nagu kuulda, olla meie riigil ka üks kultuurkapitaal. Sellel kapitaalil on vististi ka omad summad olemas. Missugust kultuuri sellega edendatakse, kuhu selle kapitaali summad lähevad, sellest ei ole avalikult teatatud. Ehk leiaksid selle kapitaali valitsejad ka muusika selle kultuuri mõiste alla passivat, ja kui asja järle-mõtelda, ehk leiduks selles kapitaalis mõned veeringid ka muusika laialilaotamise tarvete täitmiseks. Ja lõpuks — meie riik ei jääks mitte pankrotti kui ta muusika toetust ülepää suurendaks. Hiljuti käis ajakirjandusest sõnum läbi — Karskuseseltside Keskoitmond saavat oma mõtte propageerimiseks 10 miljoni marga ümber riigilt raha. Kui see nii on — vast leiduks ka sellest võrdlemisi soliid summast mõni osake ja ehk võiks seda tarvitada asjade päale, mis inimese hingeulisi tarvidusi, mida kultuurilise meelelahutuse puudusel viinaga tahetakse toita, aitaks rahuldada ja vast ei oleks see karskuse mõttele mitte vähemaks plussiks, kui kõige fanaatilisem kihutuskõne kopsu ja maksa lagunemisest.

Kahtlemata on võimalusi meie riigi rahaasjandust nii korraldada et sellest ka kunsti, eriti muusika elutised huvid rahuldust võiksid leida. Selleks ei ole muud tarvis kui hädalt tahtmist, usku meie kunstisse, õiget arusaamist Eesti rahvusliku isolemise, Eesti rahvuskultuuri tarvetest, nende sihist ja mõttest

Seda tahtmist ja usku seda õiget arusaamist ja hingelist kokkukõla soovigem tungivalt — kõigest südamest vastavatele asutustele ja isikutele, kelledest asja arenemise sihijooned suurel määral olenevad. Soovigem seda Eesti rahvuskunsti õitsele loomise nimel ühe asutuse 15 aastase tegevuse puhul, millel selle õitsengu kiiremaks puhkemiseks ka omad teened ei puudu!

Juhan Aavik

Kes täielikku ülevaadet elu üle Eestis, eriti Tallinnas, tahab saada

loe „Waba-Maa'd“

mille sõnumite värskuse eest hoolitseb siseriigis tuhat kaastöölisi

TALLINNA TEATRITTE HOOAJA ALGUS

„Draamateater“ ja „Estonia“

Estonia“ on tänavu õige kahvatult oma hooaja algand. Tükk aega korraliti mulluseid operette ning keskpäraseid näidendid endisest hooajast ja alati päris hooaega Talomaa kahvatu ja venitatud „Igvase eluga“, mis kirjutatud ühe senni sel alal mitte tegutsend algaja poolt, kel ei näi olevat kirjanduslikku soonekest ega näitetehnilist võimet; ka lavastus, hra Jungholzi oma, oli puine ega lisand väärtuseid juure.

Selle vastu oli „Draamateatri“ algus palju edukam ja värvikam. Sophokiese „Ödipus“ andis tunnistust, et näitlejad ning juhatus oli suvist puhkeaega ka tööks tarvitand, mingi pidulikkuse ja värskusega asja kallale asund ja sündmuse toimepanna tahtnud. Ka koor, see muidu meie lavadel kaunis kohmakalt, tihti väga lohakaltki esinev element, tunnistas, et näitejuhatus teda tõsiselt oli võtnud, liiati sarnase arvurikkuse juures (vist esimene kord eesti draamas opereeriti nii suure massiga). Igatahes oma tänavuse esimese esinemisega näitas „Draamateater“, et ta läind kevadisest kriisist üle on saand. Veel tuleb eriti märkida „Draamateatri“ kordaläind Tagore-õhtut. Nii vähe end mängida laskva näidendi, nagu on puhtluuleteos „Kuninga kiri“, mille idee nõuab arusaajat, diskreeti näitlemist ja samasugust publikut, tõi „Draamateater“ üsna hästi esile, andes edesi seda hardust, mis lehvib üle selle näidendi. Teine sama autori tükk, eelmisega ühel õhtul ettekantud tragöödia „Ohver“, küll palju elavam ja lavalisem oma sündmustiku poolest, ühtlasi aga vähe liiaks venitatud, jäi esimese varju. Kuna „Kuninga kirjas“ kõik osad vastavais kätes olid — ka poisike Ormisson, kes pääosa mängis, ühte arvatud, ehk ta

küll mõnest reshii- ja kooliveast vaba ei olnud, ei oleks ükski naisjõududest (nagu mõnelt poolt soovitati) ta osa paremini mängind — nõnda, et kena tervik loodi, ei olnud „Ohvris“ kuninga osa kujutav noor näitleja hra Engelbrecht oma häälde- ja näitevõime pärast vastuvõetav, samuti oli segav tants oma kankaaniliku karaktriga (iseäranis lõpp). Muide, isegi Hartius Möller preestri osas esines üsna kujukalt ja värskest, kuna ta endised tunamullused esinemised olid mällu jäänd kui shablooni kalduva näitleja omad. Eriti rõõmustav oli vaadata algajat näitlejat Kleini. Ta tõlgitses noort preestri kasupoega Jaisingut nii hästi, et vaevalt keegi teme meie näitlejaist üldse seda paremini oleks teind. Dekoratsioonid nii esimeses kui teises, hra Tuurandi omad, olid väga kohased, sama võib ütelda ka „Ödipuse“ puhul. Üldse on hra Tuurandil ohtrasti leidlikkust ja haruldaset värvide rõõmu.

Päris häämeel näha meil valitseva uute jõudude nii kasina juurevoolu juures värsket jõudu, värsket häält, kuju, õhinat, inimest näitelaval. Mullu rõõmustas meid sellepooldest hra Pöder, kes nüüd kahjuks „Draamateatrile“ ja ka temale eneselle, on „Vanemuises“. Kuid omal viisil täidab ta puudumist, küll mitte kõigis osades, hra Klein, täiendades väärikalt „Draamateatri“ meesperet. Üldse võib ütelda, et „Draamateatri“ on piüüdu ühtluse poole, rõhutada kogumängu, kus üks teise kullu välja ei paista ega valitse, on rohkem n. üt. demokraatlikust, mida võib aina pooldada.

Hirre Metsa

„PÕHJA NOORUSPÄEVAD“ HANSTEINIS

Pildil: Eesti noorsoo esitaja OSKAR LOORITS peab kõnet noorte koosolekul

29. juulist kunni 6. augustini peeti ära esimesed n. n. „Põhja nooruspäevad“ (Nordische Jugendtagung) Hessenis, Hansteini vana lossi ligidal asuvas väga looduskaunis külas. Väljamaalisi edustajaid oli Hollandist, Daanist, Norrast, Rootsist, Soomest, Lätist ja Eestist (üliõp. O. Loorits ja A. Anni). Kokku kutsujaks ja nähtavasti ka üheks kogu asja juhiks oli Eestiski oma minevatalvise ringreisi kaudu tuttav „rändlind“ Günter Keiser. Ka muidu näis kõige enam edustatud olevat saksa „Wandervogelite“ liikumine, kellele omast ilmet kandis ka kogu päevade välimine korraldus: koosolekud lageda taeva all mäerinnakuil, osavõtjad paljasjalgsed, korteritus ja ühisoit äärmiselt lihtne, võiks öelda koguni vilets, kuid selle eest vahekorris suurim seltsimehelikkus ja rännakuil kõlavad vanad sentimentaalsed rahvalaulud. Saksa „mehhaanistund“ kultuuri noorus on loodusse tagasi pöörnud! „Uus inimene“ peab tõusma, „oma kõige sügavamast sisemusest“ päale hoopis teissugune kui sennine liiga isekas, omakasupüüdlük ja elu kivinend välisvormide vangis virelev vana! „Uus elustiil“ peab kõige päält läbi viidama, seda

toonitatagu just ka välimuses! Nii umbes selle vaimu hüüdsõnad ning ei saa öelda et ka selle „välimuse“ läbiviiminegi mitte sümpaatlik poleks. Muidu on aga nii laiade ja ebamääraste ideaalide, otse põhimõtteliseks tehtud programmituse juures kahtlemata hädaoht ainult ilusate sõnade juure „nooretsema“ jääda, hädaoht mis saksa liiga „filosofeerivalle“ vaimule eriti suur. Et seda vaimu „külma ja kriitilise“ põhjamaade vaimuga lähemasse ühendusse viia, selles oligi nende „päevade“ üks siht. Ettekanded ja lääbirääkimised käsitasid kõiki ilmavaate külgi, poliitika, usu, kunsti jne. alal, enne kõike muidugi noorsooliikumise, „noorsookultuuri“ ja kasvatusküsümisi. Muidugi olid vaated siin äärmiselt lahkuminevad, kuna edustatud olid voolud saksa marurahvuslastest päale kunni kommunistideni. Sellepärast oli ka raske palju muud ühendavat ja üldist leida kui see ühine nooruslikkus ja „uue“ ihk. Baltimere ümber asuvate kultuuride ja nende noorsooliikumiste üksteisega tutvustamises oli aga ka neil „päevadel“ kahtlemata suur teenus. Meil ei pruugi Saksa noorsooliikumist järgi ahvida, aga huvitavat pakub ta siiski palju.

A. A.

ÕPEREIS PRANTSUSMAALE

22 juulist — 1 sept. 1922

Selle kirjelduse kohta ilmusid pildid „Odamehes“ Nr. 2 lk. 75

Rea huvitavaid ülesvõtteid toome veel sel puhul „Odamees“ Nr. 4, kus käesolev reisikirjeldus lõpeb

Esimene hommik Pariisis. Päev määrati puhkepäevaks, seepärast hommikueinegi alles kell 10. Pääle külma karastava du-h'i, mis lütseumis ei pöudu, kogume söögisaali. Siin üllatab meid iseäraline kohvijoomise viis: seda „süüakse“ nagu su-pi lusikaga valgest savikausist Küsime teenijalt, kas siis Pariisis kohvi alati nõnda süüakse. Ei — vastab ta naeratades — see on ainult lütseumis, sest noortel pansionäridel olevat lütsham kohvi kausist süüa, kui klaasist rüübata. Pääle kohvi palutakse kõik kirjutus-tuppa. Pikas vaimustavas kõnes tervitab meid õnneliku pärale-jõudmise puhul üllalike ja sümpaatlik hr. Perroy, keda prantsuse välisministeeriumi poolt kogu meie Pariisis viibimise ajaks meie saatjaks ja juhiks määrati. Peab ütleva, et prantslased mõistavad kõnede. Nende sõnades peitub niipalju hinge ja südamlikkust, et tahes ehk tahmata tunnend võidetud olevat Eesti saadik K R. Pusta avaldab omas kõnes rõõmutunnet, et ta niipalju eestlasi üheskoos Pariisis näeb ja soovib meie õpireisile edu. Kui vastuter-vitused prof. L. Puusepp'a poolt öeldud, tutvustetakse meid prants-las'e poolt kokkusaatud pika kavaga, mil e järele meie õpireis korralde-takse. Selle kava sisu oli: esiteks, ametlikud, meie auks korraldatud vastuvõtmised, siis tutvunemine Pariisi tähtsamate ajalooliste, teadus-likkude ja tööstusikkude asutustega, samuti linna ümbruskonnaga. Et meie seas leidus palju eriteadlasi, nagu inseneere, juriste, arste, agronome j n. e., asutati seksioonid, mis võimaldas erihuvidega ja tähtsusega asutisi tundma õppida. Et meie Pariisi in toto näidada, korraldasid prantslased teise päeva hommikul autobussidel mitmetunnise huvitava sõidu mööda linna. Kolmemiljonilise elanik-kuude arvu juures, meeldiv oma pikkade ja laade sirgjooneliste asfalt uuksate, ilusate platside ja ehituste, suurepäraste parkide poolest, on Pariis ammu olnud elegandima ilma elukeskkoht. Ta suursugused arhitektuurilised ehitused ja rohkearvulised muuseumid, mis hinnalisemaid ilmakorjandusi sisaldavad, muudavad Pariisi kunstilinnaks. Oma rohkte lõbustuste poolest kuulus, on Pariis ka vanast ajast maailma mooditsentrum olnud. Sellel ilusal ringsõidul mööda linna peatasime tähtsamate ja uhkemat ehituste ees, kus meie seletusi anti. Ma nimetan siin ainult paari ilusat kohta, nagu Louvre, mis on üks suurematest ja tähelepanuvääri-vamatest ehitustest Pariisis, eriti kogu Euroopas, kõrvaloleva suure-pärase Tuileries'i aiaga — pariislaste armsa jalutuskohtaga. Vaade, mis siit avaneb 4—5 kilomeetri kauguselle, on valdav: kõige päält ilusama Pariisi platsi — Place de la Concorde — pääle, ta 23 mtr. kõrguse obeliski ja purtskaevudega, säält edasi mööda Elysée Välja — Pariisi aristokraatia asupaiga, kunni Triumfaal Arkan ja Boulogne'i metsani. Kes ei olnud vaimustatud neist lossidest nagu: Palais-Royal, l'Hôtel des Invalides, l'Hôtel de Ville, Trocadéro ja palju teisi, või jälle ilmakuulsast katedraalist — Notre-Dame de Paris. Ilus vaade avaneb Pariisi ja ta ümbrusesse 300 meetri kõrgusest Eiffeli tornist. Kena ilmaga näeb siit mitte ü-si linna, vaid ka ümbrust umbes 100 kilomeetri kaugusel. Torni tipust, kus traadita teleg afi jaam asub, paistavad suured lossid tikurapidena ja raudteerongid väikeste roomavate tõukudena; ilus on ka Seine oma ligi 20 sillaga, ja päikes käes lumivalge särav Sacré-Coeur'i kirik. Torni esimesel ja teisel korral asuvad restoraanid, kus veidi eemal Pariisi karest vabas õhus puhata ja süüa võib.

Ehk meie ekskursioon küll mingisugust ametlikku esitust enesest ei kujutand, olgugi et mõni isik ministeeriumi poolt komandeeritud oli, nimetasid meid prantslased algusest pääle „délégation esthonienne“. Arusaadav siis ka see au ja uhkus meie vastuvõtmistel. Esimene, mis meile osaks sai—oli Sorbonne'i ülikoolis. Mööda autreppi, mis hariiikult ainult suurteil ülikooli pidustustel ja vastuvõtmistel avatud, viiakse meid läbi suure seinamaalidga ülikooli ajaloost ilustatud vestibüüli ühte saali, kus meid tervituskõnega rektori asetäitja ehk inspektor vastu võtab. Kõnele vastab prof. Puusepp; järgneb ülikoolihoone ruumide vaatamine. Esmalt rektori uhke kunstitöödega ilustatud korter, siis suur amfiteatri taoline koosolekute saal, kus hr. Perroy meile neid tähtsaid poliitilisi koosolekuid meele tuletab, mis siin peetud; eeskujulised ja ruumikad raamatukogud, lugemissaalid, auditoo-riumid, terve rida kõiksugu teaduslikke kabinette ja laboratooriume ja lõpuks ülikooli kirik. Suurem jagu kuuldesaale, kui ka muid ülikooli ruume on ilustatud esimeseklassi kunstiteostega, osalt Sorbonne'i ülikoolielust, mis 1629 kardinaal Richelieu poolt usu-teaduse osakonnaga avati ja hiljem (1885) laiendati, leiavad praegu aset ligi 10.000 üliõpilast, nendest palju väljamaalasi. Oma roh-kearvuliste hoonetega ühes teiste kõrgemate õpiasutustega, nagu

mäeinstituudi, politehnikumi ja muudega, asub Sorbonne vanemas Pariisi linnaosas, mida Ladina kvartaaliks kutsutakse. See on akadeemilise elu keskkoh, ja siin asuvad ka teaduslikkude a-utuste kõrval rohkearvulised restoraanid ja üliõpilaste kõrtsid. Ülikooli kirik, mis niisama kardinaal Richelieu (1600-1659) ehitatud, on tähelepanuvääri-v asutaja haua pooldest, mis kuulsa kiviraiuja F. Girardon'i töö; kiriku seinadel on pa ju marmortahvleid, mida üliõpilased, kel ei eksamid õnnestand, tänutäheks sinna kinnitand, ja mis prantslaste usklikkusest tõendust annab. Mõni päev hiljem korra dati meile sõbralik vastuvõtt professorite klubis prof. Eisen-schmidt'i poolt.

Raekoja platsil revolutsioonija sündmuste keskkohal — asub vana raekoja varemetel 1871 kommunistide poolt maha põletatud renessansi stiis ehitatud (1875—1884) praegune linna raekoda ehk L'Hôtel de Ville. Seda suurepäraselt hoonet, kuhu sissepääsmine hariiikult kitsendatud, oli meil võimalus kolm korda näha. 8. augustil s. a. kor aldas Pariisi linnavalitsus meile raekojas amet-liku vastuvõtu. Määratud ajal peatavad meie autod raekoja ees; paraadmündris teener viib meid marmortreppi mööda vastuvõtmise salongi, kus meid linnanõukogu esimees ja linna sekretäär tervitavad. Läbi terve rea uhkeid kuninglikke renessansi stiilis saale, milledest suur pidustuste saal, söögisaal pidustuste puhul, teaduste-, kunsti- ja kirjanduse-salongid iseäralist tähelepanu vääri-vad, kus leidub pa ju prantsuse kuulsamate maalikunstnikkude ja skulptorite töid; vaatame linnanõukogu koosole- u saali selle kõrvalruume ja kogume end linnapää kabinetti. Vastastikkude südamlikkude kõnede pääle, mis linnaisade kui ka meie poolt öeldi, kirjutavad ekskursiooni juhatajad oma nimes Pariisi raekoja auvõõraste raamatusse. Järgneb einelauas sõbralik jutuajamine vahuveini juues, kus kahe sõprusrah-va-a vastastikku tervist juuakse, mille järele linnanõukogu esimees meie daamidele roose jagab . . . Teine kord oli meil võimalus näha L'Hôtel de Ville'i pidehtes. 16. augustil korraldas linna-valitsus piduliku jumalagajätmise Argentiina senniselle saadikulle Pariisis hr. Alvear'ile, keda Argentiina vabariigi presidendiks oli valitud ja oma kodumaale pidi sõitma. Meile võimaldati linna-valitsuse lahel vastutulelikkusel isiklikkude kusetega sellest peost osa võtta. Mööda vaipade, lillede ja lippudega ilustatud marmorist autreppi, läbi kahe rea husaari-voimis hiigia ka-vuuga auahtide, astusime dekoreeritud Salle de Fêtes, kus ühelpool näitelava üles oli säätud. Istusime meile kättejuhatatud kullatud toolidelle ja jäime ootama presidendit ilmumist. Vähehaaval täitus saal kutsutud auvõõrastega, kellede hulgas olid väisriikide esitused ja kõrgemad sõjaväelased; eriti tõmbas eneselle tähelepanu generalissimus Joffre. Varsi ilmus ka touchi saatel argentiinlane. Pariisi prelekti ja linnapää kõnede pääle vastas president tänukõnega, mängiti Argen-tiina vabariigi hümmi. Sellele järgnes suurepärase kontsert, kokku-säätud parematest paladest muusika ja tantsu alat kuulsamate Pariisi ooperi- ja Comédie Française'i jõudude ettekandel. Lõpuks paluti kõik, ligi tuhandearvuline seltskond, kõrvlaualdesse, kus einelauad olid korraldatud ja kõigile vahuveini ja maiustusi pakuti.

Järgmised vastuvõtmised korraldeti meile saadikutekojas, ja senatis. Pariisi saadikutekoda — Chambre des Députés — asub Seine'i ääres Concordia silla vastu. Seda suurt paleid; eestküjst ilustatud kõrgete roomatemplit meele tuletavat kolonnidega, hakati ehitama 1722 Bourboni hertsoginna poolt ja sai 1807 valmis. Selle suured saalid on ilustatud seinaga ja laemaaliddega ja bronskujude-ga. Suur-poolringiline koosolekute saal mahutub 20 joonia stiilis marmor sammast ja valgustatakse laest. Tähelepanuväärt on veel uhke konverentside saal, mille tagasihinas kinnivaarust ik rohe-lisest marmorist ja kujudega ilustatud kamin. Saadikutekojas võttis meid vastu ja andis lahkelt seletust kuulus kõnemees hr. M. Lenail, Elsass-Lothringeni saadik. Luksemburgi loss, kus senat asub, tuletab oma stiili poolest meele Palazzo Pitti Florentsis, ta on ehitatud Maria von Medeci ajal 1615. Selle tagumine fassaad ulatab Luksemburgi aeda, mis oma kujude, purtskaevude ja taimesikku poolest on üks ilusamatest Pariisi parkidest. Senati suvine asjaajaja senator M. Poirson võttis meid lahkelt vastu ja näitas meile senati ruume. Senaatori ettepanekul proovisime riigimeeste is-meidki, kuna üks meie „auahnetest“ daamidest hiljem ühes teises ruumis oma palvel isegi Napoleoni troonile tohriis minutiks istuda. Meie iseäralist tähelepanu võleas väike rapiiridega ilustatud saal, kus hallpää kuid eluõõmsa senaatori seletuse järele ägedatest vaie-lustest väsiind riigimehed oma käeosavust harjutavad. Ruumikas senati einelauas ootas meid, nagu mujalgi — vein. Siin peetakse

jälle vastastikkused kõned ja tervitused, seekord esines ka kõnega meie endise Asutava Kogu esimees hr. A. Rei, pääle selle pakuti isegi daamidelle ja mittesuitsetajatele senaatorite sigarid. Senati kõrval asuv väike Luksemburg on senati presidendi elukorteriks. Siinsamas võiks ka nimetada kuulsat Luksemburgi muuseumi, mis ühes kõrvalhoones asub ja mida meie mõni päev hiljem vaatamas käisime. Selles võib näha praegu elavate prantsuse kunstnikkude teokseid, mis kümme aastat pääle autorite surma sääl hoitakse ja siis Louvre'i või provintsiaal muuseumidesse saadetakse.

— Pariis's ilmub palju ajalehti, suuremad nendest on „Le Petit Parisien“ ja „Le Matin“; esimest trükitakse päevas ligi

2 miljoni, teist — üks miljon eksemplaari. Kord kutsuti meid „Matin'i“ toimetusse, kus lehe päätoimetaja senaator h-ra Jouvenel meid tervituskõnega vastu võttis. Omas kõnes võrdles ta Eestit Belgiaga, kes ka väike riik on, kuid oma poliitilise ja majandusliku kiire arenemise tõttu üheväärselt poliitiliseks üksuseks Euroopa suurriikide kõrval on saand; ta avaldas lootust, et Eesti sama kaugele jõuab. Päätoimetaja kõnele vastasid minister K. R. Pusta ja prof. L. Puusepp. Pääle selle pildistati toimetuse poolt terve seltskond, mainitud pilt ilmus järgmisel päeval „Matin'is“ (12. aug. s. a. Nr. 14 024) ühes meile pühendatud pika artikliga. Ajalehe suur trükikoda jättis kõigile oma soliidusega hää mulje.

V. Reinthal

ELLA ILBAK

Meie tuntud tantsijanna Ella Ilbak esines hiljuti Berliinis täie Blüthneri saali ees suure eduga. Tantsijannat austati mitmekordselt lillede annetamisega. Ta pidi mitu numbrit kordama.

Sel puhul kuuleme Ella Ilbak'i käesolevasest talvisest ringreisist, milleks teda on angasheerind „Süddeutsches Konzertbüro“ Münchenis, järgmist. Nagu teada, lõpetas anderikas tantsijanna oma minevaaastase ringreisi Budapestis, kus ta 3 õhtut esines. Viimne neist oli angasheeritud kuningliku teatri poolt.

Enne seda tantsis ta suure eduga Riias (3X), Liibavis, Dünaburis, Soome Kansallisteatris (2X) ning kodumaal, kus kokku oli 8 õhtut.

Suve saatis Ella Ilbak Münchenis mööda uut programmi ettevalmistades. Ses programmis tuleb eriti nimetada „Leeki“. Septembri lõpul ning oktoobri jooksul järgnes Saksamaa ringreis: Münchenis (2X), Leipzigis, Dresdenis, Berliinis ning Hamburgis.

Kui tuntud tantsijanna senni oma riisikul väljaspool kodumaad, kus Eesti nime hääl juhtumisel Islandi nimega ära vahetakse, ringreisi ette pidi võtma, siis on see aeg nüüd tantsijannal mööda, mil puhul talle õnne võime soovida. Suur kontsertbüroo kindlustab nüüd ringreisi aineliselt. Tantsijannal jääb järele kogu oma kunstniku jõud kokkuvõtta, et näidata, et Eesti kunstiliselt mitte ükski ainult võtta ei oska, vaid ka anda suudab. „Süddeutsches Konzertbüro“ poolt korraldatud ringreis viib tantsijanna kõige päält Viini,

kus ta Riigiooperis tantsib. Viinist läheb teekond Budapesti kuninglikku teatri. See on novembris. Selle järele tantsib Ella Ilbak 5 õhtut Soomes.

Kui jõulu ümber aega üle jääb, siis katvab tantsijanna Eestis kahel õhtul esineda.

Jaauanuaris tantsib Ella Ilbak Pariisis „Theatre des Champs Elyées's“. Veebruaris viib laev tantsijanna üle okeani dollarite maale.

Pääle ülalnimetatud õhtute on „Süddeutsches Konzertbüro“ Ella Ilbak'ilt palund ainuesitust angasheeritideks Prantsusmaale, Brüsseli, Stockholmi, Praagasse ja Viini. Peab juure tähendama, et mainitud kontsertbüroo sarnast ainuesitust senni on palund ainult Mary Vigmannilt ja Karssaavinilt.

KINO ÜLEVAADE

Film hakkab ikka enam ja enam maad võtma ja poolehoidjad võitma. Ka palju endiseid filmi vaenlasi saab järkjärgult filmi poolehoidjateks. See on tingitud muidugi sellest, et filmi alal ikka suuremaid ja suuremaid edusamme tehakse. Filmi olevikku ja tulevikku ei saa vist keegi enam salata. Film käib praegu analoogiliselt sama teed, mida alles teater hiljuti käis, me teame kõik kuidas Shakespeare ajal teatri päale skeptiliselt, koguni eitavalt vaadati ja talle eluõigust ei tahetud anda. Pikamisi ja järjekindlalt rajas aga teater kultuuriilmale oma tee, tõusis auväärt kõrgusele — sama rada käib praegu kinogi arenemine. Muidugi pakutakse praeguses filmis palju võimatumat labast ja tühist harimata hulkade ja uulitsapoiste meelteköditamiseks, just samuti kui eelshakespeare'i aegses teatris, kuid ega sellepärast filmi kui niisugust täiesti eitada võida. Kino alal on tõesti palju sharlataane ja lihsalt spekulante, kuid kas ei tehta laadapalaganides ja halbades kabareedes teatri kulul samasugust paha nalja?

Kino alal sammuvad praegu eesrinnas Saksamaa ja Ameerika. Selletõttu on nende kahe maa vahel ka äge ja energiline võistlus käimas. Moodsa filmi jaoks on neis maades määratud kapitaalid kokkuaietud ja töö keeb. Kuna Ameerika film tihti liiga efekti taga ajab, näivad saksa reshissöörid oma ülesannet tõsisemalt võtvat. Et aga mitte oma võistlejast maha jääda, püüab ka Ameerika viimasel ajal samasugusele teele asuda.

Hoos on praegu nimelt suurte ajalooilmade valmistamine. Kõige esimesena võiks nimetada siin „Ufa“ filmi aksiaühisust Saksamaal. Et kokkusäada filmi, seks organiseeritakse kogu maa paremad septsialistid ja eriteadlased, ajaloo professorid, kes eriliselt üht ajaloo epoothi tunnevad ja kompetentsed. Püütakse täpikäsi teatud ajajärku käsitada, nii inimeste kommetega, kostüümidega ja isegi ajalooliste dokumentidega ja ammuntatakse rikkalikku materjali vanust kroonikaist. Püütakse tõepärasust tabada. Ehitatakse ülesvõtete tarvis hiigla linnad ajaloolaste näpunäidete järele, pannakse vanaegsesse riietesse arhiivi andmete järele sõjaväed, rahvas. Hiljuti ehitati Berliinis, Steglitzis, vana egiptuse linn, kuhu isegi professorid üliõpilastega, kooliõpilased õpparitega ekskursiooni

Edith Posca ja Walther Brümgang
„Naiste paradiisis“

Paul Wegener, Vanina's

Conrad Veidt ja Liane Haid
„Lucrezia Borgia's“

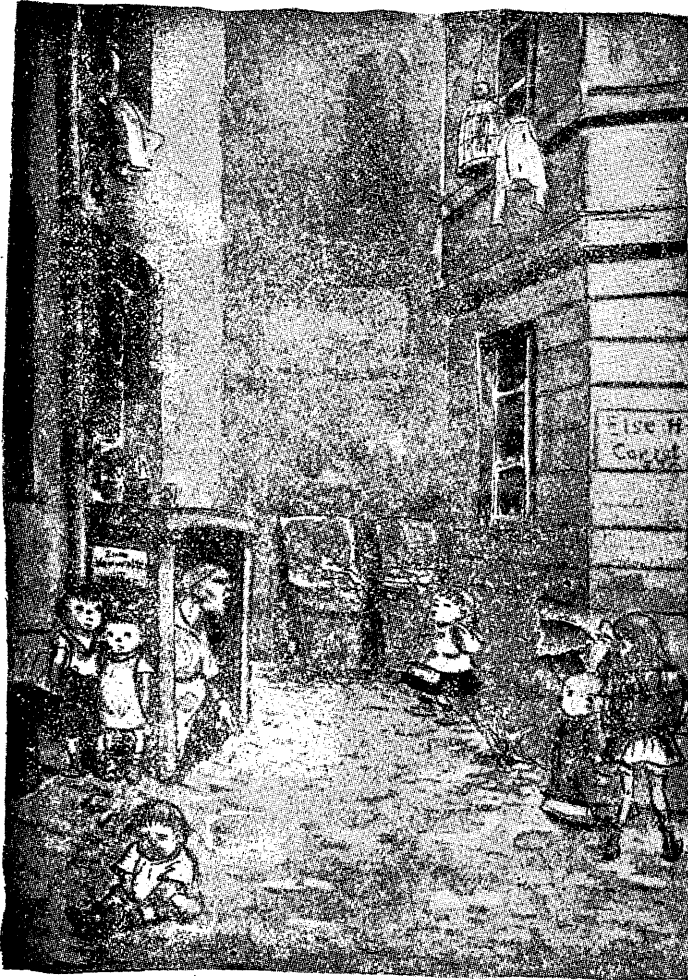
Stseen filmist „Marie Antoinette“

tegid, vana Egiptuse tundmaõppimiseks. Igatahes annab see tunnistuse ülesande tõsiselt võtmiseks.

Kui teater on ärarippuv näitelavast, ühest kohast, kus kantakse ette ainult ühele saalitäiele publikumile, siis kino neid tõkkeid ei tunne. Filmida võib igal pool ning valmis filmi võib mehhaaniliselt teel paljundada lõpmatad korrad. Kogu maailma kinod võivad näha ühekorraga üht ja sama filmi. See on hiigla samm edesi teatri ajaloo.

Meie pildid kujutavad üksikuid momente Saksa ajaloo filmi viimastest uudistest „Lucrezia Borgia'st“, „Marie Antoinette'ist“ ja „Vaninast“. Need filmid on valmistatud osalt vanade kroonikate, legendide ja ajalooliste andmete põhjal, kus võimalikult mineviku tõepärasust on katsutud esile tuua. Ei saa salata, et see osaltki õnnestand poleks.

HEINRICH ZILLE SUURLINNA LAPSED

„Kas te' saate lille kallalt! Sõeluge prügikastis.“

Tervishoidlikud korterid

Berliinis, tööliste linnajaos, leiab arst, kes töölise surnud last peab ülevaatama, korteris eest ainult mängivad lapsed.

„Lapsed, kus on siis teie täna hommikul surnud vennake?“

„Ah, tohtri härra“, vastavad lapsed, „ema läks kodust ära ja pani Hansu kummuti sahtlisse, meie ei tohi temaga enam mängida!“

Pühapäevahommikul: Kanäe meheke, Jorch on nädalä jooksul jälle midagi õppind, — ta näitab juba politseile rusikaid.

Väike ema: „Mis!? Leiba tahad — lutu võid saada — — ja siis kasi sängi!“

„Ema, anna me' kaks lillepotti välja, Liisi istub häämeelega aias.“

Heinrich Zille. Suurlinn — börse, hotellid, restoranid, hiigla kaubamajad, pimestavad valgusreklaamid, peegliklaasist vaateaknad täis nahku, siidi, kulda hõbedat, briljante, teatrid, kinod, varieteed, kabareed j. n. e — see on nende linnaosa kes külluses, kelle sõna mõjub ja valitseb.

Suurlinna agul, eeslinn, mustad õllekõrtsid, kääksuvate ustega tilisevate roostetanud keiladega pudupoed, kus müüakse pätsi viisi leiba, veerandnaela kaupa vorsti; liha ja võid, kus tänav rahvast täis paiskub punktipealselt iga hommiku hämaruses ja hilja õhtuses pimeduses, kui suletakse vabrikud, tehased ja kantseleid . . . Päiviti on aga tänavail ainult järelevaatusteta,

„Ema, väljas on jälle hulk purjus mehi, aga isa pole näha —“

katkend riietes, kõhnad lapsed. See on nende linnaosa kes peavad päevast päeva masina vänta hoidma, haamrit tõstma, oma igapäevast suhupistet muretsema. See on tööliste linnajagu ja säält on oma kunstiga pärit ka Heinrich Zille.

Zille on humorist. Ta on sündinud humorist, kuid elu on sellele hääsüdamikule humoorile päale vajutand kibeduse, tige-duse ja satiiri pitsari. Ta humoor on pipardatud neist pahede eitamisest, mis on sündinud sotsiaalsest olukorrast säält rāpases, vaeses ja toores eeslinnas. Ta on tige kui kannataja inime, ta salvab kui kohtumõistja oma terava dushisulega. See sotsiaalne satiir on pehmentatud aga ta sünnipärase humooriga. Kuid see salajane, varjatud sotsiaa'sete pahede piitsutaja on otse vanaisalikult kaastundlik ja hoolitsev tänavalaste vastu. Ta on mures nende pärast, kogu ta produktsioonist käib läbi hüüe: „mis

„Vanaema, kas on mul juba rinda?“

„Ah, nüüd alles tuletegi säält kirbukastist?“
 „Aga ema, film 1000 meetrit, kaks tundi pikk, 13 järgus, draama ühest vangimajast, küll oli ilus! Maksi nuttis nii, et tal praegugi püksid alles märjad!“

saab lastest, mis saab lastest!“ Ja kas ei mõju see tõepoolest valusasti appihüüdvalt kui ta paariaastase lapse, kes vaevalt juba oskab leiba küsida, suhu paneb küll süütud, naiivsed ja usutavad sõnad, mis aga just oma süütuse ja avameelsuse tõttu kogu alasti tõe aimata lasevad neist suurlinna lapsi ümbritsevaist pahedest?

Zille pole enam noor, ta on juba üle viiekümne aasta. Kuid alles õige hilja astus ta kunstnikkude kilda. Ta produktsioon sündis ta kunstniku hinges pikkamisi, kristalliseerus, võttis stiili ja sai küpseks. Säält on kadunud kõik juhuslikkus, mis pika seedimisaja kestes maha hõõrdunud. Ja tulemus

on see, et ta nüüd lõpuks on annud rea küpseid, terviklikke, sisukaid ja stiilikindlaid töid.

Zille ise on tööline ja üleskasvand ses ümbruses, mida ta nii geniaalselt oskab kujutada. Ning see mälestuste kirm, mis tihti ta joonistusi loorib, teeb nad otsekohesteks, usutavateks, viib nad sinna elumõistmise värvate juure, kus tendents kaob ja järele jääb ainult tõde.

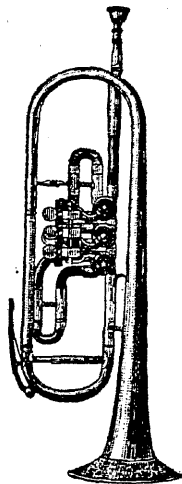
H. Zille: Külm sõrm.

Kaubamaja

ESTO-MUUSIKA

Tallinna, Lai tän. 34

Kõnetr. 10-24

**Noodid ja nende kirjastus,
tiivklaverid, pianiinod,
muusikariistad ja nende osad**

Ainuesitused Eestis:

C. BECHSTEIN, Berliinis, tiivklaverid ja pianiinod. JUL. HEINR. ZIMMERMANN, Leipzīgis, muusikariistad. Ühendud lavateoste kirjastajad (Drei Masken-Verlag), Berliinis, näitelava kirjandus: ooper, operetid j. n. e.

LUGEJATELE

Et oma lugejatele veelgi rohkem huvitavat lugemist ja pildimaterjaali pakkuda, siis suurendasime käesoleva numbrī poole trükipoogna võrra.

*

„Odamees“ Nr. 4 ilmub suurendatud kujul jõulualbumina ja pakub huvitavat jõululugemist, rikkalikku materjaali ühe vanema Eesti linna kohta (ajalooline ülevaade ja haruldased vanaaegsed pildid), kirjelduse lähemate hõimlaste üle, pilte Eesti vanemas ajaloos tuntud isikute kohta, mis veel kusagil ilmund pole, teatrist, kirjandusest, karrikatuure ühelt paremalt üleilmalise tähtsusega kunstnikult j. n. e., j. n. e.

*

„Odamehe“ toimetuse aadressid: Tartu, Promenaad 7 a „Odamees“ ja Berlin S. 14, Dresdenerstr. 82-83 Verlag, Eugen Guttoff, Zeitschrift „Odamees“.

Talituse aadressid: Tallinna, V. Pärnu m. 19 tel. 2-81; Tartu, „Odamees“ tel. 67; Rakvere, J. Sarapi rmtkp., Pikk t. 11.

KIRJAVASTUSED

J. K. Pärnus. Teie väärtusliku saadetuse avasime suure rõõmuga. Täname. Ilmub ühes lähemas numbris.

*

J. M. Tartus. Teie kaastöö tänuga käes. Oleme teisalt pilte juure saand ja avaldame jõulualbumis (4-das).

*

O. L. Tartus. Klisheed valmis. Kirjutus jõudis hilja, muidu oleks selles numbris avaldand.

*

O. M. Vändras. Sarnast „ilukirjandust“ ei või meie oma lugejaile pakkuda.

*

M. H. Tallinnas. Oleme ettepanekuga nõus.

Tegev toimetaja (Redakteur) Albert Kivikas. Päätoimetaja ja väljaandja (Chef-Redakteur und Verleger) Carl Sarap.

Druck: E. Guttoff, Berlin S. 14 Dresdenerstr. 82/83.

PILDILEHT „ODAMEES“

ilmub käesoleva aasta septembrist alates korralikult iga kuu üks kord. Majanduslikult on „Odamehe“ ilmumine kindlustatud rohkem kui ühelgi muul seni Saksamaal ilmuval eestikeelsel ajakirjal.

„Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri. Iga number vähemalt 48 suurt lehekülge.

„Odamees“ on võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Laialine ja mitmekülgne, suurem kui ühelgi teisel Eesti ajakirjal senni olnud kaastöölise ringkond laseb aimata „Odamehe“ mitmekülgset ja huvitavust.

Olgu nimetatud järgmised kaastöölised:

Juhan Aavik, Arthur Adson, August Alle, August Anni, Peet Aren, Adam Bachmann, Edgar Eisenschmidt, Arnold Hasselblatt, Anton Jürgenstein, Rasmus Kangropool, Karl Kirp, August Kitzberg, Albert Kivikas, Hans Kruus, Voldemar Koch, Aleksander Kruusberg, Alfred Koort, Karl Kornel, Jaan Kärner, Oskar Loorits, Oskar Luts, Gustav Matto, Harry Mora, Rudolf Paris, V. Reinthal, Karl Rumor, Johannes Semper, Henrik Sepp, Anton Starkopf, W. Stillmark, Gustav Tammes, Aleksander Tassa, Marie Under, Ado Vabbe, Arnold Vichelin, Gustav Vilberg, Henrik Visnapuu.

„Odamehe“ esimesest nrst päale algas järgnevat ilmumist Albert Kivikas'e uus romaan „Ristimine tulega“, mis kujutab meie vabadussõja juhtumusi, millest autor isiklikult osa võtnud.

„Odamees“ avaldab rikkalikult pilte kodumaa ajaloost, linnadest, loodusest, kodu- ja väljamaa päevasündinustest, toob järjekindlalt haruldasi pilte meie maa ja rahva minevikust, mis senni laiemale hulgaie nägematud.

Kodumaa päevapiltidekudest on meil kaastööliseks Tallinnas — Akel, Parikas, Rambach, Vannas; Tartus — Auksmann, Lomp, Markus, Martin; Viljandis — Riet; Kuresaares — Buhgan. Päale selle on „Odamehel“ oma päevapiltne, kes agaralt teguseb.

Iga „Odamehe“ number on pühendatud eeskätt mingisugusele küsimusele, mida selgitatakse tekstiga ja hulga piltidega („Odamees“ N 1 — Tallinna; N 2 — Tartu; N 3 — Kuresaare loss; Enamline Venemaa). Sellepärast ei vanane meie ajakiri ealgi.

„Odamees“ on rahvalik ajakiri. „Odamees“ on määratud kõigile. Säälijuures pole „Odamees“ aga kaugeltki labane. „Odamees“ tahab olla soliid laiade hulkade ajakiri.

Et „Odameest“ kui tüsedat sellelaadilist ajakirja suurel arvul ja igal pool loetakse, siis viib „Odamees“ kuulutused laiadesse hulkadesse, igasse rahva kihti. „Odamehe“ kuulutustel on suurem tagajärg kui ühelgi päevalehel, mis lugemisel äravisatakse, „Odamees“ aga seisab kaua lugeja laual, käib raamatuna käest kätte, kuna kokkukõidetud aastakäigud nii era- kui rahvaraamatukogudes aegade kestes alal hoiduvad.

Soovi korral laseb „Odamees“ Saksa paremaid reklaamijoonistajaid kuulutused erilise tellimuse päale joonistada, ühe- või mitmevärvi trüki jaoks, kus juures kuulutajatel tasumaks võimalikult odav:

1/1 lehekülge	750 mrk.		1/4 lehekülge	200 mrk.
1/2 "	400 "		1/8 "	100 "
	1/16 lehekülge			60 mrk.

Palume tähelepanna „Odamehe“ kuulutuskülje suurust! Jääme lootma, et meie kuulutuste korjajad igal pool lahkesti vastu võetakse!

Omas tuntud hääduses

S A K U

igal *ôlut* **pool**
on saada

Ladu: Tartus, Jaani tän. 16 - - - Kõnetraat 5-63

==== Igaüks saab kodu ====
Uudis! maitsewat weini **Uudis!**
==== :: valmistada :: ====

Nõudke igalt poolt Tartu keemia ja maitseainete tööstuse kunsti. weini ekstraktisid:

Portwein, Madeira, Cahores, Muscat-Lunell, Tokay, Malaga

Ainult keedetud wett ja natuke piiritust ehk wiina juuse-õsada. Lahendatult ainult weega annab maitsewa alkoholita weini.

Tartu keemia ja maitseainete tööstus
TARTU, Peterburi tänav nr. 35

Kõige odavam ostukoht!

A/S. RÄPINA PABERIVABRIK
LEO MIRWITZ

Kauplused ja ladud:

TALINNAS   **TARTUS**   **PÄRNUS**
Maakri tän. 4.   Uueturu tän. 15.   Nikolai tän. 6.

Koolivihud, kirjut. materjalid, pakk. paber ja pab. kotid

Firma „Eduard Jansen“
omanik **Natalie Gulbis**

Tartus, Rüütli tänav nr. 7

soovitab suures väljavalikus kõiksugu kooli ja kantselei tarbeasju, klaas-nõusid, postpaberit, ümbrikke, iluasju, taskunuge, käärised, toilette-seepi ja lõhnaõli, laste mänguasju, lambiklaase

j. n. e.   j. n. e.

„KOIT“   **Suur-Arehna**
tän. nr. 17

Tõest' armas onu ütlen Sull'
Too linnast ekstrakt maitsev, hää,
Mis wiina muudab veiniks mul,
Adressi linnas meeles pea
Kui kaupmees vast ehk pakub teist —
„KOIT“ Suur-Arehna 17-st.

Ei sakste ei töörahva laual

Ei puudu suhkru ekstrakt „KOIT“.

Kui puudub laual maitsev toit
Mul tagavaraks ikka „KOIT“

„KOIT“, Tallinna, Suur-Arehna tän. 17

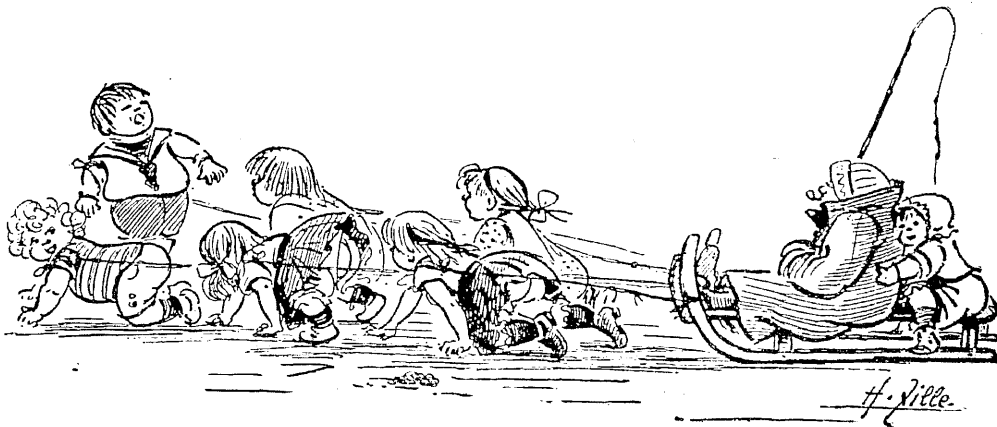
Shokolaadi-kompweki ja biskwiidi tehas

R. KLAUSSON

TALLINNA, Toomwaestekooli tänav nr. 1 Kõnetr. 19-05

Soovitab oma tehases valmistatud kõiksugu karamell, mompansje ja shokolaadi kompwekke ja biskwiiti. ~ ~ ~ Müügil igas suuremas äris kogu Eestis.

Tarwitajad, nõudke ainult neid ja Teie ei kahetse!

H. Zille joonistus.

„Mina enam hobust ei mängi, ma olen oma pahema esimese jalaga sisse astund.“

Oskar Heine, klaveriwabrik

Tartus, Waksali tän. nr. 21, kõnetr. 4-82,
soovitab oma wabrikust ilusa kõlaga, puhtalt väljatöötatud

pianinosid

mitmesuguses suuruses.

K.-t. näitusel Tallinnas 1922. a I. auhind.

K/m. Jaan Maim

asut. 1877 a.

Keemiline tööstus ja nafta saaduste ladu

Soovitame võistlemata häduses: Vankrimääret,
kondijahu, soodat; ladust petroleumi,
mäsina-, tsilindri-õlisid

Kontor ja wabrik

Tartus, Wabriku uul. 3.

Kauplus

Tartu Kaubahoov 21-a.

Telefon 3-59. / Telegrammid: Tartu—Maim.

Kes oma ettevõtet
õitsewale järjele tahab wiia

kuulutab

„Waba-Maa's“

mis üle riigi kõige loetawam leht

Puu- ja saapaliistu tööstus

„Rekord“

soovitab oma tööstus-saadusi, nagu:
vildiplokitamise ja botikute liiste,
häid puukontsa ja teisi liiste

85 mrk.

paar ja kallimaid, ning puukontse ja kloppe

Tellimiste vastuvõtmine Tartus

Poe tän. 9, II korral

O. KÜHLE kontoris

Eestlased ostavad
kuld-, hõbe-, ja kalliskiwidega kau-
nistatud iluasju

Aleks. Malmstein'i

kuld- ja hõbeasjade kauplusest

TALLINNAS

Pikk tänav nr. 31

T. Nõmmits'e juuksetööstuse atteljee

meester. ja naisterahvastele

Tartus, Maarjamõisa tän. nr. 9

Telef. 495

Ainuke kõige suurem tööstus sellel alal terves Eestis.

Äri on mitme kuld ja hõbe aurahaga kroonitud

Kõige aust. T. Nõmmits

Kullasepa ja graveerimise töökoda

Tartus, Külütri tän. nr. 2

(enne Gildi tän. nr. 5)

valmistab kõiksugu kullasepa ja graveerimise töid, iseäranis seltsi ja kooli märgid emailleeritud ja ilma

Soovitan laulatus-sõrmuseid

:: iseäranis odava hinnaga ::

*Kõik tööd tehakse korralikult ja peene-
maitsestult võistlemata odava hinnaga*

Kullasepp Joh. Villmann

P I A N O S

J. Räsä

Tartus, Tiigi tän. 80

Liivimaa vastastikune kinnituse selts

Asutatud 1862 a.

TULEKINNITUS KLAASIKINNITUS

Euroopa Reisisajade Kinnituse Seltsi Stockholmis

pääagentuur Eestis

Kõige väiksema preemiaksu eest

Tartus, Lihaturg nr. 7

Agentuurid igas linnas ja maal.

Pagari ja kondiitri äri

Riia tän. nr. 11

Rikkalik väljavalik tuntud võistlemata häduses kõiksugu küpsiseid, biskviite, torte, piparkooke jne.

*Tellimisised täidetakse ruttu
ja korralikult*

J. LILL

Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel

I auhind – suur hõbe auraha

F. Sattelberg'i kaalude töökoda

Tartus, Lossi tän. nr. 4

valmistab ja müüb kerge käiguga ilusasti väljatöötatud

detsimaalkaalusid 1/10 ja 1/40

ja **lauakaalusid** igas suuruses

Hirm

Paul Simmeli joonistus

J. GERRETZ & K^o

TALLINNA, VANA-POSTI TÄN. Nr. 3

Parem ja suurem

RÄTSEPAÄRI TÖÖTUBA

kus valmistatakse akadeemiku juhatusel, kes enne kauemat aega Moskvast oma äri on juhataud, maitserikkalt inglise kui ka kodumaa paremate vabrikute riidest meesterahva ülikondi

Töö korralik ja puhas   **Hinnad mõõdukad**

Laos on päale riide ka parema saapavabriku „Unioni“ (end. „Skorohod“) saapad müügil

Kauaoodatud kõrges väärtuses otseteel väljamaa vabrikutest kaup on päralt jõudnud ja soovitan suures väljavalikus:

Ülikonna- ja palituriidid
Shewiotti ja kalewit
Willast kleidiriidid
Willast woali ja musliini
Crêpe de Chine, Popelini
Liberti ja pesusüdi
Siidiriidid ja shalle
Willaseid riidid ja shalle

Tüll-kardinaid
Kleidi sammetid
Flaneletti, parchi
Woodriidid
Pikse ja laste tekke
Laudliinu ja salvrätte
Nansuk ja Madapolam
Sukke ja kindaid

odavate hindadega.

Tartus, Suurturg nr. 7 (Raatuse ees)

R. BRETT

„Naiste töö ja elu“ ja „Räsitööleht“

Aastast postiga . . . 250 mk. postita 230 mk.
Poolest aastast postiga 130 „ „ 100 „
Weerand „ „ 75 „ „ 70 „
Üksik nummer 25 mk.

Tellimise aadress: Tartu, Suurturg 2

J. KANGRO VÄRVI-ERILAKI TEHAS

Tallinna, Lühikejalg nr. 8

walmistab kõrges häduses kõiksugu erilakke. Päale selle on Eestis uudis must nahavärv „NEGER“, millega võib igäuks kõiksugu nahast asju süsimustaks värvida.

TAPAL

Poom'i raamatukauplus

Saada igasugune praegusel ajal müügil olev Eesti kirjandus, kirjufusmaterjal j. n. e.

Kooliõpetajatele hinnaalandus

PILDIRAAMIMISE ÄRI

pildiraamid, raamiliistud, pildid ja piltpostkaardid

KARL LUKK, Tartus Promenaadi tän. 4

TallinnaKrediitPank, A.S.

Revaler Kredit-Bank, A.G.

Tallinn - Reval

Suure-Karja tän. 23

Telegr.-Adr.: Kreditbank
Asutatud 1907 a

Pank
toimetab kõik-
sugu pangä operatsioone
sise ja välja-
maal

Kirjastus a/s „VARRAK”

Tartu jaoskond - Rüütli tn. 24/26

..... Tel. 320 .....

Trükikoda valmistab uute mood-
sate kirjadega trükitoide maitserikkalt ja
hästi tööstusele, kaubandusele, ametiasu-
tustele, seltsidele, koolidele ja eraisikutele

Kõitmiskoda valmistab kõik-
sugu liht- ja ilukõiteid üksikult
ja kogudena

Raamatukauplus: suur
ladu teaduslikke, ilu- ja koolikirjandust.
Raamatukogudele säätakse nimekirje
järele terved kogud kokku ja antakse
kõrged protsendid

Kirjutusmaterjaali ladu
oma ja väljamaa vabrikutest

Valdadele, koolidele ja seltsidele 0/0 0/0

.....
Adr.: Tartu jaoskond, Rüütli tän. 24/26, Tel. 320
Juhatus ja ladu Tallinnas, S. Tatari tän. 1, Tel. 320

Oskar Kühle

Agentuur - komisjoni kaub. kontor

Rodu ja väljamaa kaupade esitus

Tartu, Poe tän. 9, postk. 43

Soovitab: Alumiiniumi ja
emaileer kaupsid, eht
Braunsi riidevärvi, tubakat,
sigarid, paberosse kõigist
vabrikutest, riide ja naha
kaupsid, saapa liiste j. n. e.

Kaupmeestele ennekuul-
mata hääd tingimused

Iga vana ja iga laps leiab

Kr. Saar & Ko äris

õmblusmasina, mille häädus üldiselt Eestis
teatavaks saand. Nende häädust tunnistab
veel see asjaolu, et **Kr. Saar ja Ko kõrge-
väärtuslisi masinaid** võistlejate firmade poolt
12 apostlit Tallinna linna, majast-majja käima
ja laitma on palgatud.

Veel tunnistus, et need masinad igas
ilma nurgas kõrgete auhindadega kroonitud
ja ka tänavusel Tallinna Eesti p. m. näitusel
said **kõrgema auhinna, suure kuldraha**

Kr. Saar & Ko

õmblusmasinate, jalgrataste, kudumismasinate
ja põllutööriistade kauplus.

Tallinnas, Viruvärava puiestee № 27
Eesti teatri vastu; Tartus, Raatuse tän. № 2a;
Rakveres Peterburi tän. № 13; Jõhvis, Turu-
plats.

Kirjastus
Ajakirjad
Kauplused

Tartus / Promenaad 7-a

postkast 51, tel. 67

Kirjastuse kontor ja pääladu. Raamatu-, kirjutusmaterjaali ja kantseleitarvete kauplus. Ajakiri „Odamees“

Tallinnas / V. Pärnu m. 19

tel. 2-81

Kirjastuse ladu. Ajakirja „Odamehe“ päätalitus

Rakveres / Sarapi rmkpl.

Pikk Tänav 11

Kirjastuse esitus. Raamatu-, kirjutusmaterjaali ja kantseleitarvete kauplus. Ajakirja „Odamehe“ talitus

Berliinis / Verlag E. Gutnoff

Dresdnerstr. 82-83

Kirjastuse esitus. Ajakiri „Odamees“

Suguelu terwishoid. / Koguteos

I. Suguelu terwishoid. — Dr. Gruberi järele. **II. Suguhaigused ja nendest hoidmine.** — Dr. Wilms. **III. Suguelu waimline terwishoid.** — Dr. Forelli järele.

Hind 180 mrk. Anatoomiliste piltide ja tabelitega tekstis.

Sisu: I osa: Sugutus. Pärivus ja suguvallik. Suguelundid. Sugutung ja kooselamise arvatav terwishoidline tarve. Sugulise mõõdupidamatuse tagajärjed ja abielulise suguelu juhtnöörid. Kunstlik sugutuse ärarahoidmine ja abinõud selleks. Sugutungi väärtused. Abielu ja vabaarmastus.

II osa: Sissejuhatus. Suguhaiguste hädaoht. Kas on suguhaigel suguline läbikäimine lubatud ja millal? Millal võib suguhaige ennast terveks lugeda ja abiellu astuda? Kas on võimalik ise suguhaigust ära arstida? Suguhaiguste põhjused. Isiklik suguhaiguste eest hoidmine. Seltskondline ja riikline võitlus suguhaiguste vastu. Lõpusõna.

III. Osa: Suguelu waimline terwishoid ja mitmesugused haigused, mis ühenduses sugueluga.

Sissejuhatuses tähendab M. Gruber oma töö kohta: „Ma puudutasin temas kõige hellemaid asju ja rääkisin otsekoheselt. Ma pidin seda tegema, et lugeja selge arusaamise suguelust saaks, missugust ma ka taotasin, sest olen kindel, et õigel ajal omandatud ja mõistlikult tarvitatud selge arusaamine kõige paremini kaitsneb nende koledate ohtude vastu, millega suguelu ähvardab iga isikut kui ka tervet seltskonda. Siin kui igalpool on maksev sõna, et mõistus teadusega on inimese kõrgem jõud. Aga terav mõök oskamata käes saab ohuks sellele, keda ta pidi kaitsma; mis rohuks pidi olema, saab mürgiks. Ma palun seepärast selle töö lugejaid teda niiviisi hoida, et ta mitte nende kätte ei langeks, kellele ta pole määratud. Ja sina, pois, kui pahnased sõnad seni su kõrvu pole ulatanud ja kui sa seni sugutungi avaldusi pole tunnud, näita, et sa mees oled, taitsuta oma uudishimu ja pane raamat lugemata käest.“

Dr. Juhan Vilms kirjutab selle raamatu teise trüki eessõnas muuseas: „Käesolev raamat tahab olla juhatajaks ja hoiatajaks noorele neiule, õpetajaks ja nõuandjaks noorele mehele, olles teatavas mõttes käsiraamatuks, kus leiduks vastuseid suguelu ja suguhaigustesse puutuvate küsimuste üle.“

Noorte, mitte veel täiskasvanud tütarde ja poiste eest hoitagu see raamat, kui mitte soovimata tagajärgi ei taheta. Ainult mõtlejate ja arusaajatele inimestele on käesolev raamat määratud. Kes on kinni vanades ajast läinud vaadetes ja neist loobuda ei taha, nendele pole see raamat kirjutatud.

Palju tahtevõimu, selget pääd ja arusaamist nõuab suguelu terve ja loomulik juhtimine. Aidaku see raamat tuntuvalt seks kaasa.“

Dr. Juhan Vilms: Suguhaigused ja nendest hoidmine. / Hind 90 marka

Saada kõigist raamatukauplustest. Kirjastuse ladust otse telljatele ilma postikuludeta.

O/ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ — Tartus

PAGARI-ÄRI

Tartus, Riia tän. nr. 85

Soovitan oma töökojas valmistatud kõik-
sugu saiu, mesi- ja piparkooke, biskviiti,
pränikuid ja kõikisugu küpsiseid

Tellimised suurte kringlite, saiade ja
tortide pääle täidetakse korralikult

Austusega W. Kustlaw

Suuske, kelke, liuraudu,
hockey keppe ja palle,
kõiksugu spordi tarbeid,
võimlemise abinõusid,
täielikke võimlemise saalide
sissesäädeid

soovitab

A/S Balti Spordiriistade Vabrik

Tartus, Aurulaeva tän. nr. 1

Ladu: Rüütli tän. nr. 9

„ODAMEES“ NR 1 SISU

Tallinna poliitilise keskkojana. Võõra võimu ajad, Eestlaste omajõu esimesed katsesammud. Murdeaeg 1917—1918. Eesti oma riigivõim. (8 pildiga). — Pildid vanast hallist ajast. (3 pildiga). — Pärnu. (8 pildiga). — Ameerikas. San Francisco ja Chikago. — Meie tööstuse arenemise võimalused. K. Kornel. — Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaani algus. — Haapsalu lossi valge daam (pildiga) — Viktor Kingisepp (3 pildiga) — Mõnda India kunsti ühiskondlikust alusest. — H. Vinnali kaubamaja (3 pildiga) — Pääle selle on veel huvitavaid pilte, millest siin nimetame: Eesti hertsogiriigi asutajate saatkond. Torma mälestussamba projekt. Eesti kunstnikud väljamaal (V. Ormisson, A. Vabbe ja K. Mägi). Pildid Eesti optantidest. Eesti saatkonna majad Moskvas. Eesti saadikud Moskvas. Konsul Timse matus. Soome üliõpilased Tartus. Uued Eesti noored ohv. j. n. e. Kaanel Tallinna aeroplaanilt.

„ODAMEES“ NR 2 SISU

Tartu mineviku arenemiskäik. A. Hasselblatt (8 pildiga). — Tartu tulevikust. K. Kornel. — Keskaegse Tartu plaan. A. Hasselblatt (pildiga). — Tartu ümbruskond: Otepää, Pühajärv, Vastseliina (3 pildiga). — Vanemuise sinfoonia orkester. J. Aavik (pildiga). — Põrgu väravas. A. Gailit. — Kuulsama Hispaania härjavõitleja surm (2 pildiga). — Jaan Jaago (pildiga). — Uus riigikogu hoone (7 pildiga). — Ristimine tulega. A. Kivikas'e romaani II järg. — Saksa-Hollandi üliõpilased kontserdil Tartus (pildiga). — Eesti üliõpilaste õperis Prantsusmaale (2 pildiga) — Tori langend sõdurite hauasammas (pildiga). — Rabindranath Tagore. A. Koort (3 pildiga). — Eesti tants (2 pildiga). — Lindinimesed (3 pildiga). — Humoor (5 pildiga). — Pääle selle pildid: Ilmaliidu kongress. Kõige suurem raha maailmas. Eesti sport (3 pilti). Tallinna põllutöö näitus (4 pilti). Tartu näitus (4 pilti). Üliõpilased-metsateadlaesed praktilistel töödel (2 pilti). Soomusrongi meeste paraad. Greeka-Türgi sõda (5 pilti). Uus Greeka kuningas Georg II. Suurvürst Kirill Vladimirovitsh. Sots.-revolutsionääride protsess Moskvas. Saksa sotsialistide ühinemine.

Kirjastus

„Eugen Guttoff“ Berliinis

ja ajakirjade

„Спологи“

„Русский экономист“

ainuesitaja kogu Eesti jaoks on kirjastus „ODAMEES“

Palume tellimustega otse „ODAMEHE“ poole pöörduda.

Kirjastuse „Eugen Guttoff“ väljaannete nimekiri ilmus ajakirjas „ODAMEES“ Nr. 2. Uus täiendatud nimekiri ilmub „ODAMEHE“ jõulunumbris.

Soovijatele nimekirjad hinnata.

„ODAMEES“

Naisterahva rätsepp

Karl Piir :: Tallinnas

Suur-Karja tänav 7. :: Telef. 10-13

---

*Töötanud Pariisis, Londonis
ja Moskvas*

o

*Võtan tellimisi vastu
mantoode, kostüümide, palitute
ja kõiksugu kasukatööde pääle*

*Suur väljavalik moodinahku:
kraed, muhvid, boad*

Valmis palitud kõige uuemate mudelite järele

Suur-Kaubamaja
Karl Lemberg, Tallinnas

Viru uul. Nr. 3 :: Kõnetraat 5-24

Soome Taberiladu

*Kunst-trüki, köitmise, kartonaashi tööde,
joonistuse, kirjutuse, post- ja trükipaberid*

Karton ja papp

1. jaoskond

*Marmor, klaas, kristall, lavnit kunstiasjad ja kirjutusnõud. Elegant
terasasjad, kirjutuse abinõud, joonistustarved, õlivärvid*

2. jaoskond

*Luxuspaber, dekoratsiooni asjad, koolitarved, kontori raamatud,
kirjutusmasinad, shapirograafliinid, väljamaa tint*

3. jaoskond

Kahkasjad, daamide käekottid, portfelliid, reisutarved, kohurid, rihtm

4. jaoskond

*Muusikariistad: viiulid, gitarred, mandoliined, balalaikad, harmooni-
kad, kõige paremad keeled ja tarved muusika riistadele*

Kaupmeestele ja asutustele kõrgem hinnalandus

Nõudke ligemal ajal ilmuvat suurt piltidega hinnakirja

Austusega K/m. Karl Lemberg